

UR DAGENS KRÖNIKA

MÅNADSKRIFT

FÖR SKÖNLITERATUR, TEATER OCH POLITIK

UNDER MEDVERKAN

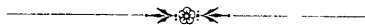
AF FLERE SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFVEN AF

ARVID ÅHNFELT

SJETTE ÅRGÅNGEN

1886

STOCKHOLM
CARL SUMESON

STOCKHOLM. GERNANDTS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1936.

Spionminnen från Norge.

Hittills otryckta bref, mystifikationen rörande Karl
Johan m. m.

Allt hvad som rör föreningen mellan Sverige och Norge har för närvarande aktualitetens intresse. Vi anse därför att allmänheten på båda sidor om Kölen skall, visserligen med blandade känslor, men med odelad uppmärksamhet taga kännedom om några i hög grad egendomliga aktstycken, hvilka af en literaturvän* blifvit ställda till redaktionens förfogande. Papperen utgöras hufvudsakligen af bref och rapporter från d. v. majoren sedermera general *J. P. Lefrén* till general *J. L. Belfrage*, vidare af en högst märklig »nyckel» till den korrespondens, som fördes af kunskskaparne samt profbitar på spionrapporterna m. m. I förbigående må anmärkas, att redan Gustaf III höll, enligt hvad bekant är, under en stor del af sin regeringstid spioner i Norge, i och för landets tilltänkta eröfring; en sådan var äfventyraren Manderfeldt, hvilken för denna sak skall hafva stått i relationer till G. M. Armfelt. Vi öfvergå emellertid nu till de hittills okända aktstyckena från 1813.

* Herr konsthandlaren H. Bukowski i Stockholm.

3:o. *Arsenaler.* Om och huru många gevär och öfrige till beväringen hörande persedlar, som finnas i reserv, och om bristerna kunna inom landet ersättas.

4:o. *Krutfabriker.* Om de kunna fylla behovet, hvar de äro belägna, hvad de heta o. s. v.

5:o. *Magasiner och förråder* af alla slag, hvar de äro belägna, huru stora de äro och om de äro beräknade för armén ensamt eller äfven för lands- och stadsbons behof.

6. *Politiska tänkesätt.* Om dessa äro fördelaktiga för Sverige, om och hvilka folkklasser tänka olika och hvaruti dessa olikheter bestå samt orsakerna härtill.

7:o. *Administration.* Huru den är fördelad, synnerligen huru krigsadministrationen är inrättad.

8:o. *Enskilda personer.* Hvilka som äro à la tête för olika brancher af administrationen. Om de anses för skickliga och hafva förtroende, om någon finnes, hvilken är mera allrådande än de andre. — Om prinsen af Hessen har någon favorit o. s. v.

Att kunna erhålla detaljerade underrättelser om alla dessa saker lär blifva svårt om icke omöjligt. Det vore intressant att veta, hvilka hr generalen tror kunna erhållas, äfvensom det vore af särdeles värde att på förhand få del af dem hr generalen sjelf redan för längre tid sedan samlat och hvarom jag såsom en grace vågar utbedja mig hr generalens meddelande i den händelse hr generalen täckes hedra mig med en skrifvelse. Slutligen får jag innesluta mig i hr generalens godhet och utbedja mig på förhand tillgift för det enkla och okonstlade skrifvsätt jag antagit och dervid få förklara, att jag anser rättast vara, rent och rakt fram gå på hufvudsaken, då man har äran skrifva till en förman i saker af vigt dem man ej med annat bör bortblanda.

Jag har derfor gått förbi en lång ingress af komplimanger, oskicklig att dem framföra med behag, hvarförutan

de blifva osmakliga och torde jag framdeles komma i tillfälle personligen få förklara den fullkomliga vördnad med hvilken jag tager mig friheten vara välborne hr generalens och riddarens

allra ödmjukaste tjenare

J. P. Lefrén.

Major vid fältmätningsskåren.

Välborne herr generalmajor och riddare af kongl. svärdsorden!

För hr generalens ynnestfulla skrifvelse af den 13 denes får jag härmed aflägga min skyldigaste tacksägelse. H. exc. m. m. hr grefve von Essen är ganska glad att få se hr generalen i Stockholm och personligen aftala hvad ytterligare kunde behöfva iakttagas vid inrättandet af espionagen. Emellertid tror h. exc. nyttigt vara att insända kapten Lindgren till Norge och har därför befalt mig anmoda hr generalen att derom besörja. Hr generalen, som känner nämde kaptens omständigheter och som sjelf eger att gifva honom instruktioner och fastställa hans resetur, torde äfven försträcka honom de medel som erfordras och dem med omgående post återfå från h. exc., som endast väntar att få veta ungefärliga beloppet för att dem afsända utur den kungliga medelskassa, som af h. exc. disponeras. H. exc., som i allmänhet önskade underrättelser om alla de punkter, hvarom jag senast tog mig friheten nämna, inser likväl svårigheten att en sådan person skulle kunna få tillfälle dem alla anskaffa, hvarför h. exc. öfverlemnar till hr generalen att bestämma hvilka hufvudpunkter torde af Lindgren iakttagas såsom mest öfverensstämmande med hans föregifna reseändamål. Skulle kapt. Lindgren kunna öfverkomma större eller mindre kartor öfver Norge

eller norska enskilda provinser eller ställen, jemte beskrifningar öfver landet, antingen handskrifna eller tryckta af hvad slag de vara må, så anser h. exc. nödigt, att desamma uppköpas, helst de alltid innehålla något som kan vara nyttigt att känna. Det kunde äfven hända att några broschyrer om arméns organisation o. s. v. finnas utgifna; sådana kan man icke få här, utan böra de köpas på boklådorna i Kristiania. Äfven vore intressant veta om utlänningar emottagas för att studera vid Norges nya akademierättning och villkoren dervid; man kunde begagna en sådan tillfällighet för att ditsända personer för att studera och som då kunde få tillfälle lära känna landet och tillståndet samt samla upplysningar. Det var stor skada att hr generalens mest pålitliga folk dött; torde likväl hända, att någon utväg skulle kunna finnas att anskaffa nya relationer, hvarom hr generalen vid sitt inträffande i Stockholm får tillfälle med h. exc. närmare samtala.

Stockholm den 21 januari 1813.

J. P. Lefrén.

Välborne herr general och riddare af kongl. svärdsorden!

För hr generalens graciösa skrifvelse af den 20 dennes får jag härhos aflägga min skyldiga tacksägelse. Jag har berättat h. exc. innehållet. Norrmännens nekande att aflemna sitt silfver och pretention på en egen bank var en intressant underrättelse; få se, om deraf blifver något vidare.*

* Inrättandet af en norsk bank omtalades verkligen just 1813 och var icke danskarnes emot, eftersom den isolerade ställningen kräfde något dylikt. Man saknade emellertid medel att organisera densamma.

H. exc., som är hindrad att med denna post svara på hr generalens bref af den 13, hvaruti hr generalen bland annat begär få veta, hvad på de nämde spionerna bör employeras, har befalt mig nämna, att förrän h. exc. kan yttra sig häröfver, önskar h. exc. först bekomma den af kapt. Lindgren lofvade närmare beskrifningen öfver sin resetur, för att se hvad den samma ger för upplysningar och derefter döma, hvilka ännu saknade böra anskaffas och hvartill de nämnda personerna då kunde employeras. H. exc. är nöjd dermed att generalen säger sig först vilja närmare undersöka deras duglighet och huruvida det lönar mödan att kosta något på dem. Skulle hr generalen finna att dessa herrar tilläfventyrs äro dubblå, så bör dem på ett fintligt sätt lemnas vissa passande underrättelser att löpa med, som likväl äro af den natur, att sanningen ej kan kontrolleras. Man kunde t. ex. låta dem förstå, att svenska regeringen anser redan som afgjordt att Norge blir införlifvadt och att så fort ske kan i anledning häraf spanmål skall komma till Norges understöd, hvarom regeringen redan gått i hemlig författning, att den behöfs för vårt eget behof o. s. v.

I allmänhet äro de efterrättelser för det närvarande mest intressanta för h. exc. att veta, som röra tänkesätten i Norge relativt till svenska och danska regeringen, till franska alliansen och närvarande krig.

Stockholm den 22 mars 1813.

J. P. Lefrén.

Välborne herr general och riddare af kongl. svärdsorden!

Med posten, som den 22 sistlidne månad afgick, hade jag äran på Strömstad skrifva till herr generalen. Sedan

har jag haft äran emottaga hr generalens skrifvelse af den 27 jemte då medföljande kapt. L:s journal, som ehuru icke särdeles instruktiv, dock (om den för öfrigt är sann) tycks utvisa en viss tilltagsenhet hos honom och en verklig böjelse hos normmännen för oss, emedan de ej angifvit honom, utan tvärtom tyckts inlåtit sig i åtskilliga diskurser.*

H. exc. har befalt mig sända medföljande 500 Rdr B:co för att deraf ersätta så väl hr generalens gjorda reseomkostnader à 83 Rdr B:co, hvarå generalen sändt qvittens, som hvad kapt. L. ännu tillkommer. Resten täcktes hr generalen hos sig behålla för att dermed bestrida förefallande utgifter vid de kommissioner, som nedanför skola nämnas och om hvilkas arrangerande h. exc. befalt mig anmoda hr generalen att gå i författning. H. exc. har funnit hr generalens rapport upplysande, men önskar likväl fästa hr generalens uppmärksamhet vid följande punkter, hvarom hr generalen tilläfventyrs kunde lemna några närmare detaljer, eller sådana låta sig förskaffas.

1:o Huru är grefve Wedels egentliga opinion relativt till svenska föreningen? Väl nämner hr generalen, att han anses vara svenskt sinnad och till följd deraf misstänkes af danskarne; men måne han ej snarare är en hufvudman för det partiet, som önskar sjelfständighet och endast i nödfall svenska föreningen? Normmännens föregifna kommunikationer med engelska regeringen kunna efter min tanke endast ega rum genom en eller några få betydande personer i Norge och då bekänner jag, att grefve Wedel af mig anses för l'homme en question. Denna sak vore högst angelägen att hafva tillbörligen utredd.

2:o Herr generalen nämner, att Kaas** är hatad i Norge och ej tilläfventyrs vågar sig dit etc. Hvad är

* Se i det följande de mystifierade breffen.

** Fredr. Julius Kaas, geheime- stats- och justitieminister samt president i kansliet, död 1827.

rätta orsaken till detta hat? Är han hatad för det han varit för dansk? För det han hatat Sverige? För det han gjort förändringar inom landet som ej varit behagliga och hvaruti dessa bestått? För det han varit ovän med några betydande (t. ex. grefve Wedel) som af allmänheten är älskad och hvaruti dessa oenigheter bestått? o. s. v. Det vore i allmänhet intressant att få kunskap om några personliga förhållanden mellan de förnämsta personagera i Norge, jemte anekdoter om tvistigheter som dem emellan passerat och som med politiska tillståndet kan ega någon gemenskap.

H. exc., som från flera håll får underrättelser, saknar likväl några sådana som bära stämpel att vara inhemtade nära de styrande personerna, har därför befalt mig anmoda hr generalen att låta genom 3:ne eller åtminstone 2:ne särskilda personer, som icke känna hvarandra, utspionera i synnerhet grefve Wedels och äfven några af de mest betydande norrmäns tänkesätt. Hvad de danskfödde embetsmännen vidkommer, så behöfver man på dem ej kosta någon möda, deras tänkesätt kan ej vara annat än ärlighet mot sitt land.

Af så väl hr generalens rapport som af Lindgrens journal synes, att norrmännen sakna underrättelser om danska regeringens sanna ställning. Det kunde kanske vara nyttigt att lemna dem del af några märkliga och sanna anekdoter för att väcka dem ur den sömn, hvari deras regering synes vilja hålla dem genom falska förhoppningars meddelande, derigenom få deras resonnemång att blifva lifligare och såmedels lära närmare känna tänkesätten relativt till oss. Jag har därför fått tillåtelse att gifva hr generalen följande 2:ne autentika diplomatiska upplysningar, jemte att anmoda hr generalen på lämpligt sätt låta dem *säkert* och *skyndsamt* komma till norrmännens kännedom, men likväl så att man ej synts med flit lemna dem sådana underrättelser. Det blir sedermera angeläget att genom derifrån erhållna berättelser utröna, om de varit

förut kända och hvad effekt de producera. Följande är innehållet af de saker, som böra komma till norrmännens kunskap:

1:o Danska regeringen har skickat redan för ungefärl. 2:ne månader sedan en vid namn Sten Bille till England för att negociera. Engelska regeringen, som i förening med den ryska garanterat Sverige besittningen af Norge och som är öfvertygad, att Danmark endast vill draga ut på tiden och förlänga Nordens olyckor, har svarat danska sändebudet, att negociationerna böra öppnas med svenska regeringen i Stockholm och att engelska ministern vid svenska hofvet redan hade instruktioner rörande denna sak. Bille fick ej annat svar, utan återreste.

2:o Konungen i Danmark har vid öppen taffel (i afsigt att få saken spridd) sagt att stillestånd med England skulle oförtöfvadt afslutas och att sådant redan vore preliminärt bifallet af engelska regeringen. Detta yttrande är alldeles ogrundadt, engelsmännen hafva i stället att afsluta stillestånd, försäkrat att de skola fördubbla sina fiendtliga företag emot Danmark intill dess hufvudfrågan, *Norges afträdande till Sverige*, är afgjord. Förbudet emot licensers lemnande är häraf en trolig följd.*

Den första af dessa nu nämnda punkter begagnas för att gifva norrmännen öfvertygelse, att saken om deras förenande är ovillkorligen afgjord, den andra för att visa dem, huru de blifva förda bakom ljuset af danska regeringen.

Vidkommande norrmännens fruktan för förlusten af sina privilegier, sedan de med Sverige blifvit förenade, så bör på samma gång nämnas, att äfven denna farhågas utspridande är dansk tillställning och att en så orimlig idé, som att svenska regeringen ville minska norrmännens

* *Licenser* kallades ursprungligen de undantag från kontinentalsystemet, hvilka kejsar Napoleon fann sig föranlåten medgifva.

frihet, aldrig bör kunna en gång tänkas förenlig med kronprinsens karaktär, som är den mest frihetsälskande i Europa, eller med svenska nationallynnet, som hatar förtryck lika så mycket som norrmännen.

Hvad vidkommer deras farhåga för svenska adeln, så kunde man påminna dem att halfva konungens högsta domstol enligt grundlagen nödvändigt måste bestå af ofrälse, att ofrälse män kunna bekläda alla möjliga sysslor i staten, att deras antal för det närvarande icke är litet, och slutligen att adeln i Sverige icke eger någon enda tryckande rättighet öfver sina underhafvande, som kan jemföras med dem som danska adeln innehar. Ännu är ej afgjort, när h. exc. reser ned åt de vestra gränsorterna; hvad torde norrmännen säga om en sådan resa företages?

Stockholm den 5 april 1813.

J. P. Lefrén.

Välborne herr generalmajor och riddare af kongl. svärdsorden.

Hans exc. grefve Essen, som uppdragit befalet öfver de trupper, som nu till gränsens bevakning sammandragas till öfversten m. m. Haij, har befalt mig bedja hr generalen lemna på Åmål, der öfverste Haijs station blifver, till nämde öfverste del af de underrättelser, som generalen genom kuskaparne inhemtar. Härvid är dock den anmärkning att göra, att öfversten icke behöfver eller bör känna annat än hvad som rör rustningar och marscher af trupper m. m. rent utaf militäriskt och hvilket hr generalen bäst sjelf bedömer. Hvad de politiska historierna åter vidkommer, så har h. exc. förbehållit sig, att de direkt hit insändas.

Jag har på h. excellens' befallning med denna dagens

post skrifvit till öfverste Haij och bedt honom med hr generalen kommunicera sig, öfvertygad att hr generalen såsom god patriot och gammal bekant med nämde öfverste icke tager illa upp denna åtgärd till vinnande af ett godt och oss alla kärt ändamål: *Fäderneslandets gagn.*

I dag reser hans kongl. höghet kronprinsen till Göteborg och derifrån till Pommern för att taga befälet öfver armén och med densamma begynna utförandet af sina planer. Jag kan icke lemna hr generalen några politiska underrättelser, som äro af den natur att kunna och böra komma till naboerna, men nog kan jag säga, att negotiationerna starkt fortgå, om Norges afträdande. Ännu vet ingen huru härmed går, men man fruktar, att danskarne icke utan föregången bastonad sticka pipan i säcken. Det kommer att gälla på rena allvaret i sommar, som man allmänt tror; få se, om mot vestra gränsen något skall företagas, hvad är generalens tanke härom?

Stockholm den 26 april 1813.

J. P. Lefrén.

Stockholm den 29 april 1813.

Välborne herr general och riddare af kongl. svärdsorden!

Herr generalens bref af den 17 dennes har jag emottagit; h. exc. agreerade hr generalens tillämnade resa och önskar hr generalen lycka. Jag har i dag mycken brist på tid. Hinner således ej länge besvara hr generalen och det är alltid en vinst för hr generalen. Medföljande bref har jag imaginerat enligt h. exc:s mig gifna befallning.

Det är genomläst och gilladt af h. exc. Hufvudinnehållet är kontant sanning. Meningen är att hr generalen skulle låta det behändigt komma till någons kunskap, som icke är tystlåten, men angeläget är att man undviker allt utseende såsom det vore med flit sammanskrifvet för deras räkning.

J. P. Lefrén.

Karl Johans apoteos.

(Fingeradt bref af J. P. Lefrén.)

Stockholm den 29 april 1813.

Min egen vän!

Uti ditt senaste bref önskar du upplysningar om åtskilliga politiska händelser. Du anför äfvenledes några gissningar rörande vår allmänna ställning, sådan (säger du) som vi på landet kunnat uppgöra. Jag respekterar hvar och en som med värme deltagar i sitt fäderneslands välgång äfven då bristande kännedom af sakernas allmänna ställning gör hans omdömen falska eller åtminstone osäkra. Men tillåt mig gifva dig några sanna upplysningar; du vet att jag kan gifva dem och derjemte att jag har förtroende till din tystlåtenhet. Nu till saken.

Nordens frihet och sjelfständighet är det mål, till hvilket kronprinsen sträfvat från första ögonblicket han valdes till arftagare af svenska kronan. Norges och Sveriges förening till en stat är medlet att vinna denna frihet.

Ryssland, England och Preussen hafva genom formliga traktater garanterat denna förening. Österrikes garanti

väntas till Stockholm med hvarje dag, emedan negociationerna derom redan äro afslutade efter Sveriges önskan.

Kronprinsen, som redan i anledning häraf anser norrmän och svenskar för ett folk och mån om att icke påföra Norges inbyggare de olyckor, som åtfölja ett krig, vill så långt ske kan, undvika att med härsmakt taga Norge i besittning. Han har därför i sammanhang med Rysslands, Preussens och Englands allvarsamma föreställningar sökt förmå konungen af Danmark, att utan blodsutgjutelse afstå Norge emot erhållande af skadestånd i Tyskland. Men konungen i Danmark, mindre angelägen att förekomma olyckor inom Norge, än att uppväcka nationalhat mellan svenskar och norrmän, har sökt beständiga undanflykter, utan att vilja gifva bestämda svar i hufvudfrågan, troende sig såmedels kunna förleda vår kronprins till ett direkt anfall på Norge.

Kronprinsen, som insett dessa ränkfulla afsigter, har låtit öfverföra en betydande del af svenska armén till Pommern för att derifrån genom ett anfall på Holstein, Sleswig, Jylland och slutligen Seeland tvinga konungen i Danmark att ingå i de billiga och af större delen utaf Europa gillade samt garanterade vilkor som honom tillbjudas. Den hemmavarande delen af svenska armén är bestämd till bevakning af rikets säkerhet mot de anfall, som konungen i Danmark möjligen kunde befälla norska armén att göra på Sverige i afsigt att upptända det krig mellan norrmän och svenskar, som kronprinsen genom sin marsch till Pommern velat förekomma.

Sådan är i korthet taflan af Nordens närvarande ställning. *Skandinaviska rikets återupprättande, nationalrepresentationens införande i Norge, norska embetsmäns intagande i svenska statsrådet, fri ut- och inrikes handel, norska penningverkets förbättrande samt spannmåls inskaffande till Norge, som deraf skall vara i stor brist*, äro de medel kronprinsen ämnar nyttja att dermed förbinda sig norska

nationen och visa dem huru ogrundade de farhågor äro, som danska embetsmän på befallning och på allt upptänkligt sätt söka att utsprida bland norrmännen och hvarom du i ditt senaste bref omnämner.

Kronprinsen är för delikat att vilja insända proklamationer till Norge. Han vill ej med vackra ord utan med gerningar vinna norrmännens hjertan och jag för min del är öfvertygad att detta handlingssätt är det enda rätta att iakttaga mot en nation, som har känsla för heder och afsky för allt, som kan anses kränka dess heder. I sinom tid skola nog proklamationer komma, kanske väntar prinsen dermed tills han står i Jylland med svenska armén, kanske tills han är återkommen; sådana saker äro hemligheter ännu och det kan vara mindre intressant att veta sådant; nog af, man kan vara säker, att då proklamationen utfärdas, äro äfven alla mått och steg vidtagna som göra dess utförande säkert.

Olyckligt vore om våra hederliga naboer skulle råka i krig med oss, d. v. s. att föreningen icke kunde gå för sig utan en brytning. Men om omständigheterna tvinga våra arméer att slåss, så skall det åtminstone ske på ett sätt, som egnar 2:ne upplysta nationer. Vi skola kanske på ömse sidor skicka till evigheten några tusen olyckliga offer för en politisk hvälfnings fullbordande, nödvändig för begge nationernas gemensamma väl i en framtid, men aldrig skall detta krig väcka bitterhet mellan nationerna, derom är jag öfvertygad.

Se så min hedersvän, nu har jag vidt och bredt om talat, hvad jag med säkerhet vet och känner. Jag har gjort detta, emedan jag af flera dina bref men isynnerhet af det sista finner huru förbannadt besatt ni politisera i landsorterna och huru förvändt ni ser sakerna. Nu deremot har du klaven för dina omdömen, jag hoppas du hädanefter blir litet mindre landtjunkarmessig i dina slutsatser, synnerligen sedan du nu fått kännedom af de gamla garantier,

som officiellt äro gifna af England, Preussen, Ryssland och Österrike, samt sedan du fått begrepp om de första operationer som vår hufvudarmé kommer att företaga ifrån Pommern.

Du nämner i ditt senaste bref, att det rykte går i din ort, att norrmännen frukta förening med Sverige för svenska adelns skull, den de anse förtryckande. Danska partiet inom Norge har särdeles väl påhittat rätta sättet att väcka nationalmisstroende och såmedels försvåra föreningen. Du vet, min vän, hvad jag tänker om vår adel. Jag afundas dem ej deras företräden i processioner och på begrafningar, jag hatar dem ej för saker, till hvilka de äro oskyldiga, blott för det deras namn slutas på *hjälm, krona, skjöld* eller något dylikt, lika litet som jag vördar dem endast och allenast för det de haft mödan ospard att låta komma till min kunskap huru längesedan det var, då deras stamfäder gjort sig förtjenta af fäderneslandet. Jag bryr mig aldrig om annat än den närvarande personens inre värde, och du vet, min vän, huru vi svenskar sedan längre tid lärt oss, att hvarken hata eller afguda vår nobless, äfven såväl som du känner, huru liten böjelse att förtrycka den nu eger, hvilket af senaste riksdagsprotokollen nogsamnt inhemtas. För öfrigt känner du vår kronprins och hans tänkesätt. Han har från sin ankomst hvarken förklarar sig för protektor af noblessen eller såsom dess fiende. Du torde finna huruvida han, som sjelf ifrån en obemärkt man och utan fördelarne af födsel uppstigit till tronarfvinge i ett fritt land, skulle kunna glömma sig till den grad att tillåta äfven det minsta förtryck bland norrmännen, hvilkas hjertan och förtroende han naturligtvis skall vara angelägen om att vinna. Dessutom hvad hafva norrmännen att göra med vår nobless? Vi lefva på denna och de på andra sidan om fjällryggen, vi handla med hvarandra, samlas gemensamt för att stifta lagar, samla våra arméer till gemensamt för svar, se der våra blifvande relationer. Några skickliga

norrmän har jag hört att regeringen behöfver inkalla till Sverige för att upplysa om Norges lagar och bruk, äfvensom några svenskar naturligtvis måste blifva employerade i Norge, men nog kunna norrmännen vara säkra om att kronprinsen härvid nyttjar all den delikatess som ämnet fordrar. Jag tror för öfrigt att norrmännen just skola blifva nöjda med vår prins. Han är uppfödd under franska frihetsperioden och har qvar alla de känslor af allmän menniskorätt, han då vant sig att älska och utöfva.

Han är dessutom van att befalla och allvarsam i sina företag, utan att vara tvär och trumpen vid öfverläggningarna, och du vet att vi Nordens inbyggare, så väl svenskar som norrmän tåla vid en viss portion stränghet och allvarsamhet i styrelsen, emedan vi hafva en liten böjelse till sjelfsväld, som icke står att förena med ordning och skick. Jag kände ej mycket prins Carl August, men jag tror mig böra jemföra deras lynnen — för att bedöma deras öfriga stora egenskaper, dertill skall man ega mera kunskap än jag om dem har. Rif sönder dessa rader, så snart du läst dem, det är icke bra att bref som innehålla politik komma i oblidna händer, helst de icke af alla kunna med billighet bedömas. Anmäl min vördnad för din ämabla fru och helsning till alla bekanta.

Alltid din trogne vän

J. C. S.

Förutom detta fingerade bref, innehåller den Belfrage-ska samlingen ännu några skrivelser från Lefrén, hvilka dock sakna allmännare intresse, kanske med undantag af en epistel af 3 maj 1813, vitnande att *presterna* vid ifrågasvarande transaktioner särskildt togos med i beräkningen. Lefrén skrifer nämligen i sistnämnda bref:

— — — — — Den myndige prelaten,* om hvilken hr generalen nämde, är en fördömd best, som icke tycks vara särdeles svenskt sinnad. Men mödan värdt vore att ännu en gång tala vid honom, ty de der andliga herrarne äro så der besynnerliga — de vilja vanligen hålla stor ton för att hålla pepparen dyr, men äro ändå icke desto mindre vanligen de som först och främst förråda sina skyldigheter. Kanske skulle den herrn ega någon svag sida: ordnar, titlar och penningar torde i allmänhet kunna anses för god lockmat, helst för de svarta bröderna. Min gamle far var sjelf prestman, hederlig gubbe för egen räkning, men alldeles icke prestvän. Han lärde mig anse ståndet med uppmärksamma ögon. — — — — —

Vi skola nu öfvergå till de mystifikationsförhållanden och spionrapporter, hvarpå anspelats i det föregående. Bland de Belfrageska papperen finnes en utförlig ordlista med dechiffre-ring jemte bref m. m. Huruvida allt detta är alldeles liktydigt med den på nämnda sida omtalade journalen af kapten Lindgren, äro vi ej i tillfälle att afgöra, men åtminstone är det af samma slag. Till prof anföra vi följande med bibehållande af stafsättet.

Håret eller Gässan	Allmänheten
Pannan	Noblessen
Högra kinden	Borgarne
Vänstra d:o	Bönderne
Hakan	Presterne

* Kyrkoherden *Hount* var medlem af så väl Ejdsvoldsförsamlingen som af det utomordentliga stortinget. Han och statsrådet Tank öfverlemnade Karl Johans bref af 7 aug. 1814, hvilket inledde konventionen i Moss. Skulle det kunna vara denne prest, som tillhörde det Wedelska »Svenska» parti som åsyftas?

Vänstra ögonsten	Police-Mästaren
Högra örat	Krut
Vänstra örat	Lod och vapen
Min Näsa	Konungen.
Näsan	» af Dannemark
Högra Näsborn förstoppad	Hindrad Communication
» frisk	Öppen » mellan
Buller i magen	Norge och Dannemark
	Allmänt missnöje
Colique	Joenighet mellan befallande
Rif i Underlifvet	och lydande i det borgerliga.
	Uppror.

Prof på mystifierade bref.

Öfversättning.

Min lilla söta Kristina!
 Under mitt murarbete på Blomsholm hos hr kapitaine Kock gafs mig tillfälle få bud och bref till vår vän Sam. Bagge som är nu syssloman öfver hr grefve Ädels bruk och egendomar här i Norjet; denna vår vän bemödade sig att utverka regentens nådiga bifall för mig att få besöka dig, en hjertans glädje för oss båda att råkas. Ehvad du gör, låt ingen dödlig få veta härom, ty jag kunde iråka ledsamhet i anseende till våra krigiska tider.

Min resa har varit rolig nog, men i synnerhet vid

Välborne herr öfverste och riddare!

din kära bror Anders omfamnande; han är frisk och härdad samt nu förlagd med 50 jägare ikring Vestra Ed.

Väderlekens beständiga ostadighet har å kroppens vägnar gifvit mig någon ohälsa.

En besynnerlig ömhet öfver gässan, uti pannan är en underlig villervalla.

Uti högra ögonbrynen kännes 1000: talsryckningar, äfven i öfra ögonlocket och sjelfva globen jemte ristningar uppför i venstra armen, som stannar i handlofven och deromkring, mig tyckes som jag fram mot våren skall få värk i alla fingrarne.

Mitt venstra ögonlob eller öga är nu alldeles friskt. Någon sveda kännes ofta i öfra ögonlocket.

Mina öron äro i godt stånd.

Högra näsborren är af snufva alldeles tilltäpt.

Venstra näsborn är frisk.

Tandvärk har jag och fruk-

Norska allmänheten yttrar mycken ledsnad.

Här varande adel säges vara delad i partier.

Flera infanteriregementen och artilleri med fullt befäl hafva nu fått ordres marschera till Trondhjem och deromkring. Närmare våren tror man desse komma att kampera vid Tydal, Bräcken och Rörås.

Norska polisen är vaksam, klok och 3-dubbel. Norska borgarmilitären är nu ledsen.

Armén är väl försedd med krut, lod och goda vapen.

All kommunikation är hindrad mellan Danmark och Norge.

Emellan regenten här och folket råder ett godt förstånd.

Liten och dålig föda har

tar för en fullständig tandfluss, ryckningar kännas ofta i båda kinderna, äfven i hakan. Två tänder äro uttagna till venster upp i öfra tandraden, resten fruktar jag der går samma vägen.

Locket öfver väderstrupen har en slapphet att största svårighet att få luft.

På lika vis är det ock med matstrupen.

Halsen är skäligen bra utom på venstra sidan nedåt bröstet, der kännas bulnad och ömhet.

Bröstet är friskt, dock käns ibland hjertklappning äfvensom någon början till lungsot förmärkes.

Mitt högra fotblad, som du vet jag ofta klagat öfver, är nu bra, dock ristar det ibland. I förrgår hade jag mina ryckningar i högra ögonbrynet och öfra locket nog starka och med det samma gick det onda ned i venstra stortån och den dernäst.

Magen är ofta bullersam, som ger mig anledning frukta

det allmänna, hvaröfver klagas så af borgare, bönder som presterna. Tvänne betydliga magasiner äro tömda i Trondhjem, resten säges äfven blifva snart tömda.

Ingen tillförsel är nu möjlig ifrån Jutland.

Icke heller säges här kan något komma ifrån Archangel.

Sjukdom är nu mycket gängse i Agershus stift.

Landets försvar är så till militären som lokalen af landet förenadt till sina fienders trotsande; dock är icke utan att någon fruktan förmärkes så för danskarne som för engelsmännen.

I Kristiania står väl till, dock förekommer här som annorstädes små misshälligheter. I förgår gafs här hastiga uppbrotsordres till infanteriet och artilleriet att marschera till Svinesund och gränsen emot Rörvik.

Klagomål är inkommet öfver allmogens missnöje, myc-

kolik, men rif i underlivet säga läkare mig är ej möjligt.

Just nu fick jag en faslig gikt i mina höfter, som går ned i alla tårna på venstra foten.

Under alla dessa plågor infinner sig ock hushållsomsorgens.

De penningar jag medtog för att handla födoämnen, äro till det mesta i behåll, några äro använda dels här på gränsen och några här.

Allmogon, i synnerhet bonden vill alls intet mottaga vårt mynt, men prester, borgare och i synnerhet köpmän äro fullkomligen benägne.

De 6 Rdr du sände till den behöfvande gumman, blefvo på ett obehagligt sätt expedierade; hustruns man, som du vet är benägen för utsväfningar och fylleri har öfverkommit större delen af dessa pengar och i sällskap med sina tillgifna hastigt förtärt dem; dock blef följden den att den högra ögonglo-

ken fruktan är att oenighet snart utbrister mellan dem och de befallande. Dock tror man ej att uppror är möjligt.

Just nu berättas, att armén på gränsen af Agershus stift skall från alla punkter göra anfall på Bohus län och Dalsland.

De proklamationer jag medtagit, äro i det mesta väl förvarade; några äro dock här på gränsen samt här i staden vederbörligen använda. Bönderna här stå ej till att öfvertala, men prester, medelmåttiga borgare och i synnerhet köpmän önska högeligen uppfyllandet af propositionen.

De 6 proklamationer som före mig voro öfversända, kommo snart i regentens händer; konseljen blef kallad och hvad man vet är att strängaste ordres äro gifna polisen, att i detta ämne vara fullkomligen vaksamma så på gränsen som i städerna.

ben blef starkt inflammerad.

Kött har jag nog fått löfte om att erhålla, dock tvekar jag ännu på löftesmännens förbehållsamma ja!

Fisk har jag ock efterhört, denna tycks vara den lättaste att bekomma; några handpenningar har jag utdelat till dem jag tyckte vara de trovärdigaste.

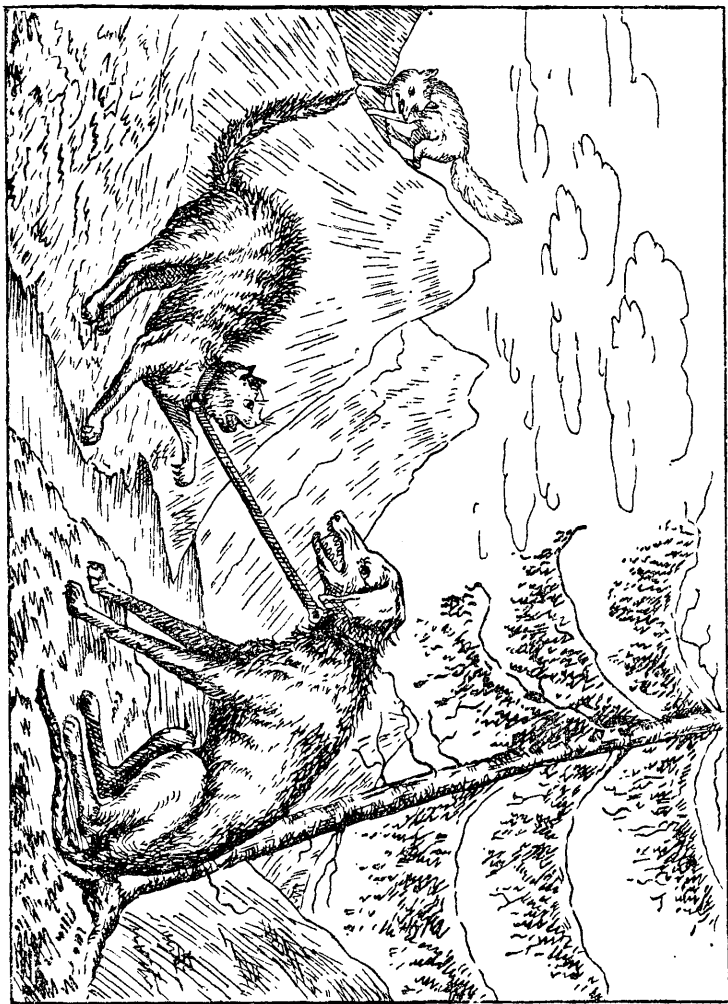
Din önskan att få resa till din bror tillåter jag hjertligen gerna, dock önskar jag att du inväntar mitt vidare yttrande deröfver. Hända torde att jag vid samma tid hos honom kunde inträffa, då du och jag sedermera åtföljdes hem.

Åtskilliga norrmän ha under samtal utlåtit sig nog villiga att bli sjelfständiga, dock synes ifvern ej vara svarande till viljan.

Skärgårds och småstadsboar tyckas vara de villigaste att emottaga anbudet, och härmed göra allvar, för den skull har jag till de skickligaste och som tycktes hafva bästa förtroendet till dem utdelt proklamationer.

Önskan att T. kunde få underhandla med norrmännen skall ock bli föremål för den ifver hvarmed jag med lifligaste hjerta skall bemöda mig uti. Dock torde ännu någon tid afvaktas under hoppet af en blidare framgång.

Vi afsluta härmed utdragen ur papperen, blott tilläggande en ur denna samling hemtad afbildning af en teckning, särdeles karaktäristisk för stämningen mellan vederbörande vid ifrågavarande tid och — kanske äfven senare.

Föreningen mellan Sverige och Norge.
(Sällsynt karikatyr, ur general Heltrages samlingar.)

Teckningen åtföljes af följande verser:

En vänskap mellan hund och katt
Har alltid ansetts som omöjlig;
Föreningen är bra besatt
Och mången tycker den är löjlig.

Norges så kallade »eröfring» år 1814.*

Af

Kristian Winter-Hjelm.

Under den alltför hetsiga diskussion, som de unionella frågorna framkallat i pressen, ser man ej sällan det påståendet framkastadt, att Norge såsom ett »eröfradt» land visat sig »otacksamt» mot Sverige, hvilket högsinnadt »befriat» Norge och »skänkt» det dess frihet, sjelfständighet och författning. Ganska ofta framkastas dessa påståenden, tillika med många andra dylika, i den tydliga afsigten att endast kränka och såra den norska nationalkänslan. Under sådana omständigheter skulle det hvarken löna mödan eller ens vara fullt värdigt att från norsk sida taga till genmäle.

Annorlunda ställer sig saken, då man under diskus-

* Samtidigt med att red. erhöi materialerna till föregående artikel, ingick ock ofvanstående uppsats, hvilken vi äfvenledes anse af särdeles stort intresse, eftersom nämligen ifrågavarande tilldragelser vanligen blifvit betraktade ur ensidig synpunkt. Sin norska nationalitet oakadt, har förf. låtit sig angeläget vara att utan någon partiskhet med ledning af en utländsk krigshistoriker ställa förhållandena i deras rätta ljus.

sionen om unionsländernas ömsesidiga rättigheter och förpligtelser framkastar det ofvannämnda påståendet såsom en betydelsefull premiss till en viktig konklusion och utan andra biasfigter. Ty *sättet* på hvilket unionen blef till är onekligen af vigt och betydelse för bedömandet af så väl Sveriges som Norges anspråk. Derför blir det äfven af vigt för Norge, att ej den svenska allmänheten får förblifva i den oriktiga föreställningen att »de svenska vapnets seger» i Norge är ett obestridligt faktum.

På ett lugnt och hofsamt sätt har *Marcellus* i sin senaste bok »Bidrag till den skandinaviska unionens historia efter 1814» behandlat denna fråga, men det visar sig dock att han utgår från föreställningen om ett tvång, som *endast* norrmännen voro underkastade, då unionen kom till stånd. Han säger bland annat: »Det var först sedan de svenska trupperna öfverskridit Norges gräns och *allt motstånd vidare syntes omöjligt*, som det norska stortinget anslöt sig till förslaget om föreningen mellan de båda rikena. Om man då vill låta hvar sak gälla hvad den kan, så torde icke gerna kunna förnekas, att det norska stortinget i fråga om föreningen kunnat med biskop Brask säga: »der-till är jag nödd och tvungen.» Detta utvecklas så vidare på flera ställen i boken.

Om vi se bort från de af oss kursiverade orden, hvarom mera nedanför, är detta endast en half sanning. Det är delvis sanning för så vidt angår personalunionen, men det är ej sanning såvida man äfven frågar *hurudan* unionen blef, *på hvilka vilkor* Norge förklarade sig villig att antaga densamma utan att först pröfva krigslyckan. Och det är ju endast detta, som kan blifva föremål för diskussion, när man i våra dagar vill väga den ena eller den andra nationens anspråk inom den faktiskt bestående unionen.

Frågan är alltså, om ej *båda* parterna voro »nödda och tvungna» att handla såsom skett, och om ej *detta* tvång, som båda parterna fingo underkasta sig, låg utom krigs-

händelsernas gång. När man i Sverige talar om »de segrande svenska vapnen» och sedan skall förklara hur det gick till, att unionen dock blef så »sorglig», som den ju enligt deras mening är, heter det ständigt, att det var Sveriges »högsinhet» som norrmännen ha att »tacka» för alltsammans. Vi vilja ingalunda bestrida svenskarnes högsinhet, men vi tillåta oss likväl betvifla, att ett *segrande* Sverige skulle funnit sig föranlåtet att ingå på vilkor, *dem man kort förut bestämdt förkastat*. Det lär väl vara troligt att Sveriges högsinhet den 21 Juli var densamma som den 14 Augusti, och om i mellantiden Sverige hade »eröfrat» Norge eller åtminstone vunnit sådana fördelar på krigsskådeplatsen, att det var någon utsigt till denna eröfring, så torde man enligt erfarenheter från allmänna historien kunna antaga, att man ej den sistnämnda dagen af bara högsinhet hade accepterat sådana vilkor som man endast tre veckor förut med harm och vrede hade förkastat.

Det är den rent *militära* sidan af saken, som först måste belysas. Vi kunde citera Bernadotte sjelf, den i all slags krigföring så kunnige och erfarne krigaren. Han yttrade, såsom bekant af Schinkels »Minnen», till dem som i Augusti ville, att han skulle pröfva vapenlyckan: »Gif mig 40,000 man och sex millioner, och jag skall marschera!» Det är ju möjligt, att man kunde skaffat honom soldaterna, men ganska säkert skulle han fått vänta på millionerna, och likväl gälla ännu i dag Montecuculis ord om de tre sakerna man måste ha för att föra krig: för det första pengar, för det andra pengar och för det tredje pengar. Detta gäller i synnerhet, när man ej försvarar eget land, men skall falla in i ett främmande.

Men man skulle kanhända vilja jäfva den store krigarens vittnesbörd. När man angriper unionen, angriper man ju hans verk, och i Sverige finnas många som hålla före att han här endast arbetade för sig sjelf, ej för Sverige, en mening som vi för vår del ingalunda kunna dela, men

som vi få respektera, då man framkastar den som ett jäf mot honom. Af samma skäl torde det vara riktigtast att ej fråga *norska* författare — vanligtvis ej militäriskt sakkunniga — eller *svenska* sådana, utan en *utländig*.

Den ansedde danske krigshistorikern *Carl Th. Sörensen*, kapten i danska armén och författare till »Kriget 1864», har äfven (1871—2) utgifvit en bok om »*Kampen om Norge 1813—14*», hvilken af alla sakkunniga betecknats såsom ett grundligt och vetenskapligt hållet verk. Det har också utarbetats sedan en mängd viktiga aktstycken offentliggjorts, hvilka förut ej voro tillgängliga. Det skulle naturligtvis fordra alltför mycken plats och dessutom en sakkunnighet, som vi ej äro i besittning af, att här ingå i krigshändelsernas detaljer; vi skola därför endast anföras författarens allmänna betraktelser angående situationen, sådan denna ter sig för den militäriskt bildade krigshistorikern.

»För Norges vidkommande», säger han med afseende å försvarsplanen, »var sättet att föra försvarskriget gifvet i härens styrka och i naturförhållandena. En fienden underlägsen här kan aldrig segra utan genom att begagna offensiven, och ett klippland såsom de delar af Norge, hvarom här talas, kan öfver hufvud taget alls icke försvaras defensivt. Det erbjuder inga positioner, hvilka egna sig för detta ändamål; angriparen skall öfverallt finna dolda vägar, å hvilka han kan närma sig en position af någon utsträckning; försvararen, som afvaktar ett angrepp, blir alltid öfverraskad och slagen. Endast genom att vika för fiendens massangrepp, men kasta sig öfver hvarje skild fiendtlig afdelning, så ofta dessa spridt sig eller förvillat sig i dalarna, kunde fördelen af terrängens beskaffenhet bli å norrmanens sida. *Denna åsigt, som hade funnit uttryck i Seierstedts försvarsplan, medförde, att fienden måste få lof att tränga ett stycke in i landet.* innan försvaret kunde utveckla sin kraft. Det var till och med sannolikt att Kristiania*

* På den tiden en liten obetydlig stad på endast 20,000 invånare.

kunde komma i fiendens händer; men derigenom skulle ingenting vara förloradt, då konungen, folket och hären höllo ut. Endast en mycket liten del af Norge skulle vara i svenskarnes makt och nordvest om Kristiania skulle snart den jemnvigt vara uppnådd, som måste försäkra norrmännen om seger. Naturligtvis uteslöt ej denna krigsmetod att fienden genast vid gränsen mötte ett hårdnackadt motstånd o. s. v.»

Författaren berättar dernäst om de framgångar och de motgångar den svenska hären hade, innan norrmännen drogo sina trupper inom sin egentliga försvarslinie, nämligen bakom Glommens elf. Svenskarne hade lyckats öfverraska och taga Fredrikstad, hvars kommandant tappade hufvudet, men Vegesack låg bunden vid fästningen Fredriksten, hvars tappre kommandant Ohme ingalunda tänkte på att öfvergifva platsen, och vid Lier och Matrand hade norrmännen segrat öfver Gahn. Emellertid hade hären nu dragit sig bakom Glommen.

Författaren beskriver dernäst Karl Johans angreppsplan och fortsätter:

»Betrakta vi hvad som hittills skett finna vi, att svenskarne hade öfverraskat norrmännen, men att de, när intagningen af Fredrikstad undantages — och med den var det så sin egen sak — ej hade vunnit seger eller troféer. Deremot hade Karl Johan sett norrmännen hastigt samla sig, blifva synliga och gå, och för honom, den gamle och försigtige marskalken, voro kommando och beräkning hos motståndaren egenskaper, som i hans ögon gjorde den fiendtliga hären mera fruktad än om den hänsynslöst hade störtat sig i elden och förblödt i strider, hvilka öfversteogo dess krafter. Dertill beredde honom redan Fredrikstens belägring ett hårdt arbete. — — — *Karl Johan såg framför sig ett långt, allvarligt krig, hvilket han dessutom ej kunde föra igenom med egna trupper, och hjälptrupperna voro ännu ej på väg.* Då beslöt han sig för första gången

att — utan att beröra Kieltraktaten — erbjuda vapenhvila och försoning å grundlaget af Norges erkännande såsom en sjelfständig och med Sverige lika berättigad stat.»

Sedan, då författaren beskriver Karl Johans truppörelser de sista dagarne före undertecknandet af konventionen i Moss den 14:de Augusti, yttrar han om dessa truppörelser följande:

»Det är i ögon fallande att denna plan, om Karl Johan på allvar ämnade utföra den, måste ha medfört faror för svenska hären, såvida den norska på ett verksamt sätt hade återupptagit sina operationer. Sistnämnda, som befann sig å den såkallade inre operationslinien, skulle till alla sidor rundt omkring sig ha förefunnit svenska afdelningar utan betydlig motståndsförmåga, och dessutom var i alla fall reträtten till vestlandet öfver Dröbak, der den norska flotiljen hade sin plats, säkrad.»

Sålunda betraktar alltså en sakkunnig och presumtvt oväldig utländsk krigshistoriker den militära situationen, * och man får förlåta Karl Johan, den bepröfvade och ryktbare fältherren, om han betraktade saken på samma sätt och begärde »40,000 och 6 millioner» innan han dristade sig att tänka på en »eröfring».

Hade normmännen *endast* haft med svenskarne att göra torde det vara otvifvelaktigt att de hade valt att börja det egentliga kriget. Må man för det första räkna normmännen till godo, att äfven de kunde tänka på sin krigareära, hvilken hade traditioner just från tidigare strider med svenskarne. Men för det andra måste det för kung Kristian Fredrik vara klart, att stämningen i Norge öfvervägande var för krig. Visserligen fans det redan innan Kielfreden ett parti i Norge, det Wedel-Jarlsbergiska, som eftersträfvade en union med Sverige; detta parti var underlägset i antal,

* Hur Karl Johan uppfattade situationen visade sig bäst, då han ej försmådde att efter konventionens afslutande kringgå bestämmelserna rörande svenska trupparnas afmarcherande från norskt territorium.

men så mycket mera inflytelserikt och intelligent. Men massan af folket, okunnigt om de många diplomatiska förvecklingarne, och äfven majoriten af ledamöterna på Ejds-volds-Riksförsamlingen voro för krig. Norge 1814 var ej detsamma som Norge 1885; det var fiendtligt stämmt mot Sverige.

Onekligen var kung Kristian Fredrik ej någon stor fältherre, ej en gång någon modig och beslutsam man, och han såg otvifvelaktigt sakerna mörkare än de i verkligheten voro, hvad det rent militära beträffar. Men det kan knappast vara något tvifvel underkastadt, att om han hade haft med svenskarne ensamt att göra, skulle trycket af folkviljan ha drifvit honom att först pröfva krigslyckan.

Helt andra omständigheter än de ännu knappast påbörjade krigshändelserna i de norsk-svenska gränstrakterna var det som föranledde, att en union, men så att säga endast en personalunion, kom till stånd.

Hela vidden af Sveriges återtåg från Kieleskrattens basis framlyser, när man betraktar dess anspråk i Juli och dess medgifvanden i Augusti. Den 10:de Juli 1814 säger Karl XIII i sitt manifest till norska folket ungefär detsamma som i sin proklamation af 8 Februari, då han förklarade, att då normännen genom Kieleskratten hade blifvit lösta ifrån sin trohetsed till konungen af Danmark, så hade denne äfven ålagt dem »att ingå med oss och svenska kronan de samma förpligtelser, som förut bundit eder till danska monarkien.» Och svenske konungen förklarar uttryckligen allt hvad som beslutats på Ejdsvold såsom ogiltigt. Den 13 Juli sände kung Kristian Fredrik, i stället för att ingå på de europeiska kommissariernas ultimatum, till kung Karl XIII ett skriftligt erbjudande, att han efter afslutandet af ett vapenstillstånd och antagandet af grunddragen till en norsk konstitution och en föreningsakt, hvilka bifogades brefvet, skulle använda allt sitt inflytande på norska nationen »för att förmå den att antaga denna förening

såsom det enda räddningsmedlet», nämligen »nu, då hela Europa förklarar sig mot Norge». Detta erbjudande erhöll Karl Johan i Göteborg och *afslog* detsamma. De europeiska kommissarierna, som träffade honom i Uddevalla, anbefalde det hos honom och han var mycket vred: »Aha! Eftergifter! åh verkligen! Står det också i edra instruktioner, att ni bör tala till förmån för en konstitution i Norge? — — Tror ni verkligen att ett folk som sedan 1660 varit under ferlan af en oinskränktare makt än sultans i Konstantinopel, skulle i en handvändning fått denna törst efter politiska rättigheter?» Han glömde tydligtvis i detta ögonblick hur det hade varit i hans eget kära Frankrike före revolutionen. Men må man läsa hela den rätt roliga konversationen mellan Bernadotte och Orlow i Schinkels »Minnen». Man erfar af densamma, hvilka anspråk han sjelf och Karl XIII och Sverige hade den 21 Juli.

Den 7:de Augusti stod Karl Johan med svenska hären gentemot den norska, som hade samlat sig till strid bakom sin försvarslinie, Glommens elf, och i stället för, som han efter Kristian Fredriks bref kanhända hade trott, att få se norrmännen falla till fota vid svenska arméns inmarsch öfver gränsen, »såg han framför sig ett långt, allvarligt krig, hvilket han dessutom ej kunde föra igenom med egna trupper, och hjälptrupperna voro ännu ej på väg.» I verkligheten erfor han först i Oktober i Örebro af grefve Gustaf Löwenhjelm, att ryske kejsaren äntligen ämnade hålla sitt löfte om 6000 man.

Då skickade han den 7 Augusti ett bref till kung Kristian Fredrik, i hvilket han erbjöd alldeles de samma fördelaktiga vilkor, som han så kort förut med harm hade afböjt. Det var icke längre tal om Kielstraktaten. Om endast Kristian Fredrik ville abdikera och norrmännen välja Karl XIII samt antaga svenska successionsordningen skulle Sverige erkänna *Ejdsvoldskonstitutionen*, hvilken var en formlig *protest* mot Kielstraktaten.

Hvad som i detta ögonblick tvingade *både Sverige och Norge* att noga öfverväga, om det ej var bättre att taga hvad som för ögonblicket kunde uppnås framför att vädja till krigslyckan, det var å ena sidan garantimakternas hållning och å andra sidan det osäkra tillståndet i Europa samt den annalkande wienerkongressen.

Ryssland, England, Österrike och Preussen hade garanterat Sverige besittningen af Norge. Med Sverige ensamt kunde Norge kämpa med hopp om framgång, men omöjligt mot Europa. Och kommissarierna hade ej ingifvit norr-männen mycket hopp. Om man den ena dagen hoppades, så nedslogs hoppet den andra dagen. Men å andra sidan fann svenska regeringen, och i synnerhet Karl Johan, garantimakternas hållning mycket egendomlig och tvifvelaktig. Det var egentligen endast Ryssland som Karl Johan trodde sig någorlunda kunna lita på, men äfven här hade han under de för handen varande omständigheterna många om och men att taga hänsyn till. Han hade lärt känna dessa maktens obenägenhet att göra annat än det minsta möjliga för att uppfylla garantien. I synnerhet under fälttåget i Tyskland och invasionen i Frankrike hade Karl Johan, visserligen till en stor del genom sitt dubbla spel om Sveriges och Frankrikes kronor, haft anledning erfaras, att vinder lätteligen kunde vända sig. I England var dessutom oppositionen, deribland en prins af konungahuset, mycket entusiastisk för Norges sak.

Wienerkongressen stod äfven för dörren. Legitimitetsprincipen ville återföra allt till det gamla med undantag af hvad som stormakterna sjelfva skulle tillskansa sig. Att den till tronarfvinge korade napoleonske marskalken fann denna situation farlig för sig, kan ej förvåna någon, men den var äfven mycket ogynsam för Sveriges anspråk enligt Kielertraktaten. Om makterna beslöto att mot något slags ersättning till Sverige återföra Norge med Danmark, skulle kanhända Ryssland ensamt ej mäktat genomdrifva Sveriges anspråk.

Den dunkla och för tillfället visserligen mycket svår-lösta frågan förelåg: Hvad skola garantimakterna, hvad skall Europa göra, om ett kanhända långvarigt krig uppstår mellan Sverige och Norge? I Norge kunde man frukta, att makterna ville stå vid sitt ord, och då måste man underkasta sig på nåd och onåd, medan nu det viktigaste kunde erhållas: konstitution, sjelfständighet, likställighet med Sverige. I Sverige kunde man frukta att i bästa fall stå ensam mot Norge under ett kanhända långvarigt och förbittradt krig, hvartill man (enligt statssekreteraren Wir-séns förklaring) saknade resurser; i värsta fall kunde Wienerkongressen möjligen rifva hela Kielexertraktaten sönder. En *fait accompli* på hvilka betingelser som helst blefvo under dessa omständigheter för Sverige att föredraga framför att riskera allt.

Sådana voro verkligen de politiska förhållandena på sommaren 1814. Karl Johan och svenska regeringen kände dem noga, och vi anse det som ett bevis på hans stora statsmannaförmåga, då han beslutsamt föredrog att bringa unionen till stånd på sådana villkor, hvartill han på den tidpunkten var »nödd och tvungen», framför att äfventyra det stora ändamålet: den skandinaviska halföns samman-slutning till en gemensam försvarsmakt gent emot utlandet.

Vi ha citerat en utländsk krigshistoriker, af hvilkens framställning det framgår, att allt tal om »eröfring» är gripet ur luften. Att tala derom är att tala om »hvad som möj-ligen kunnat hända», som det heter i komedien. Det är ju äfven sjelfklart, att om något slags tillstymmelse till »eröfring» hade varit, skulle Karl Johan och svenskarne omöjligen ha funnit sig föranlåtna att den 7 Augusti *erbjuda* hvad de så bestämdt *afböjde* den 21 Juli. Vi tro att en dansk tidning, som med anledning af sistlidne unionsdag innehöll en le-dande artikel om förhållandena, har slagit hufvudet på spiken, då den inleder artikeln med följande ord: »Omständig-heternas makt påtvingade 1814 Sverige och Norge en

union. Sverige ansåg sig ha statsrättsligt anspråk på att taga det af Fredrik VI afträdde landet såsom provins, medan Norge ansåg sig ha rätt att betrakta Kielesfreden såsom utgångspunkten för en ny æra, under hvilken norrmännen skapade sig ett sjelfständigt rike med egen konung. *Ingen af parterna mäktade sätta sin vilja igenom*, men man nöjde sig med en kompromiss».

Att situationen å båda sidorna verkligen var såsom här framsteld framgår äfven tydligt nog af de förhandlingar som försiggingo mellan urtima stortinget och Karl XIII:s kommissarier angående de till följd af unionen nödvändiga ändringarne i Eidsvoldsgrundlagen. Det visade sig att norrmännen mycket hårdnackadt höllo på sin uppfattning, på samma gång som Karl Johan hade en ängslig hast med att få saken afgjord och oupphörligt ålade kommissarierna att gifva efter i allt som ej var alldeles oundgängligt nödvändigt för unionen.

Om nu sålunda norrmännen enligt historiens vitnesbörd måste afvisa talet om eröfring och om en tacksamhetsskuld, som på grund häraf hos dem borde härleda sig från svenskarnes högsinhet vid unionens upprättelse, så finna de sig likväl stå i stor tacksamhetsskuld till svenskarne för godt broderskap under 71 år. Men vi för vår del tro dock, att man i politiken ej för mycket bör inblanda känslor, dessa vare nu vänliga eller ovänliga. Man har solidare och varaktigare faktorer att räkna med, der det gäller ett så viktigt politiskt förbund som unionen, och det är *intressena*.

Hvad dessa beträffar, så höra vi till dem som mena, att de med nödvändighet kräfvat vissa fördrag och institutioner som ännu fattas. Vi tro således att om ömsesidigt förtroende mellan de båda nationerna och full säkerhet utåt skall uppnås, måste man ha ett otvetydigt fördrag angående den gemensamma försvarsskyldigheten, ett fördrag som bestämmer styrkan och utbildningen af *hvarje*

lands här äfvensom skyldighet för densamma att enligt konungens befallning utan undantag kunna användas hvar som helst på halfön. Vi tro äfven att, under full likställighet, en institution borde upprättas, genom hvilken de båda ländernas nationalförsamlingar kunde träda i direkt förbindelse med hvarandra till förberedande af och förhandling om unionela frågor, som skola föreläggas till beslut af hvarje lands nationalrepresentation.

Att på detta sätt aflägsna anledningarne till tvister mellan de båda nationerna, detta anse vi påkalladt af brödrafolkens verkliga intressen.

Men om man på båda hållen skall kunna lugnt betrakta unionen från de verkliga intressenas synpunkt bör man äfven försöka utrota vare sig misstänksamhet och ömtållighet eller historiska och nationela fördomar och irrläror.

* * *

Till slut några ord om *Kielertraktaten*. Marcellus menar, att norrmännen äfven skola vara Karl Johan och Sverige tacksamma för denna, hvilken de dock på det bestämdaste motsatte sig och till följd af hvilken de beslöto att med vapenmakt försvara sitt land. Förf. säger att det skylles Karl Johan, då i traktatens art. IV, genom hvilken bestämdes, att Norge »hädanefter skall tillhöra h. m. konungen af Sverige och utgöra ett konungarike förenadt med Sverige», de sist anförda orden inflöto. Detta beror förmentligen på ett missförstånd. Det var *England* som genom traktaten med Sverige af 1813 hade påyrkat, att den då garanterade föreningen med Norge skulle genomföras »under iakttagandet af alla möjliga hänsyn till *norska folkets frihet* och lycka». Och i öfrigt säga ju de ofvannämnda orden ingenting om någon konstitution eller dylikt, endast att Norge — liksom förut under föreningen med Danmark — skulle utgöra ett konungarike.

Deremot säger Kievertraktatens art. V, att Sverige skulle bibehålla Norges invånare vid åtnjutande af deras lagar, friheter, rättigheter och privilegier »*sådana de för närvarande äro*», alltså fullkomligt som under danska tiden.

Saken är, att Sverige förde krig mot Danmark för att *förvärfva* Norge, ej för att »*befria*» det. Och då Karl XIII i sin proklamation af 8 Februari 1814 lofvade att oktroyera något slags författning »lämpad efter edert behof», så skedde detta uppenbart emedan ett fullständigt införlifvande — under hvilket Sveriges riksdag blefve gemensam för båda rikena — sannolikt skulle befunnits stå i strid med de förutsättningar, under hvilka England hade påyrkat *alla möjliga hänsyn* tagna till norska folkets *frihet*.

Som vi ofvanför sett, var det först den 7 Augusti 1814 att Sverige beqvämde sig att erkänna Norge som ett fritt, sjelfständigt, med Sverige under likställighet för- enadt rike.

Den uppriktiga tacksamhet vi norrmen hysa gent emot svenskarne härleder sig från tiden efter 1814, gnabbets men äfven vänskapens och broderskapets tid.

10 November.

Pappa.

Svensk originalberättelse.

Af

Ernst Arpi.

I.

Rådhusklockan i X. kallade med sin melankoliska klang till borgmästareval.

De goda X-boarne, hvilka annars visade föga hörsamhet, när den lilla hesa klockan svängde fram och tillbaka der uppe i det skröpliga tornet, tycktes denna gången vilja reparera sin försumlighet, ty uppför rådhustrappan trippade person efter person, grupp efter grupp. För öfrigt försiggick valet i vanlig ordning, med derpå följande intriger kring kandidaterna o. s. v., och omsider kom K. Maj:ts nådiga utnämning, alldeles som i fars och farfars tid.

Den nyutnämde borgmästaren hr Hallner — som gjort ett föregående hastigt besök i det samhälle, der han, en ny Cæsar, kom, såg och segrade — var emellertid ej gammalmodig. Han hyrde sig en våning på tio rum, hvilka inreddes på det präktigaste. Och så tog han icke blott magistraten, utan äfven sällskapslifvet om hand, samt blef särskildt damernas afgud.

På de unga flickorna hade den till äktenskap ledige, sjelf ungdomsfriske borgmästaren kastat utmanande blickar; flickorna öfver den kritiska åldern hade han visat en utsökt uppmärksamhet. De unga fruarna hade han kurtiserat och de äldre hade han bistått med råd och dåd vid alla tillfällen.

Ingenuernas sade därför ock, att han var förtjusande; damerna på öfverblifna kartan tyckte, att han var så snäll; de unga fruarna funno honom så intressant, och mammorna omtalade den fladdrande fjäriln som ett riktigt prakt-exemplar.

Stora supéer utgjorde emellertid för denne Papilio Apollo en fasa, hvarför han inskränkte dem till tre om året, men för små middagar och ungarlsgillan ordentligt svär-made han, och det gick ej många veckor förbi, utan att han hade antingen det ena eller det andra slaget af tillställ-ningar.

I regeln bestod middagssällskapet af följande gäster: konsul Ejder med fru, grosshandlare Liberg med fru och deras sjuttonåriga dotter samt konsul Starck.

Efter middagens slut sökte man en fristad i rummet näst intill matsalen, hvilket man kallade konversationsrum-met. Matsalens stela ekmöbler, mörka väggar, tunga dra-perier och klumpiga bronskronor väckte en tryckt stämning, som försvann, när man beträdde tröskeln till konversations-
rummet. Så ljust och gladt det var med förgyllda rokokomöbler, med hvita moarétapeter, på hvilka lyste små törn-rosbuketter, med kokett draperade gardiner i samma färg som öfverdraget på möblerna — ljusrödt — med praktfulla brysselmattor, med taflor, statyetter, blommor och bladväx-ter! och så skönt man satt på de svällande stoppningarna!

Först här inne gjorde de läckra rätterna och de utsökta vinerna sin verkan. Kinderna glödde, ögonen strålade, och man skrattade och pratade i kapp.

Men den höga stämningen sjönk efter hand. Skratt-salvorna blefvo mindre bullrande; konversationen mindre allmän. Grosshandlare Liberg och hans kära hälft, hvilka eröfrat hvar sitt soffhörn, slumrade in. De båda konsu-lerna drogo sig tillbaka i en fönstersmyg, der de halfsof-vande pratade om priserna på sill och spanmål, under det att den blåaktiga röken från borgmästarens 25-öres-cigarrer blef allt tunnare och tunnare.

Borgmästaren, konsulinnan Ejder och fröken Liberg bildade en grupp borta vid ett blomsterbord.

Damerna suto i skuggan af solfjäderpalmernas breda blad, medan borgmästaren placerade sig så att hans profil fick ett slags Rembrandtbelysning från den kinesiska tak-

lampan, ty han visste, att den belysningen förhöjde skönheten i hans regelbundna, qvinligt fina ansigte.

Värden och konsulinnan voro de som höllo målron vid makt, under det att Anna Liberg deremot blott då och då kastade in ett enstaka ord i samtalet. Borgmästaren förstod att alltid föra konversationen in på litteraturens område, der han rörde sig med stor bravur. Af döda svenska författare kunde han ej nog prisa Tegnér, Franzén och Talis Qvalis; af levande älskade han mest C. D. af Wirsén.

En gång sporde konsulinnan, om han läst »Röda Rummet». Hon hade hört talas så mycket om den boken, då hon sist var i Stockholm.

Jo, det hade han.

Och så frågade hon, hvad han tyckte om den.

— Illa, fasligt illa, sade han. Den boken är en skandal för svenska literaturen. Sådana cyniska skildringar, som förekomma der oupphörligt, måste uppröra hvarje sedlig känsla. Det förundrar mig verkligen, att höga vederbörande ej åtalat boken.

Ibland läste han upp dikter af sina älsklingsförfattare. Anna Liberg, som tyckte att poesi var tråkig, gäspade. Konsulinnan deremot, hvilken svärmade för poesi (hon hade ett album, hvori hon skref in de dikter, som särskildt tilltalat henne) lyssnade med återhållen andedrägt på de väljudande strofer, som strömmade ut öfver borgmästarens läppar.

En dag deklamerade han Talis Qvalis dikt: »Mitt döda barn». Hans ögon voro fuktiga, hans stämma skälde af undertryckt rörelse, och när han lade boken ifrån sig, runno tårar ner för de glödande kinderna och hängde — så tyckte åtminstone konsulinnan — som stora dagdroppar i de guldglänsande mustacherna.

— Bravo! utropade konsulinnan och klappade i sina små händer.. Det var det skönaste, jag hört på länge.

»Det fins ej sinne så förslitet,
Som ej har barnaögat kärt,
Det fins ej barn, om än så litet,
Som ej är millioner värdt.»

— Åh, det är verkligen vidunderligt vackert! Ni måste låna mig den der boken, så att jag kan få skriva af »Mitt döda barn.»

— Gerna! och vändande hufvudet mot Anna Liberg sporde han: hvad tycker ni om dikten, fröken Liberg?

Den unga flickan spratt till.

— Bra—a, stammade hon.

— Jag vet knapt någonting så vackert som detta poem, sade borgmästaren, men det kommer sig måhända deraf, att jag afgudar barn.

— Ja, barn äro en Guds välsignelse, utbrast konsulinna, och fast jag har fem småttingar skulle jag ej för alla världens skatter vilja mista en enda af dem.

Anna Liberg sneglade bort till konsulinna. Annars brukade hon säga, att barn voro äktenskapets förbannelse, ty de röfvade all den tid, som borde egnas åt ideela kraf. Och många gånger hade Anna sett långa, röda strimmor på småttingarnas kinder — märken efter uppmuntringar, som mamma delade ut med frikostig hand, när småttingarna störde hennes lugn. Hvarför satt hon och ljög borgmästaren rakt upp i ansigtet? Och hvarför bytte hon nu för tiden om toalett hvar och hvarannan dag — hon, som annars slet samma klädning vecka ut och vecka in, ända tills garneringarna hängde i trasor? Och hade hon inte skaffat sig nya löständer? Och svärtade hon inte ögonbrynen? Och voro inte de röda fläckarne på den mattgula hyn smink?

Åh, Anna Liberg kände en sådan brinnande lust att gå bort och stryka handen öfver hennes ögonbryn och kinder.

— Svärmar ni också för barn? sporde borgmästaren efter en kort paus och lutade sig fram mot fröken Liberg

— Nej!

Borgmästaren och konsulinna ryckte till, ty hon nästan skrek ut sitt nej.

— Jag svärmar inte för dem, tillade hon, röd som en pion, och vridande spetsnäsduken till en rätta, men jag håller af dem, och får jag en gång barn, så skall jag nog söka bli en värdig mor åt dem.

Borgmästaren smålog.

— Ni blir utan tvifvel en utmärkt mor, sade konsulinna med ett lätt skratt, ett mönster för alla mödrar, och böjande sig fram öfver blomsterbordet, så att hennes läppar nästan vidrörde borgmästarens öra, tillade hon: Vet ni hvad, fröken Liberg tänker snart gifta sig. Här förleden öfver-

raskade jag henne med att läsa en bok, som heter »Uppfostran» af . . . af . . . ja, hvem är den nu af, mitt barn lilla? Hon lade hufvudet på sned, och, kisande med ögonen, såg hon bort till den unga flickan, som tycktes helt och hållet upptagen af råtten.

— Spencer, sade Anna och lyfte upp ögonlocken. Men den boken — tillade hon hastigt — är allt för nykter, der fins inga vackra fraser.

Dermed reste hon sig upp och lemnade rummet.

* * *

Under borgmästarens ungarlsgillen var konversationsrummet ett förloradt paradiset för gästerna, ty han var rädd om det fina öfverdraget och de dyrbara mattorna. Men matsalens stela prakt lade ej det ringaste band på uppslupenheten. Man kände sig fullkomligt ogenerad. Man skrälade »helan går», etc. Man skrek och man skrattade, och man skrattade och man skrek, allt under det man slogs kring smörgåsbordet. Sedan man sent omsider blifvit mätt, sattes der in en väldig, japansk bål, hvares innehåll skrufvade upp stämningen ett par tum. Vilde det sig dervid riktigt väl så fick man äfven se en Hebe.

Strax efter bosättningen i X. hade nämligen borgmästaren fått i sin tjänst en ung bondflicka, hvares fågring väckte sådant uppseende, att hon allmänt kallades för borgmästarens vackra Elin. När hon gick genom rummet följdes hon också alltid af husbondens blickar. Och när hon någon gång slog upp de långa, mörka ögonfransarne, hvilka höllos blygt sänkta, sken det till under dem, och der vexlades ett förstulet leende mellan herre och tjenarinna.

Umgängesvännerna, som märkte detta, brydde borgmästaren, men han sade skrattande att för husets pigor hyste han tillbörlig respekt.

Ute i staden talade man emellertid mycket om en blifvande förlofning. Fröken Liberg och rättvisans högste representant promenerade förmodligen icke för ro skull tillsammans. Men så gjorde grosshandlare Liberg, beklagligt att omtala, en vacker dag konkurs. Misslyckade spekulationer i spanmål hade — sades det — slukat upp hans förmögenhet. Tillgångarne voro så klana, att man med knapp nöd kunde

få ihop ett 25 procents ackord. Med det obetydliga öfverskottet flyttade han ut på landet och öppnade en liten diversehandel. Anna reste på en onkels bekostnad till Stockholm för att taga telegrafistexamen.

Det riktigt skar den fine borgmästaren i hjertat, när hon räckte honom handen till afsked. Hon såg så blek ut, och ögonlocken voro så svullna. Stackars flicka! Det var den gamla visan. —

När fröken Liberg väl hade rest, slog dock borgmästaren sig snart i stället ut för Ebba Beckman, enda barnet till konsul Tobias Beckman, stadens solidaste affärskar.

Knapt större än en tioåring var hon till växten, med öron och alla lemmar så små som hos Tumme-Lisa, men de vidöppna, förgät-mig-ej-blå ögonen voro så onaturligt stora, att man oupphörligt tänkte: nu trilla de ut. X-herrarne tyckte, att hon var förtjusande naiv, men borgmästaren sade, att hon var dum, irriterande dum.

På en bal friade han likväl och fick ja, samt mottogs förstås med öppna armar af både pappa och mamma, och ett par dagar derefter regnade ner öfver X. små kuvert, omslutande ljusröda velinkort.

Den natten var der stor gråt och tandagnisslan i »de stummas läger».

Flickorna på öfverblifna kartan sade dock ingenting, utan drogo blott djupa, resignerade suckar. De unga fruarna smålogo nervöst. Och mammorna slogo knyck på nacken.

— Vi hade aldrig trott, sade de, att borgmästaren var så simpel, att han ville sälja sig.

Och så predikade de för sina döttrar om guldets makt. Nu för tiden tjänade det till ingenting att vara vacker, dygdig och väluppfostrad, när man ej har pengar!

Bröllopet bestämdes först till sommaren, sedan till hösten, ty konsulinnan ville ha tid på sig för att få hemgiften i ordning.

Ah, hvad der pratades om de förlofvade! Fästmän hudflängdes af de unga damerna — borgmästaren slapp temligen helskinnad undan, ty man kunde ej länge vara ond på en så älskvärd personlighet.

Men så kom der ut ett rykte, som höll på att störta afguden. Vackra Elin hade måst hals öfver hufvud bege sig hem. Och nu vardt det ett förskräckligt beklagande af

fästmön, hvilken skulle kastas i armarne på en så lättsinnig fyr som borgmästaren.

Det berättades, att fröken Beckman oförhappandes kommit ut i köket, då pigorna diskuterade skandalen. De hade vändt sig om vid en duns i golvet, och då hade de funnit fröken ligga likblek och afsvimmad. När hon återfått sansen, hade hon skrikit och gråtit som en vansinnig, och först lugnat sig en smula då konsuln, som blifvit hemkallad från klubben, hade talat förstånd med henne.

Naturligtvis blef der ingenting af med förlofningen. Man kunde knapt sofva om natten, så nyfiken var man på att få veta, hvad morgondagen skulle bära i sitt sköte. Men till allas gränslösa förvåning syntes Ebba och borgmästaren följande dag på Storgatan, arm i arm, leende och konverserande, som om ingenting passerat.

Detta fenomen hade konsul Beckman åstadkommit med en diplomatisk fint. Han hade sagt till den förtviflade dottern, att hon inte skulle bry sig det ringaste om pigsladder. Borgmästaren var fullkomligt oskyldig — den skyldige deremot Elins fästman, en styrman Andersson, det hade Elin själf sagt till sina bekanta. Denna underrättelse hade haft förträfflig verkan. Gråten hade upphört, och med ett leende på läpparne hade den lyckliga fästmön somnat in. När borgmästaren på morgonen kommit för att hemta henne till den sedvanliga promenaden, hade konsuln dragit honom in på sitt rum och berättat, hvilket uppträde der varit föregående dagen, och så hade han hviskat i den som en flicka ömsom rodnande, ömsöm bleknande borgmästarens öra:

— För att få bugt med den lilla fjollan måste jag säga, att en styrman Andersson var förföraren. Jag tviflar alldeles inte på din oskuld, men »qui s'excuse s'accuse», som det heter, och därför ansåg jag en liten nödlögn vara bästa medlet att slippa från hela historien. Och för öfrigt kan den der nödlöggen ej skada någon, ty Andersson heter ju hvar och hvarannan styrman. Och hoppas jag, att du, ifall Ebba frågar dig, säger detsamma som jag. Styrman Andersson — kom ihåg det!

Borgmästaren, hvilken hela natten grubblat på, hvad han skulle säga, ifall Elins resa komme på tal, hade med glädje accepterat konsulns förslag, och, då Ebba med nerslagna ögon hviskande sport, hvem som var skuld till Elins

olycka, hade han helt tvärsäkert svarat: styrman Andersson, hennes fästman. Och så hade hon kysst honom, och så hade de frukosterat, och efter den muntra måltiden togo de en promenad. De talade om bröllopsresan, som de skulle göra. Ebba ville helst till Paris; borgmästaren helst till Italien. Men för att slita hvarje tvist föreslog borgmästaren, att de skulle först fara till Paris — sedan till Italien. Och det blefvo de öfverens om.

I slutet af April inföll borgmästarens födelsedag. Matsalsbordet var öfversålladt med praktfulla buketter, blommor, tårtor och alla slags grannlåter. Fästmän gaf honom ett par broderade tofflor. Naturligtvis lade han i dagen stor förtjusning öfver presenten, men inom sig förbannade han damernas toffelmani, ty i garderoben stodo åtta par, som han aldrig satt sina fötter i.

Först vid fyrtiden aflägsnade sig den sista gratulanten. Borgmästaren gick in i sängkammaren för att kläda sig till middagen, som konsul Beckman skulle ge till hans ära.

Då han höll på med att fästa den hvita halsduksrosetten, knackade det på dörren.

— Stig in!

Det var Kersti, hushållerskan.

— Hvad vill Kersti?

— Der ä' en gumma der ute i köket, som vill tala med borgmästaren.

— Jag har inte tid nu. Säg till henne, att hon kommer igen i morgon.

— Jag fråga' henne, om hon inte kunde vänta tills i morgon, men då sa' hon nej.

— Så får hon göra, hvilket fan hon vill. Klockan är straxt half fem.

— Det ä' nå't mycket angeläget, sa' hon.

— Mycket angeläget! Det säga de alltid. Hvad är det för en människa?

— Det ä' visst Elins mor.

— Elins mor . . . hm . . . bed henne stiga in.

Efter ett kort uppehåll ljöd en svag knackning. Borgmästaren gick bort och öppnade, och in trädde i strumpsockarne en liten gråhårig gumma.

— God dag, sade hon med en tunn, gnällande röst och räckte borgmästaren sin hårda, skrumpna hand.

— God dag, mor.

— Han får ursäkta mej, att jag stör.

— Skadar inte . . . hm . . . hvad vill mor?

— Hm . . . jag skulle bara helsa borgmästaren från Elin.

— Tack. Hur är det med henne nu för tiden?

— Jo, hon har det godt, stackarn, sade gumman och suckade. Hon tala' så mycket om borgmästaren den sista da'n.

— Den sista dagen — hvad menar mor?

— Åh, jösses, hon dödde igår.

Borgmästarens ansigte vardt så hvitt som halsduksrosetten, hvilken han vred och vände mellan fingrarne.

Gumman tog fast i snibben af sitt svartprickiga förkläde och började gnida ögonen dermed.

— Jaså, Elin är död, sade borgmästaren med en djup suck. Hvad var det för sjukdom?

— Å, när barnet kom till världen, gick der nånting i olag, sa' barnmorskan. Åh, hon hade så svåra plågor, stackarn.

— Och barnet?

— Det lefver, sade gumman och lät förklädsnibben falla ner. En stor, gällande here, ser han, vägde tie marker.

Det blef en lång, för borgmästaren pinsam paus, hvilken slutligen bröts af gumman.

— Far sa', att jag skulle gå hit och be borgmästaren om en smula hjälp till begrafningen. De pengarne, som Elin fick, när hon flytta' härifrån ä' redan slut, ser han: En farlig hop gaf hon Anders, heren vår, när han reste till Amerika, ser han, hon såg rakt inte på styfrarna, ser han . . . åh, jösses, borgmästaren kan inte tro så'n sorg vi haft af den heren . . . och så fick barnmorskan femtan daler . . . och så . . .

— När skall hon begrafvas? afbröt borgmästaren henne.

— På söndag . . . vi vill så gerna, att hon skall få en hederlig begrafning, stackarn.

Borgmästaren gömde hufvudet i händerna.

— Hon gjorde oss stor sorg och skam med barnet, fortfor gumman, men det förlät vi henne, för hon va' alltid så skickelig mot oss.

Borgmästaren tog undan händerna för ansigtet och gick bort till byrån, hvars öfversta låda han drog ut. Der tog han en hundrakronesedel, som han räckte gumman.

— Var så god, mor lilla!

— Åh, Gud välsigne honom, sade gumman och tryckte sina visnade läppar mot borgmästarens hand.

— Ingenting att tacka för, mor lilla.

— Och nu får jag säga ajöss, mumlade gumman, sedan hon stoppat den skinnpung, hvári sedeln gömdes, innanför tröjan.

— Godnatt mor lilla — hm — vänta litet — vill ni behålla barnet?

— Ja, det får vi väl, fast vi har smått om det. Far, han fick det ena benet afslaget i fjol, när han fälde timmer, så han kan inte ta sej för nå't ordentligt. Sitter och gör träskor, men det betalar sej klint.

— Ja, det kan jag väl tro.

— Och så dricker han upp det mesta af förtjensten. Åh, borgmästaren kan inte tro ett så'nt svin han ä'.

— Bränvinet är en förbannelse, sade borgmästaren och snodde den ena mustachen.

— Ja, ä' det inte det? skrek gumman, och sedan hon snutit sig med fingrarne tillade hon: jag väfver mattor, men det betalar sig också klint.

— Hm — jag vill naturligtvis ej, att ni ska' ha pojken för inte. Om jag ger er — hm — femhundra kronor en gång för alla, är ni då nöjda?

Gumman spärrade upp de små ögonen på vid gafvel.

— Å, jösses, femhundra riksdaler, det ä' allt vackra pengar, det.

— Jag har inte så mycket inne för tillfället, men i morgon skall jag skicka dem ut till er. — Hvar är det ni bor? Jag har glömt bort det.

— I Stigsmåla — fråga efter träskomakare Ola Perssons, så kan hvar enda kristen själ peka ut huset . . . men hör nu, borgmästaren lille, låt inte gubben få hand om pengarne, för då ryker de snart.

— Nej, budet skall lemna dem åt mor sjelf.

— Tack för det, borgmästaren lille. Och nu ajöss med honom, sade gumman och kysste borgmästarens hand upprepade gånger.

— Adjö, mor lilla . . . men hör nu — vänta litet. Om pigorna, hm, spörja ut mor, hm, så behöfver mor inte nämna någonting om, hvad som passerat här inne . . . hm . . . mor kan ju säga, att mor ville be om rättighet att öppna träskohandel, hm, här i staden. Och fråga de, hvem som, hm, är far till barnet, hm, så kan mor säga, hm, en styrman Andersson.

Gumman blinkade.

— Åh, borgmästaren behöfver inte va' rädd, för jag ska' min själ veta att hålla munnen på mej.

Borgmästaren grep om silfverringklockan på nattduksbordet och ringde ett slag, och, när Kersti kommit in, sade han till henne:

— Gif gumman der litet mat i köket.

— Ska' ske', sade Kersti och bad gumman följa sig.

Så snart ljudet af de tassande stegen dött bort, drog borgmästaren en suck af lättnad. Usch, hvad käringen var klibbig om fingrarne! Han gick hän till kommoden och tvättade händerna. När han torkade dem, gol göken i schweizeruret fem. Kors för tusan, nu kom han för sent till middagen! Drog skyndsamt fracken på, fäste halsduksrosetten och kastade en sista mönstrande blick i spegeln. Se så, nu var han äntligen färdig!

När han trädde in i konsul Beckmans tambur, fann han hvar enda spik upptagen af ytterplagg och hattar. Han slet rocken af med ett par kraftiga ryck och stod just och grubblade, hvar han skulle lägga den, då Ebba kom flygande ut från sitt rum. Han böjde sig ner och kysste henne.

— God middag, min engel.

— God middag, Albert. Så sent du kommer. Du är den allra siste. Mamma är utom sig för ditt långa dröjsmål.

— Jag fick besök af rådman Olsson, den igeln slipper man aldrig ifrån, sade borgmästaren och kastade först rocken bort i ett hörn och lät sedan hatten följa efter.

— Ja, det är den odrägligaste pratmakare, man kan råka ut för, sade Ebba, purrande till luggen framför spegeln.

Borgmästaren tog fram ett par ljusgula handskar ur frackskörtet och började draga dem på.

— Hvad tycker du om min nya klädning? sporde Ebba och vände sig om. Är den inte vacker?

Hon gick bortåt golfvet ett slag, så att det långa släpet frasade efter henne.

— Förtjusande, sade borgmästaren utan att lyfta ögonen från handskarne, hvilka voro så små, att han knapt kunde få fingrarne i dem.

— Modernaste färgen, sade hon och vände hufvudet halft mot honom. Alla flickorna äro rent betagna i den.

— Det är inte att undra på, mumlade borgmästaren, som småsvärjande sökte att knäppa handskarne.

— Skall jag hjälpa dig? frågade Ebba och ilade bort till honom.

— Ta — ack, du . . . men jag tror nog, att det går för sig din hjälp förutan, sade borgmästaren, se så, nu gick det — ändtligen!

Och först nu kastade han en mönstrande blick på Ebba, hvilken stod midt emot honom och småleende vred sitt guldarmband kring den smala handleden. Herre Gud, hvad klädningen satt illa, och hvad den missklädde! Hennes sjukliga hy såg ännu sjukligare ut i reflexen från det erggröna tyget.

Någon tog i salsdörren. Ebba spratt till och rusade pilsnabbt in i sitt rum. Det var bara rådhusvaktmästaren Friman, som uppenbarade sig i dörröppningen. När han fick syn på borgmästaren, drog han sig vördnadsfullt tre steg tillbaka, och, böjande det silfverhåriga hufvudet mot golvet, lät han borgmästaren passera förbi in i salen. Utan att besvara den ödmjuka helsningen gick borgmästaren fram till värdinnan, för hvilken han bugade sig med den vårdslösa elegans, som ungherrarne i X. förgäfves sökte efterapa. Räckande honom sin hand, hvars fingrar voro öfversållade med blixtrande ringar, hväste konsulinnan fram mellan de smala, utstående tänderna:

— Välkommen — bättre sent än aldrig.

Strax efter det borgmästaren anländt, förklarades bordet serveradt.

Man satt till bords, ty gående middag ansågs ej längre comme il faut. Små velinkort, försedda med vignetter, upplyste om rätternas namn och vinernas. Hvilket öfverflöd på mat och dryck! Borgmästaren och hans fästmö sutto vid ena ändan af bordet — vis-à-vis dem konsul Beckman med fru. Vinet och värmen gäfvo åt borgmästarens bleka kinder en skär rodnad.

Då champagnen serverats till desserten klingade konsul Beckman med gaffeln på sitt glas och reste sig upp. Och så höll han ett långt, hackigt tal till borgmästarens ära, ett tal, hvars alla loford stodo i superlativus.

* * *

En dag i slutet af september var rådhusalen i X. fullpackad med folk, hvilka trots den qväfvande hettan uthär-

dade mål efter mål, ty alla ville vara närvarande under ransakningen med Svarta-Katrina, som stod anklagad för att ha misshandlat ett fosterbarn så svårt, att döden följt.

Då sent omsider Svarta Katrina fördes in af en vaktkonstapel, riktades alla ögon mot den anklagade. Det var en lång, mager, kutryggig, mörkhyad qvinna. Den slöa blicken gled öfver den hviskande folkhopen, och ett småleende lade sig kring de tunna, hopbitna läpparne, ett småleende, som satt kvar, medan borgmästaren under dödstystnad läste upp anklagelseakten.

Sedan detta var undanstökadt uppmanade han henne att redogöra för sina lefnadsöden.

Häftande blicken fast vid spetsen af den venstra skon, började hon berätta. Rösten var dof och så entonig, som om hon läst öfver en lexä.

Hon var född 1849 eller 50 — hon kunde ej så noga säga hvilket — i Asperyd. Mor hennes hette Anna Larsson. Fadern visste hon inte namnet på, men någonting fint var han, det hade mor hennes sagt flerfaldiga gånger.

— Då mor blef med barn, brydde han sig inte mera om henne, och i det fallet var han lik så många andra fina herrar.

— Inga reflexioner, sade borgmästaren kärft, håll er bara till saken!

— Mor skämdes så fasligt öfver olyckan hon råkat ut för, och därför så flytta' hon hit till sta'n, och här har jag väl kommit till världen. När jag va' fyra år gammal gifte hon sej med en sjöman som hette Blad. — — —

Hon drog andan ett slag och flyttade blicken från spetsen af den venstra skon till spetsen af den högra samt redogjorde något för sina senare lefnadsöden och hur hon med tiden försörjt sig med att fostra upp barn.

Vittnena kallades nu fram. Det var en ung, kraftigt bygd sjömanshustru och hennes gamla mor, hvilka båda bodde i Svarta-Katrinans hus. Med skälfvande stämma svuro de vittneseden, och så berättade de bredt och omständligt, hvad de hade att omförmåla. Det var ohyggliga saker, som kommo i dagen. Svarta-Katrina hade misshandlat barnet på det mest barbariska sätt, sedan modern dött. Fadern, hvilken lemnat pengar en gång för alla, hade aldrig sett till det.

Borgmästaren var likblek, och kallsvetten perlade i stora droppar fram på pannan.

Det blef en lång paus, under hvilken ingen vågade draga andan, och så djup var tystnaden, att då rådman Olsson snöt sig smattrade liksom en fanfar genom salen.

— Vill ... den ... anklagade ... ej ... lätta ... sitt ... samvete ... med ... en ... bekännelse? sporde borgmästaren sent omsider, och hvart ord hade klang af en hvinande bågsträng.

— Jag har ingenting att bekänna, sade Svarta-Katrina och såg borgmästaren stint i ögonen, rakt ingenting. Jag ä', det vet Gud, så oskyldig som det barn, som föddes i natt.

— Ha vittnena något att tillägga? sporde borgmästaren.

— Nej, sade båda kvinnorna.

Sedan frågade han stadsfiskalen, om han hade något yrkande att framställa, och uppsköts på dennes begäran målet till nästa rättegångstillfälle. Dermed slutade förhandlingarna för den dagen.

Folkmassan rymde ut salen. Under det att den böljade ner för de smala trapporna, fingo de återhållna känslorna luft, och der ljöd ett sådant brus, som då nordostvinden ligger på och slungar bränningarna högt öfver stenfördämningen nere vid Näset.

— En fräck kona, sade rådman Olsson och tog sig en pris. Ska' vi ha oss en färsk Ljunglöfvare? tillade han och räckte silfverdosan åt borgmästaren.

— Ne-ej tack, stammade borgmästaren.

— Mår inte bror riktigt bra? sporde rådmannen och gömde sin långa näsa i en eldröd, snusfläckig näsduk.

— Nej, här är så förbannadt qvaft, utbrast borgmästaren och slog upp ett fönster så häftigt att rutorna klirrade.

Vid middagsbordet åt han knapt någonting, men drack ut hela buteljen rödvin. Så fort han lemnat matsalen kastade han sig på en chäslong, och der låg han ända till Kersti kom in och sade ifrån, att qvällsmaten var i ordning. Oupphörligt såg han framför sig en liten blek, blodig varhelse — barnet, som Svarta-Katrina slagit till döds, och hvar gång den skräckinjagande synen stod för hans ögon kom han att tänka på sitt eget barn. Kunde han väl försvara ett felsteg med ett brott, ty det var ju ett brott — ett onaturligt brott — att kasta sitt barn ifrån sig blott för att undgå en mängd med obehagligheter. Om ändå Elin lefvat, så hade hon nog vårdat sig om pojken, men hvem kunde fordra kärlek af de gamle? Gubben var, som gum-

man sade, ett »svin», och gumman sjelf såg riktigt otäck ut. Men hvad skulle väl folk säga, om borgmästaren tog pojken hem till sig? Åh, de skulle nog kalla honom en galning, och så skulle de stena honom. Ån se'n! Deras dom föraktade han. Och Ebba, hvad skulle väl hon säga? Åh, hon skulle säga, att han handlat som en hederlig karl, och så skulle hon älska honom ännu mera än förut. Visserligen var hon litet enfaldig, kokett och fåfänglig, men hennes hjerta var godt som guld.

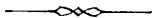
Han erinrade sig så tydligt två scener från den tiden, då »James Grown» — ett hittebarns historia — stod som följetong i X-posten.

Då hon slutat första kapitlet, hade hon sagt: jag förstår inte, hur miss Edith kunde hå hjerta att sätta ut sitt barn i villande skogen. Han hade urskuldat den unga guvernanten, så godt sig göra lät. »Hon var af fin familj, och earlen, hade ju öfvergifvit henne.» Då hade Ebba rest sig upp och med blixtrande ögon utbrustit: åh, hvad jag hatar den der earlen! En riktig skurk, som skulle hängas, om jag fick råda!

Och så någon tid derefter hade hon frågat, om han läst följetongen för den dagen. Nej, det hade han inte hunnit med. Då hade hon utbrustit med glädjestrålade ögon: kan du tänka dig, earlen har blifvit skjuten ihjel af James' morbror. Rätt åt den uslingen, eller hvad? Men det kunde man också vänta, ty det onda får alltid sitt straff. Då hade han kysst henne och sagt: i böckerna, ja — men inte i lifvet.

Han ångrade nu så bittert, att han ljög den der gången hon sporde, hvem som bragt Elin i olycka, men ansvaret för denna lögn hvilade — så sökte han trösta sig — lika mycket, om inte mer, på konsul Beckman, ty konsuln nästan tvingade honom att säga: styrman Andersson.

(Slutet följer.)

Vår konstitutionela utveckling efter 1865.

Af

Fritz Krook.

Stora samhällsförändringar anses i regeln verka säkrast der de verka långsamt. På samma sätt anser man vanligen äfven de reformer vara de lyckligaste, hvilka inträda först efter en tid af tillräckliga förberedelser. Båda satserna äro emellertid, som man finner, något sväfvande, och kunna i följd deraf lätt nog komma att tänjas till en punkt, der de upphöra att vara sanna. En reform är icke alltid ofelbar i samma mån den låtit länge vänta på sig, lika litet som dess verkningar nödvändigtvis äro goda, endast därför att de dröja med att visa sig. Vore detta alltid förhållandet, skulle vår nu gällande riksdagsordning otvifvelaktigt vara en bland de fullkomligaste grundlagar, som någonsin funnits.

Tjugo år hafva ju nämligen i dessa dagar förflutit, sedan denna riksdagsordning antogs, och i nära tre gånger tjugo år hade dess genomförande dessförinnan nästan oafbrutet stått på dagordningen. Sju år brukade i den gammaltestamentliga tiden betraktas såsom laga tienstetid för en brud och hennes hemgift. I vårt nya riksdagsskick kom den giljande ungersvennen visserligen snart nog i besittning af bruden, maktställningen, men först tjugo år sednare kom han i år efter ackord att öfvertaga något mindre än en tredjedel af den efterlängtade hemgiften.

Men ingen kan väl på allvar vilja påstå, att de män, som på sin tid arbetade för den nya representationsordningens genomförande, då icke väntade sig annan frukt deraf än efter tjugo år en afskrifning af trettio procent af grundskatterna. Syftena voro

naturligtvis då som alltid vid dylika tillfällen mångahanda, men med undantag af hvad som innefattas under de afskrifna trettio procenten, hafva de väl i det närmaste alla blifvit gäckade.

För så vidt de voro af mer eller mindre personlig och egenlyttig natur, är detta icke att beklaga. Men man får väl alltid tänka sig, att i denna för vårt folk så viktiga brytningstid äfven funnos män, som sågo längre än till de enskilda och klassintressena, män, som i reformen icke sågo dess eget mål, utan endast ett stort medel till uppnåendet af andra och högre mål, till en tidsenlig konstitutionel utveckling i främsta rummet. Och huru hafva väl dessa förväntningar blifvit uppfyllda? Och om försigtigheten nu äfven skulle tycka att till och med en tid af fulla tjugo år är för kort till ernåendet af några fullfärdiga resultat i den vägen, så återstår det dock alltid att fråga: hafva vi öfver hufvud taget gjort ett enda steg framåt i den riktningen, och huru långt hafva vi dervid hunnit? Det är fara värdt, att svaret på dessa frågor, om det ärligt afgifves, kommer att blifva af mest nedslående art.

Närmast måste orsaken härtill naturligtvis vara att söka hos reformen sjelf. Det är icke alltid nog med att en reform varit länge diskuterad. Den kan icke desto mindre komma brådstörtadt när den kommer. Längre motarbetad och uppskjuten, kommer så den dag, då förändringen icke längre kan fördröjas. Då har man icke alltid tid att så noga afväga dess följder i alla enskildheter, lika som man icke finner rådrum att nog grundligt pröfva de förutsättningar, från hvilka reformen ytterst och ofta nog omedvetet för sina egna befordrare utgår.

Då händer lätt hvad som nu faktiskt inträffat med 1865 års riksdagsordning, att resultaten blifva helt andra och mindre än hvad man väntade.

I.

Reformens förutsättningar.

Representationsreformen af 1865 hade en social sida lika visst som en politisk, och förmodligen misstager man sig icke, om man säger att den förra vida mera bestämde dess utgång än den senare. Sedan midten af detta århundradet ungefär har vårt folk genomgått en fullständig ombildning, hvars orsaker närmast äro af rent ekonomisk natur. Redan för trettio och fyrtio år sedan, om icke på vissa håll ännu något tidigare till och med,

började en upplösningsprocess inom vissa samhällslager, som nu redan tyckes hafva kommit dessa att spårlöst försvinna. Vårt gamla borgerskap måste under den nyare tidens förändrade ekonomiska och produktionsförhållanden se sig dömdt till undergång och förintelse. Med det försvann, eller har åtminstone i det närmaste försvunnit ett samhällselement, som i sin tränga verkningsskrets och med sina små medel likväl aldrig behöfde förlora karaktären af sjelfständighet och oberoende. En något likartad, om än ej lika genomgående rörelse har äfven egt rum på vissa håll inom hvad som förr var vårt bondestånd. Der har dock förintelsen mera karaktären af sjelfmord. Man tyckes ofta nog nu mera inom denna del af vårt folk anse det för en riktig ära att så snart som möjligt komma från sina gamla sociala traditioner, för att så mycket som möjligt närma sig stadsbefolkningen i lefnadssätt och vanor — en tvifvelaktig förmån kanske, när allt kommer omkring.

Med vårt gamla borgerskap har det redan gått så långt, att af det nu mera knappast återstår annat än minnet.

I stället för de många små handtverkarne hafva vi fått några stora fabriker och ännu flere grosshandlare. Men då icke alla kunde blifva fabriker eller grosshandlare och daglönarens arbete ännu icke börjat anses värdigt den herrefödde mannen, måste alla de andra se sig omkring efter något annat. Till en början skickades de då till de allmänna läroverken. De mötte der med andra liknande kontingenter, som nu mera icke längre funno sig tillfredsstälde med sin plats på den fäderneärfda jorden, utan skulle försöka att hinna något »högre». I statsskolorna var deras öde snart afgjordt. Undervisningen der var, som den för öfrigt ännu är, sådan, att dess enda verkligt påtagliga resultat var och är, om lärjungen någorlunda hederligt kan krängla sig fram, till dess han med ett universitetsbetyg på fickan kan tilltvinga sig inträde i något af statens embetsverk, der under våra afvita förhållanden hvar och en, som lyckats erhålla ett sådant betyg, ovilkorligen skall emottagas.

Sverige är ett fattigt land och bildningen är en dyrbar prydnad, icke minst för de större sociala anspråk dess inhämtande i regeln medför. Få äro de, som i vårt land skulle hafva råd att förvärfva sig en högre bildning endast för bildningens egen skull. De måste lefva omedelbart på denna bildning, som i de allra flesta fall tyckes göra dem omöjliga för all praktisk verksamhet, och så flockas de då i ytterrummen till alla möjliga statens tjänsterum och kanslier. Dermed hafva de kommit att ytterligare för-

stärka en klass, hvilken redan förut ingalunda kunde sägas lida af någon öfverdrifven anspråkslöshet, ehuru den dittills hvarken varit så talrik ej heller haft så vidtutgrenade förbindelser genom olika samhällslager. Denna klass var tienstemannaklassen.

Allt sedan Gustaf I:s tid rör sig i vårt svenska samhällslif en grumlig bottensats af byråkratiska inrättningar och byråkratiska anspråk. Den store konungen nöjde sig icke med att låta svenskfödde män införa hit den tyska kyrkoordningen, utan lät äfven infödde tyskar komma hit med den tyska kansliordningen, och efter mer än tre hundra års förlopp börjar det nu nästan se ut som om Pybys och Normanns verk till och med skulle öfverleva Olaus och Laurentius Petri. Men detta är först en den allra senaste tidens företeelse, ty dessförinnan såg det länge mörkt ut för byråkratien. Så länge vår krigiska storhetstid räckte, var adeln under energiske och ofta personligen framstående konungar folkets närmaste själskrifne ledare, och när denna själskrifvenhet tog slut, kom i stället den absoluta konungamakten, som icke ville vidkännas någon mellanmakt mellan sig och folket, åtminstone icke bland desse, hvilkas första och enda uppgift ju var att tjena både konungen och folket. Men tiderna förändrades. Vår adel upphörde att längre vara en mäktig aristokrati, den kom snart till att i sitt stora flertal icke vara aristokratisk alls. Efter konungamakten med guds nåde kom samtidigt en annan med mindre öfverjordiskt ursprung, hvilken från början erkände behövet af något slags särskildt stöd för sin maktställning. Helt naturligt sökte den då detta, der det med största beredvillighet erbjöds, der lydnaden och den blinda undergifvenheten en gång för alla var hufvudsaken. Från denna sidan söktes också förbindelsen med minst lika stor begärlighet, alldenstund den der betraktades såsom det enda ofelbara medlet att vinna öfvertag öfver de för sin rangställning i samhället afundade adelsmännen. Denna allians mellan konungamakten och byråkratien, till hvilken vi framdeles få tillfälle att återkomma, utgör ovilkorligen hufvuddraget i vår historia efter 1809, och förmodligen är det också i kraft af den byråkratien ännu i dag anser sig representera konungamakten, ibland till och med mer än konungen sjelf.

En stark konungamakt, d. v. s. mycket regerande med mycken myndighet för alla slags tienstemen blef den nya ærans lösen. Det var icke längre fråga om hvad som var politiskt klokt eller historiskt berättigadt, utan statsstyrelsen gjordes till ett slags uppenbarad religion, hvars för den oinvigde ofattliga sanningar det skulle tillkomma en ny prestkast att uttolka. Af alla kulturhi-

storiska kuriositeter finnas endast få, som äro kuriösare än denna s. k. statslära, hvars orediga uppfattning af samhällsförhållandena under mer än en mansålder gjort anspråk på auktoritet i vårt land. *Auktoriteten* var också lärans högsta mål. I teorien var denna auktoritet förbehållen statens högste styresman, men att den i praktiken var bestämd att delas på många, har nogsamnt visat sig. Derför var man också villig nog att erkänna auktoritetsprincipen som den obestriddt högsta, för hvilken man gerna tills vidare offrade allt annat. Man kom till den genom ett system, som i sin höga idealitet började med att upphäfva människans sedliga ansvarighet, och således på det hela taget borde tyckas vara en temligen omoralisk lära. Men det gjorde ingenting: den ofelbara auktoriteten stod der i alla fall på sina uppkrufvade stöttor.

»Statsmakten är absolut *en och odelbar*», hette det derför. »Att tala om någon delning eller delaktighet af henne, eller om något deltagande i hennes utöfning, är derför lika så oriktigt som att tala om tvänne eller flere statsmakter.» »Monarken bör först och främst noggrant bevaka sina monarkiska rättigheter mot folksamlingen, så att han icke tillåter den . . . att ingripa i förvaltningen, eller att föfoga öfver de bestämda statsmedlen, eller att titulera sig för den ena statsmakten, eller att kalla sig den lagstiftande församlingen o. s. v., emedan allt sådant är lika så farligt för folket och staten som någonsin för honom sjelf.»

Hvart skall dylikt fäviskt tal kunna föra, der det blir trodt? Och det har som bekant blifvit trodt hos oss, och återljudet deraf kan ännu som oftast förnimmas till och med inom den nya riksdagens väggar, tjugo år efter det att »det enda rätta och förnufts giltiga representationssättet», som det af samma höga vetenskapliga auktoritet förklarades vara, upphört att längre existera. Resultatet kan endast blifva ett: den statsborgerliga indifferensismen, som är auktoritetstrons följdriktiga utveckling på detta område.

Hos oss har det funnits och finnes det ännu personer, som anse att ingen kan vara en lojal medborgare utan att han undergifvet böjer sig för dessa hopfantiserade hugskott. Det är icke erfarenheten och den historiska utvecklingen, som skola bestämma samhällsordningen. Detta skall den abstrakta spekulationen göra. Och detta kallar man statsmannavishet. Att intet annat folk velat vara med om galenskapen, tyckes endast hafva gjort den ännu kärare för dess tillbedjare i vårt land.

Man är ju på det hållet mycket benägen för att åberopa

auktoriteter. Vi skulle kunna anföra en, hvars giltighet våra doktrinärer på detta område sjelfve i andra afseenden torde vara de förste att erkänna. Redan innan denna s. k. statsfilosofi hade framträdtt hos oss, skref sedermera professorn Antön Martin Schweigaard i vårt granland Norge, en i alla konstitutionela spörsmål ytterst konservativ statsman, hvars lojalitet väl står höjd öfver alla tvifvel hos våra universitets-politici, om den filosofiska spekulatationens berättigande i statsvetenskaperna, och fälde derunder vid olika tillfällen yttranden, som, riktade mot allt abstrakt spekulerande på detta område, tyckas nästan profetiska, om man tillämpar dem på den nya Upsala-religionen.

Deras gemensamma utgångspunkt, yttrade sålunda t. ex. vid ett tillfälle denna det norska samhällslifvets store pånyttfödare, är det godtyckliga, ett slags andens anarki; deras anspråk går ut på att *skap*a sanningen, icke att söka *lära känna* den, att sätta sina egna idéer i verklighetens ställe, att personifiera abstraktionerna, eller rättare att tillbedja dem som gudomliga väsen, i det de förbise deras ursprung och utgifva dem för inspirationer och omedelbara ingifvelser. — Och en annan gång skref samme tänkande statsman: Hvar nation och hvar tidsålder har sina begrepp, som den kallar absoluta och oföränderliga . . . Men från vetenskapens ståndpunkt, der det gäller *begrundande* och påvisande af fundamentets giltighet, får man icke låta det tillfälliga och i den historiska utvecklingen epokvis uppspirande och bortdöende blifva stående som det allmängiltiga och oföränderliga. Skolfilosofien går emellertid just ut på att inbalsamera och från förruttelse freda de utvecklingens grenar, som voro till endast så länge de hade lif. I det den söker fasthålla och föreviga de vexlande historiska tendenserna, gifver den oss en handfull af torra och i deras saftlöshet oföränderliga qvistar, i stället för en bukett af friska rosor, som dofta till dess de dö. Men verkligheten är icke ett käril, som man kan gripa vid öronen för att med ett enda tag tillegna sig hela dess rinnande innehåll; den är en forsande ström, som vi måste söka att följa med, ty den stannar icke för vår skull. —

Sant är väl att detta ursprungligen yttrades om den Hegelska filosofien, som ju i fråga om den rent abstrakta metoden är raka motsatsen till den Boströmska, men det gälde icke blotta abstraktionerna, utan deras tillämpning på det verkliga lifvet, i främsta rummet statslifvet. Med denna tillämpning har det också sedermera återgifvits af en annan norsk vetenskapsman och politiker af obefläckadt konservativt sinnelag (Ebbe Herzberg: Pro-

fessor Schweigaard i hans offentlige virksomhed 1832—1870) och i detta sammanhang har det sin tillämpning icke minst på det tomma spekulerande, som hos oss så obesväradt sattes i stället för de erfarenheter historien lär oss och de sanningar bestående förhållanden redan med det beståendes rätt vindicera.

Om detta statsfilosofiska system sjelft är icke mycket att säga. Hvad hela Boströmska filosofien beträffar, så rinner oss i hågen ett uttryck som vi tillfälligtvis fått se i ett bref till en numera afliden svensk författare. Uttrycket, som faldes för omkring 20 år sedan af en man, hvilken f. n. står i främsta ledet bland den svenska vetenskapens och den svenska litteraturens målsmän, var pregnant nog: han kallade nämligen Boströmska filosofien »*denna otäcka vampyr, som sugit elden och kärleken för frihet och ren mensklighet ur åtskilliga unga generationers hjertan*», och han förklarade sig skola vid tillfälle slå ihjel vampyren, hvilket dock beklagligtvis ännu ej skett. Med läran i sin helhet hafva vi emellertid nu icke egentligen att göra, men hvad Boströms s. k. filosofiska statslära angår, så är den vida mindre sjelfständig och vida mera förvirrad, än hvad man i allmänhet kan föreställa sig. Så t. ex. fins der satsen, som utan den ringaste förändring äro direkt lånade ur den längst gående engelska parlamentarismens praxis. Så är t. ex. förhållandet med framställningen af den konstitutionela oppositionen, som helt visst under andra förutsättningar än de här nyttjade, skulle vara att betrakta såsom det mest exakta i hela systemet. Det samma gäller också i vissa delar hvad som der säges om de ansvarige rådgifvarnes ställning. Men i dessa och liknande fall lider systemet genomgående af en oredig förväxling af orsak och verkan.

Men om det Boströmska statsfilosofiska systemet som sådant äfven ur synpunkten af den rena teorien icke har något värde, kan det deremot alltid hafva sitt intresse att tänka på de omständigheter, under hvilka det tillkommit. Man behöfver icke gå långt för att snart kunna börja misstänka, att det åtminstone icke uteslutande hade att tacka för sin uppkomst den filosofiska »uppenbarelsen», utan att det lika visst som allt annat människoverk uppstått från helt naturliga orsaker. Det gälde vid en viss period af vår samhällsutveckling under detta århundradet att finna ett surrogat för den gamla legitimiteten, som så ohjelpigen fått dödsstöten i 1809 års revolution och de derpå inträffade båda tronföljarevalen. När ett sådant surrogat icke fans att tillgå i verkligheten, konstruerade man ihop det ur fantasien.

Men icke ens för detta ändamåls vinnande hade man väl

ändå behöft gå så långt, som man gjorde, om det icke varit, att man i sista hand mera haft sina ögon fästa på auktoritets*trons* befästade och den blinda undergifvenheten i lifvets alla förhållanden för auktoriteten än på auktoriteten sjelf. Man behöfver icke vara okonungsk för att icke tänka och resonera som rätt-trogne ur den Boströmska skolan. Ett bevis derpå hade man ju t. ex. redan före denna skolas uppkomst i en sådan djuptänt och ärlig ande som Erik Gustaf Geijer.

Geijers »affall» missförstås helt visst mycket grundligt, om det uppfattas såsom ett aflägsnande i någon den ringaste mån från de konungska tänkesätt han förut hyst. Brytningen hos Geijer syftade utan tvifvel alldeles åt samma mål, som man några år senare ville nå med en stor statsrättslig dogmatik, endast det att rörelsen hos Geijer var något ärligare i sina uttrycksformer. När Geijer en gång (i brefvet till landshöfding Järta den 24 februari 1838) talar om sitt »affall» såsom ett affall från den historiska skolan och till erkännandet af den princip för handlandet, som måste vara hvarje tidehvarfs egen insats, så är det icke svårt att finna hvad detta egentligen innebär. Den der epokgörande principen var ett revolutionens barn. I Sverige hette den Karl XIV Johan. Till dennes personlighet drogs Geijer hela sitt lif igenom af en beundran, som tyckes ha gränsat till hänförelse, och en kärlek, hvars uppriktighet icke kan vara tvifvel underkastad. Att detta äfven uppfattades af den det gälde, bevisas bäst af det i grunden orubbade förhållandet mellan konungen och hans gamla beundrare, äfven efter »affallet», ett förhållande, som ju bäst kännetecknas deraf, att Geijer ett par år senare blef tillbjuden en plats i konseljen, hvilket han dock som bekant afböjde. Och om beundraren och det beundrade föremålets vägar icke från den dagen kommo att löpa mera jemnsides än hvad de gjorde, så har nog detta också sin nära liggande förklaringsgrund. När Geijer, för att möta Karl Johan, gick, som han sjelf något oegentligt uttryckte det, från den historiska traditionen och rakt mot det revolutionära fenomenet, sträfvade konungen samtidigt att i rakt motsatt riktning kunna slå sig fram från revolutionens till legitimitetens ståndpunkt.

Denna antydning, som närmast kan tyckas hafva ett psykologiskt intresse med afseende på Geijer personligen, har dock äfven ett annat och längre gående intresse med afseende på hela den tid, som kom efter honom. Det visar nämligen att icke ens för uppnåendet af det mål, hvartill de nya statsfilosofiska spekulationerna väl ytterst syftade, läggandet af en ny grundval för

den nya monarkiska principen, hade behöfts allt detta vidt-
sväfvande fantasteri och allt detta oförsynta förnekande af tyd-
liga fakta.

Men för den nya skolan och ännu mera för dem, som gingo
att ute i samhällslifvet praktisera hennes läror, var det icke så
mycket den monarkiska personen det gälde, som icke fast mera
regerandet genom regeringsmaskineriets alla grader. Till dettas
förhållande lärdes och praktiserades dogmen om det öfvernatur-
liga i styrelsemakten.

I ett land, der den högre bildningen snart sagdt i alla dess
grenar och genom alla dess grader är liktydig med embetsmanna-
bildning, förvärfvad i det enda syftet att efter vissa bestämda
befordringslagar leda till en bergning för lifvet på det allmännas
bekostnad, måste nödvändigtvis ett stort byråkratiskt intresse upp-
stå, starkare i förhållande till den högre bildningsgraden och bru-
kande sin styrka i den riktning, som anvisas af själfbevarelse-
instinkten och den allt för vanliga driften att söka göra sig gäl-
lande öfver andra, så långt detta kan ske. Hos oss stärktes detta
intresse å enå sidan genom den större täflan för att blifva upp-
tagen i dess gemenskap, som uppstod, då förändrade ekonomiska
och sociala förhållanden drefvo ett allt större antal ämnesvenner
att göra denna gemenskap till målet för alla sina sträfvan-
den, och å andra sidan genom förbindelsen med den konungamakt,
som sökte och fann sitt närmaste stöd hos detta efter hand allt
mäktigare blifna tjenstemannaintresse. Det är endast som en ut-
grening af detta man i detta sammanhang behöfver nämna det
köpmannaintresse, hvilket också vunnit en starkare rekrytering af
sådana, som skydde det mera ansträngande näringslifvet, och hvil-
ket följde, som det på det hela taget ännu följer, det byråkrati-
ska intresset såsom en ledare, naturligen själfskrifven genom en
högre bildning och en närmare kännedom om statsrutinen.

Det var kombinationen af dessa intressen, som för tjuogo år
sedan genomdref den stora ombildningen af vårt representations-
skick. Frågan härom hade så länge stått på dagordningen, den
hade så länge motarbetats af den blinda halsstarrigheten, att föl-
den måste blifva hvad den nödvändigtvis alltid blir under dylika
förhållanden, en i sista stunden brådstörtadt genomförd reform.
I stället för att granska de olika meningarna och söka samman-
jemka dem, hade man förspilt nära sextio år med ett hufvudlöst
motstånd. Kom så den tid, då allt vidare motstånd var omöj-
ligt. De, som då hade öfvertaget och hade lyckats att sätta
sinnena i rörelse utöfver hela landet, voro naturligt nog icke

benägna att medgifva ytterligare uppskof. Reformförslaget skulle tagas sådant det var, och ingen ändring eller rättelse var längre möjlig.

Den grundlag, som på det sättet tillkom, bär ännu i dag märke både af de intressen, som bragte den till stånd, och af den brådska hvarmed detta skedde. Man hade ingen annan princip att tillgå än de samfälda valens, men som de om reformen mest angelägna intressena ingalunda utgjorde majoritet bland folket, måste ett sätt utfinnas, hvarigenom en »jämnavigt» åstadkoms. Man stod i begrepp att öfvergifva ståndsvälen och hade redan för länge sedan funnit alla slags klassval omöjliga, som man sade, men detta hindrade dock icke, att man delade folket i två klasser, och för den vida talrikaste af dessa gjorde det till ett fel, att den bodde på landsbygden och idkade landets moder-näring, och detta fel bestraffades med en inskränkning i representationsrätten intill eventuelt en fjerdedel af hvad den blef för städerna, der reformens egentliga tillskyndare skulle så långt ske kunde tillgodoses. Med en öppenhet, som verkligen förtjenar erkännande, förklarade man detta vara »af praktisk omtanke påkalladt». Samma praktiska omtanke påkallade förmodligen också, att stora massor af förut valberättigade medborgare, hvilkas antal i vissa län kunde räknas i tusental, för framtiden förverkade denna rätt endast genom att gifva sitt bifall till den nya ordningens genomförande. I andra land har man likväl vetat att gå till väga på ett annat och med rättvisan något mera öfverens-stämmande sätt. I England finnes t. ex. ännu en klass valmän, som fortfarande utöfva denna rätt endast därför att de innehade den före den stora valreformen 1832, och detta tyckes också vara det enda rätta.

Men skulle man 1865 gått till väga på det sättet hos oss, hade ju med detsamma också reformens närmaste tillskyndare kommit att befinna sig i en ännu ofördelaktigare minoritet. Man gjorde därför hvad man kunde för att i »den praktiska omtankens» intresse gifva den mera burgna stadsbefolkningen lejonparten af bytet. De mindre bemedlade, deras medborgerliga kapacitet måtte för öfrigt hafva varit hur stor som helst, utestängdes af samma praktiska omtanke på det mycket enkla sättet att penningen, som var den enda användbara värdemätaren på åtskilliga af reformens patroner, fick göra samma tjänst för alla. Detta inskränkte ytterligare valmännens antal. Åtskilliga år senare, sedan det redan flere gånger varit tal om att utsträcka rösträtten nedåt till alla dem, som öfver hufvud erlagga någon bevilling

alls till staten, föreslog och genomdref den nya riksdagsordningens skapare en bestämmelse i vår bevillningsstadga, som högst betydligt inskränkte antalet af dem, hvilka möjligen kunde hoppas att få njuta fördelen af en sådan utsträckning, derest den verkligen en gång komme att inträffa. Det finnes oss veterligen icke i hela frih. De Geers offentliga verksamhet ett enda drag, som skulle kunna för hans samtida rättfärdiga en misstanke om att denna åtgärd, hvilken motiverades såsom en välbehöflig och för visso äfven väl berättigad skattelindring för de mindre bemedlade, skulle stå i något samband med frågan om den utsträckta rösträtten. Men för att efterverlden icke skall döma annorlunda om detta egendomliga sammanträffande, måste det blifva dubbelt makt-påliggande för frih. De Geer, derest han ännu finnes i lifvet och fortfarande deltagar i de offentliga förhandlingarna, när en gång frågan om förändrade grunder för den politiska rösträttens utöfvande förekommer till slutligt afgörande, att då lägga hela tyngden af sitt mycket vägande ord för en så genomgående reform i detta afseende, att icke de mindre bemedlade klasserna i våra land få med förlusten af en stor medborgerlig rättighet dyrt betalt den mindre, enbart ekonomiska förmån han en gång beredde dem.

Detta endast i förbigående. Hvad för öfrigt maktfördelningen under den nya representationsordningen vidkommer, är förhållandet dermed en länge sedan känd sak. Kändt är också, att oakadt alla försigtighetsmått och inskränkingar maktens tyngdpunkt ändock icke kom att ligga hos städernas tjänstemän och köpmän. Deras inflytande har i stället fått visa sig i det motstånd de under nära tjugo år fortfarande att uppställa mot andra stora reformer, hvilkas slutliga oundviklighet bort vara tydlig för hvar och en redan dagen efter det de första röstlängderna för de första valen till den nya andra kammaren blifvit uppgjorda. Gången af denna strid faller icke inom gränserna för denna framställning. Dess förbindelse med vårt här behandlade ämne är tillräckligt utredd med ett enkelt påpekande af det inflytande denna onödigtvis utdragna strid måhända haft genom att uppskjuta och fördröja den utveckling i andra riktningar, hvilken eljest långt före detta väl bort vara kommen såsom den naturliga följden af den stora omdaningen för tjugo år sedan. För de intressen, hvilka varit som mest verksamma för att uppkalla och under nära två årtionden fortsätta detta, som det nu visat sig, i alla fall fåfanga motstånd, lär väl dock ett sådant uppskof äfven i andra riktningar icke synas vara något fel.

En känd riksdagstalare yttrade en gång rörande den märk-

ligaste kombination, som hittills kommit till stånd under vårt nya representationskick, kompromissen af 1873, att vid dess afslutande mycken god tro och mycken godtrogenhet gjort sig gällande. Det samma skulle med minst lika mycket skäl kunna sägas om tillkomsten af hela detta representationskick sjelft. Åtminstone måste godtrogenheten varit stor hos de massor, som då sattes i rörelse för att frambringa ett skyndsamt afgörande af en reform, af hvilken de ännu efter tjugo års förlopp för sin del icke erfarit något annat resultat än de höjda bränvinsskatterna. De, som satte rörelsen i gång och äfven lyckades att bestämma reformens karaktär, tyckas deremot hafva haft mera klart för sig hvarthän de syftade. Var det en ny och förändrad maktfördelning? Ja, men en, som så långt ske kunde skulle lägga makten odelad i vissa intressens händer.

Deraf de godtyckliga inskränkningarna i tillämpningen af den mer än godtyckligt valda rösträttsgrunden. Deraf sträfvet att utesluta så många som möjligt från deltagandet i de »allmänna» valen.

Och samma ständigt framlysande fruktan för att resultatet möjligen ändock icke skulle blifva det man eftersträfvade, dref slutligen äfven till att man för den nya representationen anvisade en ställning, som allt för tydligt bär spår af att vara bestämd af det der egendomliga talet, att en andra statsmakt, en lagstiftande församling är lika så farlig för folket och staten som någonsin för monarken. Derfor fick den nya riksdagen icke ens i sina former blifva en fullt fri och sjelfständig församling. Den skulle ställas i ett yttre och formligt beroende af konungamakten, denna de nya intressenas bundsförvandt, af hvars goda vilja de väntade så mycket. För den skull tillkommo sådana bestämmelser, som att kamrarne under utöfvandet af sitt fria medborgerliga uppdrag icke sjelfva skulle få till sina ledare utse de personer, till hvilka de hade det största förtroendet, utan att dessa poster skulle beklädas efter regeringsmaktens förgodtfinnande. För den skull fick riksdagen icke sjelf bestämma om sin sammansättning, utan granskningen af det medborgerliga mandatet och afgörandet om dess giltighet eller icke-giltighet förbehölls i första handen åt en konungens ställföreträdare. Och lika som sjelfva grunden för den nya riksdagens bildande tydligt visade hän mot penninge-intressets allmakt, så visade den ordning, som fastställdes för de kommande arbetena, ett lika mäktigt inflytande från det andra hållet, från den byråkratiska sidan. Skrifvareslentrianen skall aldrig behöfva befara att råka i glömska hos oss, så länge

våra riksdagsförhandlingar väsentligen fortgå genom ett oändligt mångskrifveri, uppmuntrad af ett sönderplockande af ärendena, som faktiskt högst betydligt kringskär afgöranderätten, på det håll, der denna borde finnas hel och oförkränt, i kamrarnes plena nämligen.

Alla nödiga försigtighetsmått tycktes sålunda vara vidtagna för att den nya riksdagsordningen skulle kunna tjena som ett lämpligt verktyg i händerna på de klasser, hvilka med den fingo stadfastelse på sin nya maktställning. När den hade gjort den tjänsten, skulle den anses hafva gjort nog. Att sedan komma och tala om en konstitutionel utveckling på grundvalen af den nya ordningen, var ej tillåtet. Skulle sådant komma i fråga, hade man ju medlet nära till hands. Man talade då om faror för konungamakten, som man alltid gerna förblandar med sin egen makt, och sedan får ingenting vidare hända utöfver hvad som hände för tjugo år sedan.

På tjugo år har i Sverige icke mer än en enda konstitutionel reform af någon som helst principiel betydelse genomförts. Det var statsministersemetets inrättande i dess nu varande form. Men om vi rörande denna reform tillåta oss den anmärkningen, att dess resultat hittills visat sig lika tvifvelaktiga, som det uppriktiga reformnitet hos förslagetts upphofsman i mångas ögon syntes misstänkt, så vilja vi dermed icke hafva kastat någon som helst skugga på hr A. O. Wallenbergs möjliga statsmannaförtjenster, utan endast helt enkelt hafva konstaterat ett redan af de senare årens händelser bevisadt faktum. Den förändring, som af vissa godtrogne ifrare helsades som ett stort steg framåt i vår konstitutionela utveckling, betraktades af andra med icke mindre oförstald glädje som ett lika stort steg baklänges. Och det var de senare som fingo rätt. Från den konservativa sidan talade man tillitsfullt och förklarade, att hädanefter kunde det väl icke längre blifva tal om att anse konungens rådgifvare som politiska funktionärer. Statsministern var nu den ende, som skulle så anses. De öfriga statsråden voro endast expeditions-ministrar, departements-chefer, d. v. s. ett slags bättre byråchefer eller kansli-sekretärer. Det hördes ju både oförsynt och omöjligt, men 1883 års ministerskifte visade, att det icke varit så illa uträknadt. Från den stunden hade man kommit ifrån nödvändigheten att erkänna statsrådets ledamöter i en annan ställning än andra embets- och tjänstemän. Den verkställande makten fick intaga en från den lagstiftande ännu mera afskild ställning. Förbindelsen mellan dem båda gjordes ännu lösligare. Och detta kallades för en utveckling af 1865 års representationsreform.

II.

Regeringen och riksdagen.

Förhållandet mellan de båda statsmakterna, om detta hädiska uttryck må vara oss tillåtet, var aldrig på något synnerligen klart och tydligt sätt utstakadt i våra grundlagar. Att begära det den skrifna lagen en gång för alla skulle ända in i enskildheterna uppdraga detta förhållande, vore helt visst icke välbetänkt, alldenstund dermed möjligheten till en gradvis och efter tidsförhållandena lämpad utveckling skulle omöjliggöras. Men en säker vägvisare för denna utveckling bör man dock alltid kunna begära att finna nedlagd i författningen. Eljest födas lätt både å ena och andra sidan otillbörliga anspråk, och en begrepps-förvirring uppstår, som icke kan annat än hindra och fördröja utvecklingsarbetet.

Det är icke blott i barnkammaren man fantiserari hop spöken för att sedan få rysa åt dem. Ibland händer det samma äfven med mognade män, samlade i det ansvarsfulla uppdraget att rådgöra och besluta om de viktigaste allmänna angelägenheter. De meningsbrytningar, som föregingo antagandet af vår nu gällande riksdagsordning, voro heller icke fria från detta slags andebesvärjelser. Spökerna hette den gången parlamentarism och undergräfd konungamakt. Namn kunna ibland göra mycket till att blanda bort en eljest tydlig sak, och framför allt hafva utländska namn en märkvärdig förmåga i detta afseende. Hade man smellertid i stället för att både då och sedan tala så mycket om den der besynnerliga parlamentarismen, som man så litet känner till, talat om en tidsenlig utveckling af den sjelfstyrelse vårt folk ju sedan urminnes tider berömt sig af att ega, så skulle möjligen förskräckelsen kunnat blifva något mindre. Och ännu säkrare skulle detta blifvit fallet, derest man, i stället för att tala om den nya ordningen såsom bestämd att undergräfva konungamakten, talat om den såsom bestämd att stärka regeringsmakten, att befästa den verkställande maktens befogenhet så, som den i vår tid kan befästas endast genom ett förtroendefullt samarbete med representationen.

Då detta emellertid skulle hafva kommit i strid mot de vedertagna dogmerna om den verkställande maktens öfvernaturliga

ursprung, undvek man försigtigt att så uttrycka sig. I stället hafva sträfvandena allt sedan gått ut på ett ensidigt ökande af denna sist nämnda makts befogenhet, utan att man visat sig lika angelägen om att förse sig med motsvarande garantier för att makten icke skulle komma att missbrukas. Det kungliga prerogativet blef ett slagord, desto lättare att bruka, som dess betydelse aldrig varit klart bestämd. Och det har som bekant också blifvit brukadt både på det ena och det andra sättet.

Grefve Arvid Posse, som var den förste att med öppen statsmannablick öfverskåda en sida af sakernas nya läge efter representationsreformen, var egendomligt nog också den förste att med betydligt mindre klarsynthet upptaga frågan om den form det kungliga prerogativet för framtiden skulle komma att få. Den första kammar-riksdagens förhandlingar hafva knapt kommit väl i gång, innan han manar på regeringen att icke lemna obegagnadt det initiativ, hon måste hålla oförkränt i sin hand, »så vida det konstitutionela samhällsskicket skall till landets lycka och gagn utvecklas». Egendomligt nog tyckes ingen förskräckt stämna hafva afbrutit den ädle grefven med att ängsligt ropa: parlamentarismen är lös! Ty i sjelfva verket var ju just detta ingenting annat än ett öppet proklamerande af parlamentarismens grundprincip. Samma tal har också sedermera utan påminnelser fått föras från andra håll, och man har låtit sig det väl bekomma. Men saken är, att detta tal endast rör den ena sidan af parlamentarismens väsen, så att säga den belöning, hvilken i och med det parlamentariska styrelsesättet tillfaller den regering, som till sitt ursprung och sina sträfvanden står i en organisk förbindelse med representationen.

Man lemna icke den parlamentariska ministèrens prerogativ åt en regering, som icke erkänner sig bunden af några den parlamentariska ministèrens förpligtelser. Deremot ligger det i sakens natur och motsvarar säkrast det allmänna bästa, att man gör så, der representationens flertal känner sin ministèr och representationen i sin helhet icke behöfver frukta att se sin kontrollrande myndighet öfver honom satt å sido. John Stuart Mill uttryckte en gång detta i följande oförställda ordalag. — Det är intet göra för en talrik representativ församling att affatta lagar. Lagar kunna aldrig blifva väl gjorda utom af några få personer — ofta bäst af endast en. En representativ församlings uppgift är icke att göra lagarne, utan att se till att de rätta personerna komma att göra dem, samt att sjelf verka såsom det verktyg, genom hvilket nationen lemna eller vägrar sin stadfästelse

å dem. — Detta skref den bekante tänkaren till och med i en ljungande försvarsskrift för februari-revolutionens män, och många år senare utvecklade han samma tanke omständligt i sitt stora arbete om det representativa styrelsesättet.

Yttrandet innehåller också en obestridd sanning, som eger sin tillämpning på den konstitutionela monarkien lika väl som på republiken, öfver allt med ett ord, der ministeransvarigheten är erkänd och gäller, mera än till namnet. Men då blir det också representationens första både rättighet och skyldighet att tillse, det denna del af lagstiftningsmakten kommer i händerna på dem, som representationen sjelf genom ett öppet uttalande förklarar sig anse såsom de rätte männen, samt att de också äro förklarade förlustige detta uppdrag, så snart representationen återtager sitt förtroende. Vid sådant förhållande vinner den första statsmakten den dubbla fördelen, att icke blott vara i obestridd utöfning af hela den verkställande makten, utan att samtidigt också hafva kontrollen öfver snart sagdt hela den lagstiftande. Det är emellertid detta man på vissa håll hos oss kallar »konungamaktens försvagande», »konungamaktens kapitulation» o. s. v. Man tillåter sig också kalla det »inkonstitutionelt», och detta ord så väl som dess positiva motsats, hvilka båda borde få vara höjda öfver alla partislitningar, har man nu till och med försökt göra till partinamn, med tillsats af något oförklarligt man vet icke hvad i betydelsen. Det talas om det konstitutionela konungadömet, som om detta icke skulle finnas annorstädes än der konungen handlar i öppen strid mot folkrepresentationens önskningsar och beslut, och som om det icke snarare rätteligen finnes öfver allt der skrifven grundlag eller vedertagen konstitutionel häfd utstakar gränserna för hvardera statsmaktens befogenhet.

Men detta innebär också något annat. Den första grundsatsen i hvarje konstitutionelt styrelsesätt utgöres af ministeransvarigheten, och efter graden af den utveckling denna fått lämpar sig också utsträckningen af det förtroende, med hvilket representationen låter sig ledas af sin regering. Längst går helt naturligt detta förtroende der, hvarest som en regel gäller att kronans rådgifvare alltid hemtas ur representationens egen midt och bland de män, för hvilka denna har det högsta förtroendet. Detta är nu en regel, som man icke anser sig behöfva följa hos oss. Grundlagarne hafva i alla händelser tillförsäkrat konungens rådgifvare rätt att deltaga i riksdagens förhandlingar. Men detta system kan också hafva sina svaga sidor. När en minister skall okänd göra sitt första inträde i kammaren genom den lilla dörren bakom

hr talmannens stol, händer det ofta att han nödgas böja hufvudet allt för djupt, så vida han vill undgå att stöta pannan. Det låter sig nog lätteligen arrangera att efteråt få en sådan minister invald i Första kammaren för något landsting, hvars ledamöter kanske aldrig hört hans namn nämnas förr ens, men det är i alla fall icke efter stadsrådsutnämningen den parlamentariska delen af den så högt upphöjdes bana borde börja; den borde i stället föregå utnämningen.

Der förbindelsen mellan representationen och regeringens medlemmar uppbäres af det på tillräcklig personlig bekantskap grundade förtroendet, der kan man också vara viss på att »initiativet» snart nog öfvergår i den första statsmaktens händer. Hos oss har man från början blifvit van vid en helt annan ordning. Vill man ha ett slående bevis derpå, kan man finna det i det tillfälle, då den mest utpräglade partiledare, den nya svenska riksdagen hittills haft, gick att bilda en ministèr utan att en enda bland de män af majoriteten, som under årtal kämpat vid hans sida i första ledet fick en plats med deri. Det var grefve Posses stora politiska fel, i hvilket nog också låg grunden till hans misslyckande. Hade han med sig förenat åtminstone ett par bland landtmannapartiets ledare, skulle först och främst hans stora förslag helt säkert kommit att se något annorlunda ut, vidare skulle de lika säkert haft att påräkna ett vida hjertligare mottagande från majoritetens sida, och slutligen skulle han då äfven, stark i känslan af detta förenade understöd, kunnat i fall af behof upplösa endera kammaren, en fullkomligt grundlagsenlig åtgärd, ett kungligt prerogativ, som väl kunnat brukas, innan det obrukadt kanske börjar att anses olagligt och liktydigt med statskupp.

Följden var också, att icke blott grefve Posse stupade med sina förslag, utan att icke ens den stora energi och praktiska handlingskraft han under sin förvaltningstid lade i dagen på många särskilda områden, i någon märkbar mån bragte initiativet öfver i regeringens händer. De enskilde riksdagsmännen gingo på lika oförtrutet då som både förr och efteråt med att motionera i alla upptänkliga frågor både stora och små. Och detta enskilda motionerande, som i de flesta fall leder till så rysligt liten nytta, det är dock en indirekt gradmätare på regeringens verkliga maktställning i förhållande till riksdagen. För dem, som så mycket intressera sig för studier i konungamaktens kapitulationshistoria, kunde det just vara nyttigt att genomgå några årgångar riksdagshandlingar från sådana land som t. ex. England, Frank-

rike eller Italien, der antingen konungamakten alls icke fins till längre, eller der den också fins men redan har »kapitulerat». Der skulle de få se hvilket försvinnande litet utrymme de enskilda representanternas förslag och behandlingen af dem upptaga i jemförelse med den tid och det utrymme, som ägnas nästan odelade åt de från regeringen utgångna förslagen.

Vid sådant förhållande skulle man helt säkert också se sig i stånd att till full belåtenhet för båda parterna uppehålla förbindelsen mellan regering och riksdag uteslutande enligt de grundlagsenliga formerna och utan att behöfva taga sin tillflykt till andra och mindre formenliga åtgärder. Excellensen Themptander bör t. ex. hafva känt olägenheten häraf, då han åtog sig ansvaret för den famösa konferensen å Stockholms slott den 25 sistlidne april, en kraftåtgärd, om hvars förenlighet med riksdagens fria öfverläggningsrätt, sådan grundlagen sökt trygga denna t. ex. genom Regeringsformens 55 och Riksdagsordningens 53 paragraf, ett blifvande konstitutionsutskott möjligen skulle kunna hysa sina egna tankar, förutsatt att något skrifvet aktstycke funnes att bringa denna sak under sådan myndighets pröfning.

Denna ordning har också en annan fördel för den första statsmakten. Det är i fråga om sättet för anslagens beviljande och finansförvaltningens handhafvande. Der en ur representationens egna led framgången minister eger representationens förtroende, visar detta sig framför allt genom det sätt hvarpå statsregleringen afgöres. Representationen vet och litar på att regeringen icke fordrar mera än hvad som behöfs, och hon vet framför allt, att denna regering har bättre tillfälle att döma om behofven än hvad någon eller några enskilde representanter kunna göra, och i följd deraf beviljar hon också hvad som blifvit begärdt. Hvar och en känner huru man i det fallet går till väga hos oss. De föredragande departementscheferna hafva sin mening om saken, och riksdagens majoritet har vanligen sin. Detta känna vederbörande statsråd nu af gammalt till, och därför skulle det icke alls vara underligt om de till slut togo till regel att begära med prutmån. I de flesta eller åtminstone många fall är det nog heller icke sakkunskapen, som afgör huru långt nedprutningen skall sträckas, utan man prutar i runda tal, därför att man icke blifvit van att betrakta detta såsom en fråga om misstroende eller förtroende, och ingen för öfrigt heller har några särskilda anspråk att framställa på ens förtroende. Ibland, fast det är dock endast ytterst sällan, händer det också att det prutas så långt, att hvad som beviljas icke kan blifva till nytta det

året åtminstone (från femte hufvudtiteln t. ex. skulle nog åtskilliga sådana fall kunna anföras) eller också, och det är det vanliga, reder sig departementschefen mycket väl med hvad han fått, oakadt han under debatten i kamrarna bedyrat omöjligheten deraf. Sådant lefver kvar i minnet, och verkar icke större förtroende till regeringens beräkningar framdeles.

Sådant får emellertid aldrig hända under det parlamentariska styrelsesättet. Der är statsregleringen heller icke ett köpslagande med bud och underbud. Diskussionen rör sig uteslutande om det sätt, hvarpå hvarje särskild förvaltningsgren blifvit skött, och anslagen beviljas eller nekas, i senare fallet icke därför att man anser dem vara så eller så många riksdaler för högt tilltagna, utan därför att man anser den eller den ministern icke längre vara värd förtroendet att handhafva dem. I ett sådant finanssystem kan man reda sig utan både reservationsanslag och »förslagsanslag högst», ty man vet, att hvad som blir öfver också kommer att ordentligen redovisas och icke blir använt för andra ändamål.

Ett så liberalt handhavande af bevillningen förutsätter emellertid med nödvändighet vissa garantier för att den makt, representationen dermed lemnar i den verkställande myndighetens händer, icke skall komma att missbrukas. I första rummet förutsätter det att riksdagen skall hafva full frihet att *kontrollera* finansförvaltningen, icke blott i fråga om utgifterna utan äfven med afseende på inkomsterna. Nå väl, menar man kanske, »svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta» är ju fortfarande genom Regeringsformens § 57 »riksdagen allena» förbehållen. Men är det till ett stadgande af denna princip vår nyaste statsutveckling syftat. Visserligen icke. Man gör tvärt om på statsverkets s. k. ordinarie inkomster gällande anspråk, om hvilka man för länge sedan upphört att tala ens i gamla feodalländer, der hela landet en gång betraktades såsom en kronans innehafvare med eröfringens rätt tillfallen personlig egendom. Och fråndrager man sedan de indirekta bevillningarna, hvilka, en gång fastställda, skulle fortfara att utgå, äfven om riksdagen af en eller annan anledning icke uppkallades att godkänna en ny statsreglering: hvad återstår då af denna sjelfbeskattningsrätt, representationens dyrbaraste och mest verksamma prerogativ? Jo, bestämmandet öfver den hvarje år voterade allmänna bevillningen. Men hvilken säkerhet mot maktens öfvergrepp — och statsförfattningen har ju äfven till uppgift att förekomma både frestelsen till och möjligheten af sådana öfvergrepp — hvilken säkerhet i detta afseende

bestämmanderätten öfver den allmänna beivllningen kan lemna, finner man snart nog redan af en sådan omständighet som den, att allmänna beivllningens belopp i vår statsförvaltning utgör endast en tjugonedel af statsverkets samtliga inkomster, och att dess årliga belopp motsvarar endast ungefär en fjerdedel af en statsverkets reservfond, hvilken riksdagen en gång för alla stält till regeringens omedelbara och uteslutande förfogande.

Men, det är sant: allmänna beivllningen måste alltid fortfara att utgå, och således måste riksdagen alltid hafva kvar denna del af sin befogenhet. Ja, mycket riktigt, ty på dessa svaga lerfötter af en hvarje år voterad beivllningsstadga hvilat sedan tjugo år tillbaka en sådan dubbelkoloss som en betydande del af hela svenska folkets representationsrätt plus hela det kommunala finansväsenet. Förutsatt att svenska statsverket något år icke skulle behöfva dessa fyra eller fem millioner, som allmänna beivllningen lemna, det funnes då endast en utväg. Furst Bismarck omskref en gång på sextioalet ett beryktadt cyniskt uttryck med att säga, att om Italien icke funnits, skulle man sett sig nödgad att uppfinna det. På samma sätt finge då den svenske finansministern säga: finnas icke behofven för en allmän beivllning, måste man finna upp dem.

Man har redan gjort mer än det. Allmänna beivllningen, relativt obetydlig till sitt belopp, spelar såsom en första beräkningsgrund i vårt statslif en så betydande rol att man redan långt före detta funnit det lämpligt att oåterkalleligen läsa fast den vid ett en gång för alla fixerat belopp, den ominösa »beivllningskronan». Låtom oss, för att undanrödja alla missförstånd, så godt genast säga, att vi anse den allmänna beivllningen vara en den rättvisaste skatteform det gerna är möjligt att tänka sig. Men det är hvarken rättvist eller ens klokt att fixera den vid ett visst belopp som man gör hos oss. Allmänna beivllningen är till sin natur så väl som i våra svenska grundlagars oförtydliga stadganden en suplementärskatt, att utgå vid fall af behof och afsedd att till sin storlek vexla med behofven. Börjar man deremot att en gång för alla bestämma den till ett visst oföränderligt belopp, kan det ju också inträffa, att man får se den efter hand antaga karaktären af en sådan statsverkets »ordinarie inkomst», hvaröfver regeringen som bekant delar riksdagens bestämmanderätt.*

* Vill man hafva ett rätt tydligt bevis på till hvilka absurditeter denna missuppfattning, afsiglig eller omedveten, af allmänna beivllningen kan föra, finner man detta i ett arrangement, som vidtogs under den tid hr H. Forssell var chef för finansdepartementet och hvar till idén väl derfor

Dermed vore det då också slut med ända till skenet af en riksdagens kontrollerande myndighet öfver den verkställande maktens ansvarige utöfvare.

III.

Efter tjugo år.

Att representationsreformens följder med afseende på vår statsrättsliga utveckling hittills icke blifvit annorlunda än de nu visa sig; att förhållandet mellan de båda statsmakterna ännu i dag är så litet ordnad, och att till och med bevillningsrätten, detta första grundvilkor för ett representativt styrelsesätt, snarare tyckes på väg att försvagas än att stärkas i riksdagens händer, allt detta är fakta, som icke kunna förnekas. Hade den nya riksdagsordningen fått verka, som man väl på många håll trodde den skola komma att göra, som ett formgifvande uppslag till en fortsatt konstitutionel utveckling, då skulle helt säkert vid det här laget mycket sett annorlunda ut både inom vår riksdag och derutanför. Den nya grundlagen skulle då icke varit sitt eget mål, utan ett ändamål för andra och högre uppgifters lösning.

Men detta tyckes just vara hvad man från andra håll ville undvika. Så långt tidsutdrägt och ett ofruktbart motstånd är i fråga, har ju denna taktik också hittills kröntes af snart sagdt all möjlig framgång. Sedan man nu sett huru fåfängt ett liknande motstånd sist och slutligen visade sig vara, der det riktades mot ett likformigt beskattningssystem, kan man väl emellertid äfven hoppas, att det skall visa sig lika maktlöst äfven på andra håll.

I båda fallen har nämligen motståndet utgått från samma

också får antagas hafva uppstått hos denne utmärkte statsekonom, som äfven i andra afseenden hann med att i vår statshushållnings historia efterlemna varaktiga minnen af sitt skarpsinne och sin räknekunnighet. När behovet nödgade vederbörande att söka draga större inkomster från den allmänna bevillningen, ett behof, som för-öfrigt kan och bör uppstå när som helst, fann hr Forssell på den ganska lyckliga idén att införa något som han kallade en tilläggsbevillning. Ett tillägg på en tilläggs-skatt! Och hvarför inte sedan ett tillägg på tillägget? Men om man i stället för att begå denna oförlighet, med något större både politisk och ekonomisk ärlighet hade höjt allmänna bevillningen för den tid behofvet räckte till 1 kr. 50 öre, så kunde detta ju kommit folk att tänka på att »bevillningskronan» icke i sig sjelf är den orörliga storhet man velat göra henne till, utan att större behof när som helst kunna komma att göra anspråk på större tillskott från detta håll. Och det var väl den föreställningen man ville undvika att framkalla. Det går lättare att draga inkomster från de indirekta skatterna.

håll. De intressen, som genomdrefvo representationsreformen och äfven lyckades att sätta sin omisskänliga stämpel på den nya grundlagen, voro sedan icke längre hågade att höra talas om hvarken ekonomiska eller konstitutionela reformer. Och lika som de förmådde att göra sin vilja gällande, när det var fråga om en rörelse framåt och för reformen, hafva de äfven länge nog lyckats att göra den gällande, när uppgiften varit att hålla tillbaka.

Det är heller icke underligt att så kunnat ske. Vi hafva sett hvilket inflytande dessa intressen hade före reformens genomförande. Detta måste ytterligare ökas, sedan inga bindande skran- kor längre funnos kvar i författningen mot detta inflytandes fulla och fria utöfvande. På grund af hvad här förut framhållits om bildnings- och förmögenhetsförhållandena i vårt land tycktes det också falla sig så naturligt att en klass, hvilken som våra tjänstemän så väsentligen representerar bildningen, också tog en ledande plats inom den nya representationen. I andra land anser man detta emel- lertid icke alldeles så naturligt. Med undantag af Norge är Sverige det enda land, der tjänstemännens representationsrätt i riksdagen är i principen erkänd utan någon som helst inskränkning. Redan i Danmark måste en riksdagsman, som mottager en tjänst under kronan, underkasta sig omval. I Frankrike måste en tjänsteman lemna sin anställning inom åtta dagar efter det han låtit välja sig till deputerad, och om en deputerad mottager ett embete, måste han underkasta sig omval. Samma är förhållandet i Bel- gien, der en deputerad icke får mottaga något embete, förr än minst ett år efter det att hans mandat i kammaren upphört att hafva gällande kraft. I Nederländerna medför mottagandet af eller befordran i statstjänst skyldighet att vädja till valmännen för omval. Samma grundsats gäller äfven vid valen till tyska riksdagen, lika som till deputeradekammaren icke blott i Sachsen utan äfven i sjelfva Preussen. I andra land, såsom t. ex. i Baden och Würtemberg, äro offentliga funktionärer icke valbara inom de valkretsar, der de hafva sin verksamhet. Huru förhållandet i detta afseende ställer sig i England, der denna grundsats i den nyare konstitutionela rätten först uppkom, torde vara för väl be- kant att här behöfva återupprepas.*

* Dessa uppgifter torde hafva sin tillämpning på förhållandena så- dana de i de olika landen äro ännu i dag. Uppgifterna äro nämligen hämtade ur de nyaste arbeten, som finnas att tillgå på detta område, Demombynes »Constitutions Européennes» och Darestes »Constitutions Modernes». A propos det senare arbetet är det just icke synnerligen smickrande för vederbörande, när förf. i sitt företal klagat öfver att de i våra svenska embetsverk utförda officiella öfversättningarna af lagar och

Orsaken till denna inskränkning i de af kronan aflönade tjänstemännens medborgerliga rättigheter kan icke vara mer än en och har äfven många gånger blifvit offentligen uttalad. Man har fruktat och under vissa förhållanden helt säkert icke utan skäl, att de, som för sitt uppehälle voro beroende af den första statsmakten, icke skulle med tillräcklig frihet kunna deltaga i kontrollen öfver denna makts åtgöranden. Man har fruktat att de skulle komma att verka såsom kronans utskickade i den folkvalda representationen, och i andra fall att kronan genom beståendet af indräktiga tjänster skulle kunna inverka på en eller annan representant. Vid två särskilda tillfällen, när denna fråga under det senaste århundradet varit före i det engelska parlamentet, har också de aflönade tjänstemännens ökade antal i underhuset betraktats såsom liktydigt med ett ökande af kronans otillbörliga inflytande. Så behandlades förhållandet i den ryktbara resolutionen om att kronans inflytande i parlamentet har ökats, håller allt fortfarande på att ökas och bör inskränkas, hvilken från slutet af förra århundradet bildar epok i den engelska statsrättens utveckling, och samma syfte med ungefär samma form hade den resolution Brougham fyrtyotvå år sednre föreslog i samma församling.

Det var heller icke någon kompliment den konservativa oppositionens en gång så högt uppburne ledare på det gamla ridarhuset gaf våra embets- och tjänstemäns sjelfständighet, när han af den omständigheten, att dessa klasser af medborgare enligt hans åsigt i den nya representationen icke skulle få all den del af makten som vederborde, häraf drog den omedelbara slutsatsen att konungamakten heller icke skulle kunna gent imot denna representation intaga den ställning den borde.

Detta var emellertid endast, fast i rakt omvänd ordning, samma betraktelsesätt, som på andra håll ledt till tjänstemännens principiella uteslutande ur riksdagen. Det visar också huru ovilkorligt nära förbunden tanken på statstjänarnes inflytande i folkrepresentationen öfver allt är med tanken på att detta inflytande uteslutande skall komma kronan till godo.

I Sverige fans också en annan anledning att frukta härför, den nämligen att detta nya samhällslager skulle för sitt eget bästa söka ett stöd hos kronan, bjudande tjänster för återtjänster o. s. v.

förordningar, afsedda att upplysa myndigheterna i andra land om våra förhållanden och inrättningar, lemna så mycket öfrigt att önska både i fråga om stül och innehållets trogna återgifvande, att han för sitt arbete måst låta utföra andra och bättre öfversättningar af samma urkunder.

Lika som kronan själf både i Sverige och annorstädes i sträfvet att befästa och utvidga sin makt tid efter annan begagnat sig af förbindelsen med än det ena än det andra samhällsintresset, så ha äfven intressena i alla tider sökt begagna sig af mer eller mindre öppna allianser med kronan, för att på det sättet intaga platsen öfver andra och i denna tvåkamp mindre förtänksamma intressen. Det är den vanliga gången, att så länge man behöfver hvar andra är man också ifrig att både gifva och taga hjälp. Sedan går förbindelsen lika som all annan jordisk bräcklighet i sönder, och det är då icke alltid undersåtarna som i främsta rummet finna sig hafva anledning att klaga. Mer än ett krönt hufvud har, efter det att sådana allianser spelat ut sin rol och maktens nominele innehafvare öfvergifvits af de fordne vännerna, måst med den olycklige dana-prinsen klaga: jag är infamt illa påpassad.

I Sverige behöfde helt visst icke statstjänarnes deltagande i representationens förhandlingar nödvändigt medföra de vådor, man på andra håll befarar deraf. Men det står i allo fast, att deltagandet med beslutande rätt och myndighet från den sidan icke i regeln bidrager till utvecklingens befordrande. Det är nu en lärdom, som de senast gångna tjugo åren kunnat hinna att gifva oss. De hafva äfven lärt oss att nya rättigheter gerna bruka medföra nya anspråk. Ett franskt ordspråk uttalar detta i en något annan form, som vi dock icke skola upprepa.

Under detta års riksdag ställes vid ett tillfälle till en af konseljens ledamöter en formlig interpellation om huru vida man icke tänkte vidtaga sådana åtgärder med embetsmannabildningen, som kunna finnas lämpliga för embetsmännens vidsträcktare deltagande i lagstiftningsarbetet. Om detta skall hafva någon mening alls, måste det mena att man vill i någon ännu icke formulerad utsträckning flytta den lagstiftande myndigheten öfver till dessa den verkställande maktens underordnade organ, hvilka hittills i hvarje ordnad statssystem ansetts såsom 'sådana vara till uteslutande för att biträda med de redan stiftade lagarnes handhafvande. Man förvånas när man hör ett sådant yrkande framställas af en gammal lagkunnig man, som i alla händelser tillräckligt länge deltagit i riksdagsarbetet, för att kunna ha lärt hvad som är den ena partens befoegenhet och hvad som är den andras, och hvilken part som i visst fall icke har någon befoegenhet alls.

Eller ett annat exempel. Här har förut talats om hvarifrån ledamöterna af den svenska konseljen i regeln *icke* anses

behöfva rekryteras. Men att andra och helt olika regler i stället följas skulle man nästan vara frestad att tro af något som tilldrog sig icke längre sedan än sistlidet års sommar. När bruksegaren Tamm, som vid den tiden redan under sju år deltagit i riksdagsarbetet och bl. a. omtalats såsom en inflytelserik ledamot af statsutskottet, inkallades att fylla en ledig plats i konseljen, betraktades detta den erfarne industriidkarens framdragande på många håll såsom en mycket klok och förständig åtgärd. Men andra måste hafva tänkt annorlunda, ty kort tid efter utnämningen fick den officiösa Stockholms-korrespondens sig förelagdt att öfver land och rike sprida följande, minst sagdt egendomliga förklaring, hvilken förtjenar att återgifvas ordagrant:

»En afgörande hänsyn för denna utnämning, hette det i den officiösa förklaringen, skall hafva tagits dertill, att då ministären förut kunde anses i ganska (!) stor utsträckning inrymma de insigter och den erfarenhet, som förvärfvas på den juridiska eller administrativa embetsmannabanan, det vore önskvärdt att inom ministären bereda plats för en person, hvilken på samma gång han tillhörde representationen (en bisak, nämnd i förbigående!) vore förtrogen med jordbrukets och det större näringslivets förhållanden.»

Det der låter ju nästan som en ursäkt, helt säkert icke stäld hvarken till de ledande männen inom representationen och icke heller till representanterne för vårt näringslif, utan — till hvilka? Jo, naturligtvis till dem, hvilka hofrättsrådet Forssell vid detta års riksdag äfven ville göra till våra lagstiftare.

Men båda dessa funktioner låta sig svårligen förena, åtminstone icke på det sätt här skulle ske. De, som anse, att regeringen skall ledas af dem, hvilkas första och enda uppgift är att utföra regeringens befallningar, de kunna icke vänta att en sålunda ledd regering äfven skall få del af den andra statsmaktens prerogativ. Så snart två faktorer finnas i statslivet, måste deras utveckling också gå jemnsides. Vill man en stark regeringsmakt, får man finna sig i att jemnvigten också kräfver en stark folkrepresentation. En sådan är icke, som man ofta söker utmåla det, en naturlig fiende till en stark verkställande myndighet, snarare alldeles tvärt om. Så snart den verkställande makten utan undanflykter inrymmer åt representationen den kontrollerande myndighet, som denna på grund af sakens egen natur eger i hvarje af grundlag begränsad monarki, så länge behöfver heller icke monarkien frukta för att behöfva förlora några af sina rättigheter genom något slags kapitulation. En engelsk historieskrifvare,

som lemnat en både sakkunnig och uttömmande framställning af de förändringar de båda statsmakternas förhållande till hvar andra undergått i England genom det sista århundradets konstitutionela utveckling (Sir Th. Erskine May: *Constitutional History of England 1760—1860*) har träffande uttalat denna sanning på följande sätt: Det var icke genom att undertrycka kronans vare sig prerogativ eller patronage, utan genom utsträcka folkets friheter, som kronans inflytande skulle komma att kontrolleras.

Detta är helt säkert också den rätta vägen för all sant konstitutionel utveckling. Men då fordras också att den ena parten icke försöker att så vidt ske kan inkräkta på den andras befogenhet, der icke detta, såsom t. ex. det redan omtalade initiativet i lagstiftningsfrågor, frivilligt lemnas såsom en gård af obetingadt förtroende. Det fordras också ett oafåtligt och intimt samarbete mellan statsmakterna, och det fordras att ingen tredje part anser sig berättigad att komma emellan med själfgjorda anspråk. Allt detta är hvad vi nu skulle vara på väg till. —

Stockholms teatrar.

1.

Operarevy

af

Volontaire.

Kgl. Stora Teaterns förnämsta repris under senhösten utgjordes af *Richard Wagners »Lohengrin»*.

Icke kan man beskylla vår hufvudstadspublik för ensidig Wagnerism, men faktum är likafullt att denna opera hör till samma allmänhets mest förklarade gunstlingar. Hvarken »Rienzi» eller »Tannhäuser» — för att icke nämna »flygande Holländaren» — har haft att fröjda sig åt en sådan popularitet som »Lohengrin».

Gerna medgifva vi att denna förkärlek, såsom egnad Wagners utan fråga mest konstnärligt fulländade tondikt, är fullt förklarlig ur sjelfva operans synpunkt, *men . . .* men vi tro dock att man måste taga en annan viktig faktor med i beräkningen, framställningen, det vill här säga framställningens entusiasm.

Sällan hafva väl sångare och sångerskor varit så intagna och hänförda af sina uppgifter, som då vårvintern 1874 »Lohengrin» gick af stapeln på vår kungliga sångscen med *Arnoldson*, *Arlberg* och *Fredrika Stenhammar* i hufvudpartierna. Alla tre dessa förträffliga konstnärer satte en ära i att uppjuda alla sina krafter till ett värdigt framförande af det af dem högt skattade tonverket. De hade satt sig i sinnet att operan skulle göra lycka, de inlade känsla och öfvertygelse i sina prestationer, med ett ord — de *favoriserade* sina roller — och slutet blef, som bekant, att allmänheten favoriserade operan.

Sedan dess har det stora arbetet genomgått åtskilliga skeden på opera-scenen, alltid dock med *Oscar Arnoldson* som titelpartiets hänförande och hänförde tolk. Utmärkta framställningar

såsom *Franz Betz'* Telramund och *Lilli Lehmanns* Elsa hafva gått hand i hand med — ja, *nomina sunt odiosa* . . .

Så mycket kan dock sägas att har det varit någon omständighet, som kunnat verka komprometterande för operan, så är väl den att söka i det sorgliga öde, som hemsökt Ortruds rol, denna den kanske mest fatala af alla samtliga.

Vi minnas den tid då k. teaterstyrelsen syntes hysa en lika utpreglad som ofattlig aversion för att engagera en altsångerska, en altsångerska med både röst och sångkonst. Ja, hellre än man gjorde detta, tog man sin tillflykt till de mest äfventyrliga mått och steg. Och så hände det en vacker dag att Ortruds demoniska skräckparti sans façon uppdrogs åt den glada och leende framställarinnan af så många näpna flicksnärtor och hurtiga tjufpojkar — åt fru *Charlotte Strandberg!*

Jo, så skall det gå till!

»Beklagansvärda Ortrud!» tänkte vi återigen i våras, då en »Lohengrin»-notis öfverraskade världen med den nya rolfordelning, som vidtagits till årets repris. »Stackars människa, olyckliga demon, du har då en riktigt diabolisk otur uppe vid Gustaf Adolfs torg!»

Och äfven — stackars fröken *Javette*, ty det var hon! — Men nej — snart kommo ljusare tider. Ty tack vare fröken Wellander har man nu f.f.g. fått höra Ortruds parti på vår operascen. Fått höra det som sig bör, tillnärmelsevis exakt.

Vi sade *tillnärmelsevis*, och på goda skäl. Ty det är en monstruös rol, denna Ortrud, en rol, framställande fordringar, som det absolut omöjligt ligger i menskomakt att motsvara. Sjelfva sångpartiet fordrar ju en röstvidd, och ej blott det, utan ock en röstvolym i alla lägen, en klang och en fulltonighet af hardt vär fenomenal karaktär. Knappast fru *Friedrich-Materna*, som dock egde så många förutsättningar för rolen, gick helt och hållet i land härmed, lika litet — eller ännu mindre hennes efterträderska (på Wieneroperan), frl. *Rosa Papier*, som dock räknas till samtidens förnämsta altsångerskor. Ur sångpraktisk synpunkt är detta parti en horreur. Det frestar och sliter på rösten mer än de flesta Wagnerpartier, och man vet hvad detta vill säga.

Frk. *Wellander* har haft den turen att i Wagnerismens fosterland insupa de rätta traditionerna för sin rol, och detta märkes mer än väl af hennes framställning, som eger något klart, medvetet och säkert, långt skildt från de famlande försök och — om än välmenta — föga lyckade ansatser, hvarmed man

hittills hos oss undfånats i denna rol. Nu eger ju frk. Wellander derjemte förmånen af ett dugtigt och kraftfullt instrument, hvarförutan all Wagnersång är överkställbar, och hennes sångsätt, likaså förvärfvad i Tyskland, lämpar sig naturligtvis ganska fördelaktigt för partiet. Om den unga sångerskan af lätt insedda skäl också icke är helt fri från den här i landet föga gouterade, genomtyska, braskande och »grossartige» sång-emfasen, så är hon det i alla fall mer än man kunde begära, och det tyska manerets goda sidor, energi och aplomb, fart och rörlighet besitter hon i hög grad. Om hennes spel kan det samma sägas, endast måhända med den inskränkning att detta är mera enformigt och mindre utveckladt än sången.

Då hr *Lundquist* i Telramund upptog Arlbergs mantel, gjorde han genast lycka i partiet, kanske hufvudsakligen därför att det låg så väl för honom så i ena som andra fallet. Men hr L. var vid denna tid ännu alltför mycket dilettant och i sin hjertliga ifver att väl ftamställa sitt parti, med kraft och lif, sköt han långt öfver målet, med ett ord, »rusade», förlöpte sig. Det var mycken natur och god, präktig natur, men den var ännu obeherskad, otämjd, och verkade därför i ett konstverk oroligt, störande.

Hvilken skilnad mot nu! Hr L:s röst är ännu lika klingande och stor, hans sång lika hjertlig och varm, men det är kommen förädlade, förfinade konst in i så sång, som spel; konst, som verkar lugnt och harmoniskt äfven i de starkaste, mest passionerade momenten: Hr L. är verkligen att lyckönska till denna sin senaste Telramund. I intet parti hittills har han visat sig i så fördelaktig dager — som reut *konstnär* i detta ords fullständiga betydelse.

Äfven för hr *Ödman* synes det ha varit en hederssäak att väl utföra Lohengrins parti. Mycket och omsorgsfullt arbete torde vara nedlagdt på denna prestation och detta arbete förtjenar alltid sitt erkännande, ja, till och med mera nu än förr, enär numera en tenors framgångar — faut de combattants — ofta nog äro så lättköpta. Men hr Ö. har ännu föga vana vid den stil, som partier af denna art kräfva. Vi tro rent af de Meyerbeerska hjeltepartierna skulle lämpa sig bättre för en sångare, som fått lof att anlitas i så mångt och mycket, och Meyerbeers stil är som bekant ett konglomerat — grandios, imponant — men ett konglomerat af mångt och mycket det också. Wagner är ej så lätt åtkomlig. Han fordrar nästan med våld att sångaren skall vara förtjust i sin uppgift. Först då kommer den rätta stäm-

ningen, inspirationen, andakten — och detta är sannerligen vanskliga ting, då man ej är utbildad till Wagnersångare ex professo. Leonard Labatt lät oss i sin Tannhäuser smaka en profbit af denna konst. Intressant skulle vara om man hos oss kunde få tillfälle att höra och se någon af samtidens Wagnerapostlar par préférence — *Niemann, Winkelmann, Vogel* eller så.

En attendant — görom rättvisa åt hr Ödmans om Arnoldson erinrande fina och klara diktion, åt hans särdeles i bröllopsscenen ädelt och fagert klingande sång, samt åt hans dramatiska uppträdande, der många intentioner äro godt och väl uttänkta, om ock sångaren ej får fram allt det som föresväfvat hans uppfattning af det också härutinnan rätt vanskliga partiet.

Elsa har visat sig i dubbel skepnad: frök. *Selma Ek* och frök. *Mathilda Grabow*, hvilka den ena efter den andra sjuknade ifrån partiet, som — i analogi med hvad vi i sista revyn sade om sjukbudssång — naturligtvis genast blef frk. *Javette*. Om än denna sistnämndas framställning i sin helhet var undermålig, fordrar dock rättvisan att man erkänner hennes — åtminstone i 3:dje akten — ganska väl öfvertänkta och rätt uttrycksfullt framställda spel. Frk. *Javette* saknar visst icke anlag, specielt som skådespelerska, men det är mycket som erfordras för att bli en god operasångerska, om det också numera — dessvärre — ej fordras så mycket för att bli en applåderad och lagerbeströdd sådan. Avancera vi vidare i denna riktning bör det till slut endast göras sångaren eller sångerskan behof af — goda vänner, trogna grannar och mera sådant och — applåden smattrar, blomsterregnet strömmar — »konstens lön»! *Bravo, Bravo, bravissimo!!!*

Det säger sig sjelft att de begge förstnämnda sångerskornas framställningar stå på en mera konstnärlig nivå, om än i sannin- gens namn ingendera kan anses för rolen fullt lämplig. Minst frök. *Ek*, som i denna opera ytterligare bestyrker hvad vi förra gången funno oss skyldiga att anmärka mot hennes konstnärskap i allmänhet. Hon saknar blick för karaktären i sin helhet och har särskildt i Elsas parti uteslutande betonat ett drag, passivitet, oskuldslufheten, att icke säga hjälplösheten, en ensidighet, hvarigenom både karaktären och operan förreykas. I lyriskt afseende måste sägas att den tunna stämman ej förmådde tränga igenom med nödig aplomb, hvartill kommo några andra omständigheter, som kunna skrivas på den indispositions räkning, hvilken snart gjorde en ny Elsa behöflig. Denna blef, som sagdt, fröken *Grabow*.

Man behöfver icke vara någon ensidig »Grabow-entusiast» för det, men det kan ej nekas att det är med en känsla af

glädje och välbehag man ser denna sångerskas namn på ett operaprogram. Man vet att man har att vänta något som omedelbart tränger till hjertat, om ock förståndet sedan kommer med sin efterräkning och påstår att der och der skulle det varit så och så, och icke så och så o. s. v. Om frök. Grabows helsa så medgifvit äro vi förvissade att hon icke skulle ha uraktlåtit att genom arbete och studier ytterligare närma sig konstnärs-idealet, fullkomligheten, och dymedelst en vacker dag framträdt som en verkligt stor artist. Som det nu är har man att glädja sig åt hennes afundsvärda naturel och hennes nästan divinatoriska konstnärsinstikt, som, der krafter och konst ej längre räcka till, träder i stället utan ett ögonblicks uppehåll af den sällsporda sympati, som herskar mellan denna sångerska och hennes åhörare. Frk. Grabow ger sig så helt och oinskränkt åt sin uppgift, hon hänföres sjelf så lätt af dess skönheter, hon lägger sitt varma hjerta i sång som spel med en innerlighet och omedelbarhet, som bedärar äfven den mest motsträfvige och kommer honom att glömma fel och oegentligheter blott för att njuta. Så sjöng och spelade frk. G. bröllopsscenen, som hos oss aldrig — icke ens med Lilli Lehmann — fått ett så illusoriskt och hjerterörande utförande. Der var den mest naturliga känslöglöd, den mest förtärande passion, liksom i andra akten den mest hjertena naiveté och oskuldshöghet. Med rätta har anmärkts att Lilli Lehmanns utförande af 1:sta akten ännu hos oss står oupphunnet och särskildt hennes framställning af drömmen och visionen är lärorik både för Christine Nilsson och Mathilda Grabow, hvilka båda skadade situationens egendomliga stämning genom för mycken och för orolig färgläggning. Mot slutet var frk. Grabow som oftast de aftnar då hennes krafter räcka till hela tiden, alldeles ypperlig och hon höjde sig der liksom i sina med skäl lofordade dödsscener i andra operor till verkligt sakande tragisk kraft. Deruti underhjelpes hon väsentligt af sin dystra, tunga stämma, som gjuter en vårt svenska nationallynne så tilltalande »sorg i rosenrödt» äfven öfver de mildaste, ljufvaste stycken, och som i nervöst upprörda, tröstmöst förtviflade ögonblick ger en sådan oemotståndlig sanning och verklighet åt hennes framställning. — På tal om frk. Grabow kunna vi ej begripa att, då man tyvärr icke kan få se hennes Ofelia — ännu åtminstone — vederbörande icke låter publiken få höra denna sin gunstling i favoritoperan »Faust», för hvars Margaretha hon eger så många förutsättningar, alltifrån den späda, graciösa apparitionen till det erotiskt doftande, hängifna föredraget. Återupp-

lifvades derjemte de orättvist bortglömda spinn- och bergs-scenerna, kunde man åter hoppas på ett fullständigt och värdigt utförande af detta den nyare franska musikens populäraste mästerverk.

Reprisen af *Flotows »Martha»* å samma teater har hört till dem, som väckt blandade känslor hos konstvännen.

Publiken har applåderat den. Ja väl! Maken till välvillig operapublik finnes knapt någonstades. Sätter nu denna publik ned sina pretentioner, så är den i sin goda rätt. Men kritiken — den opartiska, allvarligt menade kritiken — *kan* och *bör* icke detta — både ur konstens, allmänhetens och sin egen synpunkt sedt.

»Martha» har alltid på vår lyriska scen varit väl omhuldad, ja till och med mera uppmärksammad än månet konstverk af långt högre värde. Så har man i »Marthas» titelrol sett och hört talanger sådana som friherrinnan *Åkerhjelm* (Julie Berwald), fru *Stenhammar*, fruor *Basilier-Magelsen* och *Olefine Moe*, signora *Sorandi*, och i altpartiet storheter som *Luisa Cavi* och *Zelia Trebelli*, för att icke tala om några våra egna högt värderade artister, fröken *Boye*, fru *C. Strandberg* och andra. Att efterträda sådana föregångerskor skulle vara vanskligt äfven för större talanger än dem, som nu anförtrotts detta uppdrag. Af dessa torde väl fröken *Andersson* vara den, som reder sig bäst vid dylika genanta jemförelser. Denna artist hör till de operasångerskor, som ej försumma skådespelerskans värf för sången och det är alltid något väl genomtänkt i hennes prestationer, hvilka förefalla mest lyckade i partier af helt komisk affattning, såsom i »Muraren», »Postiljonen» etc. I sentimentala moment lyckas frk. A. ej så väl, detta till en del beroende på hennes stämman, som för den kantabla satsen saknar nödig färg och tonstyrka. Hennes koloratursång — ehuru af andra rangen — är dock ganska höfvärd.

Några verkligen sällspordt sköna brösttoner och ett temligen rörligt föredrag äro icke tillfyllestgörande i Nancys parti, der den unga, behagliga debutanten, frk. *Bergenson* nog sökte göra sitt bästa, men ett bästa, som här alldeles icke är godt nog. Om man billigtvis ej kan begära bättre af den unga eleven, så borde man väl kunna fordra af teaterstyrelsen att den någon gång skall sluta upp med sin mani att släppa fram halffärdiga debutanter.

Hr *Söderman* t. ex. Medgifvet att röst och fallenhet visst icke saknas, så böra väl vederbörande dock draga försorg om att dessa goda gåfvor göres något af. Funnes det någon instruktör vid vår opera, så borde denne ha upplyst nybörjaren att i ett

komiskt parti som Plumkett sängen skall klinga frank och öppen, och icke pressad och inestängd, mörk och torr, så som nu var fallet. Han skulle vidare ha fästat debutantens uppmärksamhet på det humoristiska, muntra och hurtiga i rolens karaktär och lemnat anvisningar huru detta uttryckes på scenen. Märkte man härvid att hr S. ännu ej förmådde göra sig tillgodo dessa anvisningar, ja då hade man ingen annan utväg än att låta honom stå ännu en tid på tillväxt — och se sig om efter en Plumkett bland operans konstnärer.

En representation på landets första scen får icke vara en elevuppträdning. Det tyckes icke kunna nog inskärpas, att allmänheten för sina utlagda penningar har rätt att fordra icke *konststudier* — allraminst i lindan — utan *konststudiers resultat*.

På tal om operarepresentationer kan det måhända vara på sin plats att orda något om nya operor och deras uppsättning. Af sådana hafva nu både Wagners »Mästersångare» och Hallströms »Jaguarita» annonserats såsom till spelning antagna för så grufligt länge sedan, att man börjat misströsta om att någonsin i tiden få se dem. För förlidet spelår utlofvades både Halévy's »Blixten» och Massés »Paul och Virginie», men ingenting blev af dermed. En opera, som framför »Trumpetaren från Säckingen» o. d. borde komma upp på vår scen, är Ambroise Thomas' »Hamlet» — detta af många skäl. Först och främst har namnet Thomas hos vår publik god klang, »Mignon» hör ju till operafavoriterna, ämnet är tilltalande och fängslande, dess musikaliska behandling i många fall förträfflig, alltid fin, nobel och stilfull. Vidare har vår nuvarande primadonna, Mathilda Grabow, i Ofelia sin kanske allra bästa rol, i hvilken man jemfört henne med sjelfva Nilsson. Och Nilsson — kommer hon enligt sitt löfte en gång tillbaka och sjunger operaroler, hvad vore väl bättre än att då hafva på spellistan den stora sångerskans måhända största cheval de bataille? För de öfriga rolerna saknas f. n. visst icke förmågor. Till exempel: Drottningen — frk. Wellander, Konungen — hr Strömberg, Välnaden — hr Sellergren, Polonius — hr Janzon, Laertes — hr Lundmark, Horatio — hr Söderman. Hamlet sjelf skulle ju, då hr Lange ej mer är att påräkna och hr Lundquists eloquentia corporis icke passar i stycke, kunna anförtros åt hr Forstén, som säkerligen icke illa skulle skilja sig från denna svära men tacksamma uppgift. De dekorativa anordningarna äro ju lätt gjorda, då sorgespelet »Hamlet» ofta stått på spellistan. För 4:de aktens andra tablå, Ofelias död, är visserligen, skulle vi tro, något nytt erforderligt, men väl arrangerad

skulle denna scen med den på vågen gungande Ofelia under »Neckens» poetiska toner göra rik effekt. Vår erkänt utmärkta corps de ballet kunde i 1:sta tablån af samma akt, La fête du printemps, få ett ypperligt tillfälle att utmärka sig. För att förkorta representationen skulle några strykningar vara nödiga af för handlingens gång öfverflödiga nummer, såsom t. ex. Laertes' aria (1:sta akten), duon mellan kungen och drottningen, en del af den förres bön, hela dödgräfvarens scenen och kanske ännu något mer. Föga större svårigheter skulle Gounods »Mireille» bereda, denna innerligt ljufva och älskliga idyll, som man med undran ser så länge afägsnad från vår opera. Och då Adams »Konung för en dag» visat sig gå så bra, hvarför icke upptaga den af hr Arlberg redan till svenska språket öfverflyttade »Giralda», Adams kanske allra bästa opera-comique. Icke kunna vi föreställa oss att andre orkesterchefen, som också komponerat samma text, skall hafva något deremot, och i fru Edling eller frk. Andersson — hvilckendera som helst — finnas ju lämpliga representanter för titelrolen.

Är någon opera värd att gifvas väl så är det väl Mozarts »Don Juan», denna just som dramatisk musik så ojemförligt genuina och snillrika opera. Hos oss har det i alla tider varit så och så med den saken och en exemplarisk Don Juans-representation' — med utmärkta artister — i samtliga roller — lär väl ännu icke på alla dessa år egt rum. Rörande operans första öden på vår operascen läsa vi hufvudsakligast om *Edouard du Puy* triumfer och fru *Frösslinds* näpna *Zerlina*. Någon mera framstående donna Anna kommer knappast före *Henriette Widerberg*, och knappast då, ty denna sällspordt röstbegåfvade sångerska sades vara mera hemmastadd i den komiska operans lätta, pikanta sfer. Kom så *Jeuny Lund*, som naturligtvis sjöng den sköna rollen med vanlig genialitet. Någon förnämligare tragedienne tyckes ej sedan ha uppträdt i Annas parti, ty fruarna *Michaëli* och *Stenhammar* voro endast i lyriskt afseende tolkar — och utmärkta tolkar — af denna Mozarts skapelse. *Elvira* har varit absolut vanlottad både som sångparti och tragisk rol, det senare i all synnerhet. Deremot har *Zerlina* — här som annorstädes — lifligt favoriserats och gifvit anledning till många förtjusande prestationer, till och med af unga skönheter med fasligt liten röst. Olika alla andra var *Trebellis* *Zerlina*, en originell och underhållande om ock ej så särdeles tilldragande skapelse. Efter tjusaren *du Puy* kom tjusaren *Sellström* och efter denne tenor i barytonpartiet åter en annan tenor, den ännu lefvande *Julius Günther*. Af de

följande torde man böra ihogkomma *Wallins* och *Willmans* Don Juan som de mest imponerande, väldige samt *Arlbergs* och *Algot Langes* som de mest ridderlige, förföriske. Ottavios dramatiskt otacksamma, men lyriskt praktfulla parti kreerades af tenor-veteranen *Lindström*, som i många år gaf partiet med stor utmärkelse och har sedan burits af *Olof Strandbergs* natursköna toner till dess hr *Victor Dahlgren* fick partiet, åt hvars glanspunkter denne sångares på 60:talet mjuka och klangfulla röst gjorde rätt mycken heder. Leporello och Guvernören ha haft många, delvis gemensamma tolkar, några särdeles framstående såsom bröderna *Kinmanisson*, *Uddman*, *Behrens*, *Willman*, *Janzon* m. fl.

Nu är »Don Juan» åter under inöfning och det är hr *Förstén* som ärft Don Juans parti. »Trollflöjten» har ej heller saknats på repertoiren, ehuru i en rolbesättning, som ej får jämföras med förr, den tid då *Michaëli*, *Stenhammar*, *Arnoldson* och *Willman* uppbyro det fagra snilleverket. Hvad »Figaro» ankommer, så gafs denna opera ganska förtjenstfullt ännu för ett par år sen, och lär väl icke vara omöjlig att få upp äfven innevarande spelår. Deremot tyckes man vara dömd att för alltid hos oss sakna de tre öfriga Mozartska mästerverken »Enleveringen», »Så göra de alla» och »Titus». Af dessa torde den sistnämnda operan under nuvarande förhållanden vara den svåraste att uppföra. »Enleveringen» borde dock bereda mindre bryderi, och ville hr *Willman* än en gång visa sig i sin ypperst affattade buffa-rol, *Osmin*, är det nog troligt att repriserna skulle slå ganska väl ut. Någon fara för dessa reprisers ekonomiska sida tror jag näppeligen man har skäl att frukta. Af alla de klassiska mästarna är ju Mozart utan fråga den mest populära, likaväl som den i teatermusik absolut främste. Mozart eger en trollmakt öfver den stora publiken som få om ens någon. Så har man t. ex. hos oss sett verkligt dåliga Mozart-representationer ganska väl besökta, under det relativt goda framställningar af *Méhul* (*Josef i Egypten*) och *Cherubini* (*Vattendragaren*) lemnats åt sitt öde.

Konsertersäsongen lemnar mig denna gång föga stoff att behandla. Man kan ju säga att den invigdes genom hofkapelletts första symfonikonserter, en mycket omvexlingsrik musikafteon, som lemnade musikälskare af skilda läger och mycket olika åsigtger god behållning. Äfven den andra i ordningen egde rätt mycket intresse, hvilket ock måste sägas om en virtuos-konsert, hvilka annars ofta nog i rent musikalisk väg kunna vara ganska sterila. Jag syftar på fröken *Öhrströms* stora konsert, hvilken, likaväl

som den sångerskan höll i fjol, utmärkte sig för ett synnerligen prisvärdt innehåll och desslikes rätt vackra prestationer, dervid man i första rummet erinrar sig den förtjenstfulla konsertgivarinnans egen varma och välklingande sång, som särskildt i romansen höjer sig till ett betydande konstvärde. Från denna konsert har man dock ett mindre behagligt minne af k. hofkapellet's ackompanjement, som var af den i sanning fruktansvärda beskaffenhet att det öfverröstade, formligen nedtystade — hr *Lundquist!*

* * *

Nya och *Södra Teatrarna* hafva icke haft mycket nytt — i hvad man skall kalla »lyrisk» väg. *Charles Lecoqs* »*Fogel blå*» på den förra teatern har gjort mycken lycka, tack vare den bitvis vackra, ja rent af värdefulla musiken och — främst — det roande utförandet, hvarvid man haft nöjet skåda icke mindre än tre af teaterns täcka unga damer i karlroller — oundvikligt nöje i operett — och af dessa har särskildt den unga fröken *Sjöberg* ytterligare styrkt det anseende hon redan vid sin debut förstod att vinna såsom musikalisk sångerska, begåfvad skådespelerska — dertill ett icke föraktligt plus af »ungdom og ynde». Samme kompositörs »*Lille Hertigen*», relativt ett af de bättre alstren i genren, har gifvit frk. S. tillfälle till en ny framgång, och hr *Ringvall*, som i »*Fogel blå*» vunnit en ansenlig succès de rire, hade ock en hufvudrol i denna operett, hvaruti man med nöje förnyat bekantskapen med direktör *Holmquists* skolpedant, en af denne omtyckte komikers mest stolliga karrikatyrgubbar. *Södra Teatern* har beträddts af fru *Caroline Horwitz*, som gifvit *Hervés* »*Kosackflicka*». Med allt erkännande af de friska och tilltalande konstnäregenskaper, som den framstående artisten äfven i detta parti utvecklade, tro vi dock att hon ej är helt och fullt à son aise i dessa s. k. Judic-partier, som fordra ett noggrannare detaljstudium, ett finare detaljspel och rikare nyanseringskonst, än hvad fru H. i allmänhet kan bestå. Som sångerska deremot är fru H. sin uppgift till den grad öfverlägsen, att musikvännen ej utan förstämning hör en *sådan* sångtalang i en *sådan* musik.

November 15.

De dramatiska scenerna.

Återblick af

Karl Wåhlin.

Höstsäsongens förnämsta händelse på den sceniska konstens område var Johannes Bruns gästuppträdande å Nya teatern.

Den fräjdade konstnären ökade vid detta besök det galleri af vinnande och oförgätligt liffulla människoframställningar, som sedan hans föregående besök här på platsen förvaras i mångas minne, med ännu trenne.

Direktör Josephson har länge haft för afsigt att efter hand låta de Shakespeareska konungadramerna gå öfver Nya teaterns scen. Början gjordes som bekant med Richard II. Turen stod nu till Henrik IV, hvars uppförande möjliggjordes, då teatern i herr Brun erhöi hvad som för närvarande ej här hemma stod henne till buds, en ypperlig sir John Falstaff. Ty Bruns Falstaff *var* ypperlig; visserligen tamare, mindre grandios, mindre voluminös, både andligen och kroppsligen taget, än vi vanligen föreställa oss denne den komiska litteraturens heros, men så mycket mera trygg och värdig i sitt uppträdande, och detta ej minst då han är som mest ovärdig i sitt uppförande. Munvig, godmodig och först och sist naiv, blir han aldrig fräck eller fränstötande.

Den version af texten, som användes — en starkt förkortad bearbetning af skådespelets båda delar — gjorde Falstaff till dramats hufvudperson, — en anordning med hvilken under de förhandenvarande förhållandena ingen hade skäl att vara missbelåten. I herr Hillbergs vackert anlagda bild af Henrik IV, den af ständiga motgångar och bekymmer tärde usurpatorn, saknade man det detaljarbete som skulle gifvit densamma dess konstnärliga afrundning. Ett par af styckets komiska figurer, herr Gründers Bardolph och herr Svedbergs Simpel, voro raskt och säkert skisserade.

Var det ett sällspordt nöje redan att se herr Bruns Falstaff, gaf dock först hans andra program full föreställning om vidden

och arten af hans begåfning, och det af hans Falstaff föranledda antagandet att framställningen af det naiva och hjertegoda utgjorde hans rätta sfer erhöi en öfver förväntan lysande bekräftelse genom hans Briquerville i Meilhac och Halévys enaktskomedi »Höstsol» och hans Stolpe i »Hos kaptenen», en norsk vådevillbagatell. Särskildt det sätt, hvarpå han i det förra stycket lät oss följa vexlingarne i åldringens själ, visade oss huru hans frusna sinne upptinas af den unga flickans ömma uppmärksamhet, huru smärtsamt underrättelsen om hennes afresa berör honom, huru han hastigt fattar sitt manhaftiga beslut att fria, huru krossad och förödmjukad han känner sig, då han får veta att hon redan tillhör — hans nevö, och slutligen huru han, sedan allt stälts till rätta, med det älskvärdaste galanteri försäkrar henne, att man i hennes ansigte har att söka anledningen till att han en gång i lifvet burit sig åt som en tok, allt detta gjordes på ett sätt, som länge skall stå lefvande för deras minne, hvilka haft lyckan se det.

Att på teatern narra åskådaren att skratta, är en uppgift, som i regeln hvarje rutinerad skådespelare plägar kunna lösa. Att komma honom att fälla tårar är, äfven om texten ger underlag för ett dylikt bemödande, de goda skådespelarne förbehållet. Att locka honom att le med tåren i ögonvrån, detta är de få utvaldes prerogativ, till hvilka Johannes Brun hör.

Dramatiska teatern började sitt spelår med att efter hand för allmänheten presentera dels sina nyförvärfvade acquisitioner, dels de medlemmar af stamtruppen, som längre eller kortare tid genom sjukdom varit satta ur stånd att uppträda. Sålunda har herr Palme visat sig i Hjalmar Ekdahls roll i »Vildanden» och i titelrollen i »Ambrosius», i hvilka båda stycken herr Bäckström äfven uppträdt, i det förra som gamle Ekdahl, i det senare som Jörgen, och fru Rundberg har återgifvit den unge hertig Richelieu i »Richelieus första vapenbragd» och Abigail i »Ambrosius». Vidare har fröken Björkegren, som i våra endast uppträdde ett par gånger i ett enaktsstycke, »Förbi!» af Coppée, genom att ånyo upptaga Claires roll i »Herr Derblays giftermål» förlänat denna fadda produkt af fransk författarindustri ny dragningskraft. Äfven herr och fru Hartman hafva i äldre roller gjort sitt återinträde på scenen.

Oscar Blumenthal är stor och kgl. svenska teaterdirektionen är hans profet. I april månad uppfördes å Dramatiska teatern Blumenthals komedi »Profspilen», i september gick »Den stora klockan» öfver samma scen, och knappt har detta skett, innan en notis löper genom tidningarne att ånyo ett stycke af samme oförbrännelige Oscar Blumenthal har blifvit inköpt för Dramatiska teaterns räkning. De spridda röster, som vid Profpilens uppförande höjde en varning mot slik literaturs införande på en teater, öfver hvars tröskel intet för konsten främmande borde få intränga och hvilken i valet af repertoar har en viss grannlaghetspligt att iakttaga både mot sina framstående konstnärer och mot den allmänhet, som lemnar densamma sitt pekuniära understöd, dessa spridda röster hade, då turen kom till »Den stora klockan», vuxit i antal och styrka. Att de ej voro alldeles obefogade, framgår kanske tydligast af det olyckliga försvar för pjesen, som framkom i en af de dagliga tidningarne, hvilken i första rummet fäste uppmärksamheten på dess — oskadlighet: en eufemism för sjäpighet, hvilket ord här hade varit det rätta.

Om spelet är här intet annat än godt att säga. Det är alltid ett nöje att höra herr Fredriksson och fru Dorsch-Bosin föra en konversation, och att herr Hedin aldrig visar sig på scenen utan att försätta publiken i den muntraste sinnesstämning, är af gammalt känt.

»Denise», skådespel i fyra akter af Alexander Dumas d. y., är hittills Dramatiska teaterns enda literära nyhet. Detta skådespel, som i Frankrike väckt så mycken uppmärksamhet, förfäktar den satsen, att en qvinna, som en gång förtroendefullt hängifvit sig åt den man hon älskar och blifvit af denne skändligt öfvergifven i sin olycka, icke dess mindre kan ha rätt till den upprättelse, som ligger i att bli en hederlig mans hustru. Denna sats, som då den först uttalades af George Sand — bland annat i hennes å Nya teatern för ej mer än ett år sedan uppförda skådespel »Claudie» — betraktades som en temligen djerf paradox, har, å nyo utslungad af Dumas, i författarens fädernesland väckt ett uppseende och förorsakat ett meningsutbyte, som snarast är egnadt att förvåna oss, för hvilkas moraliska ståndpunkt endast ett svar på den framkastade frågan står att finna, nämligen det som författaren sjelf afgifvit.

Den tolkning, skådespelet, hvars innehåll jag har skäl att antaga vara allmänt bekant, vid uppförandet erhöil, länder flertalet af de medverkande artisterna till mycken heder. Trenne

af de spelande, nemligen herr Thegerström som Brissot, fru Hwassers som fru de Thauzette och fröken Björkegren som Denise hafva dock tilldragit sig största uppmärksamheten.

Herr Thegerström är en kritiskt anlagd konstnär af utplågadt realistiskt skaplygne. Långt ifrån så oföränderligt jemngod som herr Fredriksson, blir han lätt torr och ointressant, men kan till gengäld, när han erhållit för sitt analyserande spelsätt lämpade roller, utföra dessa på ett egendomligt markeradt och i minsta detalj verklighetstroget sätt, hvarigenom han drag för drag etsar gestalten in i vårt minne. Hans Brissot är med sin strama hållning ett präktigt exemplar af en krigsman af gamla skolan. Framställningen af den våldsamma affekten hos gubben, då han, osedd af sin dotter, hört hennes berättelse om sitt lifs olycka, verkar i all sin skräckinjagande vildhet med slående sanning. »Gå din väg», ropar han gång på gång hest och febrilt, ur stånd att ens i sin husbondes närvaro kunna beherska sig. Endast dennes mellankomst hindrar honom från att i sin besinningslösa förbittring misshandla dottern. Då ett ögonblick derefter hennes förförare inträder i rummet, sammansnöres hans strupe af sinnesrörelsen, de ord, han riktar till honom, snarare framhållas än utsägas, och när han springer fram och faller omkull Fernand utan annan tanke än den att döda honom, tycker man sig se ett vilddjur, som störtar sig öfver sitt byte.

Det mest kännetecknande draget för fröken Björkegrens spel i Denises roll är beherskningen. Hennes gestalt och röstmedel hänvisa henne till tragedien. Hon är född för koturnen. Frestelsen att briljera med ett så hänförande röstinstrument som hennes måste ligga nära till hands. Hennes pietet för dramats anda och hennes hänsyn till de öfriga uppträdandes spelsätt hafva emellertid bjudit henne att betvinga sitt patos och på bästa möjliga sätt samverka med sina medspelare i och för åstadkommandet af ett helgjutet intryck hos åskådaren. Den flärdfrihet och den stilkänsla, som röjer sig i ett dylikt förfaringsätt, är må hända, jämte den innerlighet, som präglar hennes spel i tredje aktens stora scen, det mest erkännansvärda draget hos fröken Björkegrens Denise.

Är sålunda den högsta enkelhet utmärkande för fröken Björkegrens uppträdande, så består fru Hwassers spel i fru de Thauzettes roll af den ena teaterkuppen efter den andra. Rollen sönderfaller under hennes händer i en mängd pretiöst utarbetade detaljer. För öfrigt är hennes poserande plastisk, förträffligt på sin plats t. ex. vid återgifvandet af grefvinnan Danicheff, det

ryska herresätets ceremoniösa herskarinna, allt för tung och pre-
tentiös för framställningen af fru de Thauzettes fladdrande väsen.
Fru de Thauzette är helt enkelt en behagsjuk intrigant med godt
hufvud. Fru Hwasser gör henne för mycken ära genom att göra
henne »demonisk». Bättre har fru Dorsch-Bosin träffat denna i
hennes händer fint tillspetsade rol.

Nya teatern, som rör sig med en personal, hvilken på det
hela taget är den kungliga talscenens artistkår ej så litet under-
lägsen, har dock denna hösten liksom ej sällan förut, genom sin
gedigna och intressanta repertoar i främsta rummet påkallat teater-
vännernas uppmärksamhet. Efter Bruns uppbrott härifrån har
man der bland annat fått se ytterligare ett Shakespearestycke
samt ett stycke af Kielland och två af fru Edgren.

»Så tuktas en argbigga» är ett inlägg i qvinnofrågan, som,
betraktadt från vår tids ståndpunkt, faller under det befängdas
kategori. Onekligt är att författaren här, med den öfverdrift,
som är lustspelsdiktarens förmånsrätt, verkligen velat säga sin
hjärtans mening om qvinnans rättigheter och skyldigheter — en
mening, som litet hvar måste finna härresande orättvis. Förmår
man emellertid för en stund bortse från teorierna, verkar diktens
robusta och urfriska humor, helst om den njutes emellan ett par
af den moderna litteraturens tungsinta och ej sällan glämfigt pes-
simistiska verk, förfriskande och uppiggande som ett salt bad på
slappa nerver.

De båda hufvudrollerna, Petruccios och Katarinas, hade al-
drig kunnat falla i lyckligare händer. Fru Ulff, hvars talang allt
för ofta missbrukats i moderna kurtisanroller, har först i det
klassiska lustspelet tillfalle att lägga sitt rätta temperament i
dagen. Herr Hillberg, vår mångsidigaste sceniska talang, återgaf
den egendomlige variant af den vandrande riddaren, som kallas
Petruccio, med en kläm och schwung, som lemnade intet öfrigt
att önska. De båda konstnärernas samspel uppbars af en aban-
don, som gaf intrycket af en lycklig improvisation.

Inom den moderna nordiska dramatikers område har Nya
teatern under den gångna delen af spelåret varit utan konkurrent,
då publikens lystmäte på tysk komedi hittills gifvit Dramatiska
och Södra teatern tillräcklig sysselsättning.

Kiellands »På hemvägen», ett af Björnson starkt påverkad tendensstycke, som, af väckande allvar i syftningen, i den konstnärliga utformningen röjer ej så litet af famlande osäkerhet, beredde herr Hillberg tillfälle att i grosshandlare Worms roll ådagalägga sin sällsporda träffsäkerhet i bildens anläggning. Ger han sig dertill tid att i detalj utarbета densamma — hvilket långt ifrån alltid händer — blir resultatet oftast glänsande såsom fallet var ej mindre i denna roll än då han på sin matiné den 29 nov. återgaf Pontus Bark i »Sanna qvinnor». Fru Hwasser-Engelbrecht inlade en genomtänkt uppfattning och oförfalskad »Gemüth» i sitt återgifvande af fru Worm. Man såg en glimt af karaktärs-skådespelerskan.

Reprisen af fru Edgrens »Elfvan» tjenade ej minst till att visa oss, huru hastigt vår litteratur har utvecklats på några få år. Detta skådespel, som då det först framkom på scenen gaf intrycket af något öfverraskande och nytt, har redan en märkbar bismak af romantiskt mögel. Det betecknar, med alla sina tekniska förtjenster, ett tillryggaladt stadium af sin författarinnas utveckling.

Fröken Sandell, en nyengagerad skådespelerska, som förut tillhört Stora teatern i Göteborg, utförde den unga borgmästarinnans, »elfvans», roll. Hennes gestalt är slank och späd, hennes ansigte fångslar genom ögonens frågande och barnliga allvar. Hon har något fint, friskt och skyggt i sitt väsen; man kommer att tänka på en hind i skogen. Hennes spel är energiskt och fritt från effektsökeri. Hon fördjupar sig med lif och själ i rollen. Sålunda, när hon i sista akten gråtande sjunker ned på knä för sin svärmoder, ser man henne nervöst bita i näsduksnibben för att qväfva sina krampaktiga snyftningar — ett litet väl funnet drag, som skänker illusoriskt lif åt scenen. Hennes stora negativa förtjenst är att ej göra några eftergifter åt publikens smak för »det söta».

Motsedt med spändt intresse, gick fru Edgrens af kungl. teaterns direktion refuserade skådespel »Hur man gör godt» i början af november för första gången öfver Nya teaterns scen. Hvad dess innehåll beträffar, ber jag få hänvisa till den utförliga redogörelsen för detsamma i förlidet års årgång af »Dagens krönika». Uppförandet var en seger — för kungl. teaterdirektionen. Styckets brister fingo i rampluset en skärande belysning. Författarinnan låter gång på gång handlingen hvila för att taga upp det ena stora spörsmålet efter det andra, vända på det och kasta det å sidq med en paradox. Hennes vrede har varit så häftig,

att pennan darrat i hennes eljest så stadiga hand. Stycket upp-
retar utan att vägleda, anklagar utan att bevisa. Det omvänder
ingen, ty det förklarar intet. Hufvudintrycket af detsamma är
brutalt och qväljande.

Författariunan har grundligt misstagit sig om tonen i »stora
verlden». Låt vara — hvilket vi för vår del icke tro — att
»öfverklassmenniskorna» i klump äro lumpna, inskränkta, afund-
sjuka och egennyttiga varelser, att de nedsvärta hvarandra på
ryggen och smila hvarandra i ansigtet, att de för sin lusta offra
sina medmenniskors välfärd och i öfverdåd bortslösa hvad deras
underlydandes trälarbete inbringat dem, låt allt detta vara sant,
men unna dem en smula yttre hyfsning, ett grand finkänslighet
och en liten aning om hvad esprit vill säga! Så stupida som
basarsällskapet äro de dock icke.

Då och då förnimmer man en lycklig ansats, livars verkan
dock omintetgöres af det helas löslighet. När Svea förklarar att
hon icke *vill* arbeta för att resa sig ur eländet, är detta drag
tvifvelsutant lika sant som ohyggligt; men då Hellqvist, när han hör
ett dylikt yttrande af den qvinna, som han utkorat till sin hustru,
börjar deklamera mot de rike, som ha förderfvat henne, i stället
för att eftertryckligt tillrättavisa sin fästmö, framstår han som ett
våp. När kapten Wulff har yttrat, att i samhället för närva-
rande råder all önskelig jemlikhet och Blanka då fattar Svea vid
handen och frågar om han skulle kunnat behandla en flicka af
sin egen samhällsklass så som han behandlat denna, så skulle
denna scen ha verkat med en helt annan öfvertygelsens kraft,
derest de händelser, som förberedt densamma, haft mera att
göra med det lif, som i verkligheten lefves.

Men nog med anmärkningar.

Utförandet öfverskyldde ingenting af styckets skröpligheter;
snarare tvärt om.

Fröken Fribergs grefvinna hade en mycket borgerlig anstryk-
ning och fru Fahlmans friherrinna såg knappast ut att tillhöra
hel-verlden. Herr Svedbergs gommeux-elegans var lika oäkta som
herr Mallanders verldsmannafasoner. Fru Ulff (Blanka) föll in
i ett patetiskt tragedimanér och herr Hillberg skötte Wulffs roll
på ett temligen liknöjdt sätt. Herr Engelbrechts greve var ej
illa gjord, men knappast riktigt tänkt: denne v. Dühring lefver
ej längre något stormande lif. Herr Olsson lotsade sig skick-
ligt förbi de försåt, som Hellqvists roll ställer för skådespelaren.
Den enda af de uppträdande, som presterade något verklig
framstående, var emellertid fru Hwasser-Engelbrecht. Denna

skådespelerska, som vid sitt första framträdande på scenen hade den oturen att på grund af sin ungdomliga fraîcheur blifva mycket öferskattad, har under årens lopp röjt ett märkbart sträfvanande att genom konstnärligt arbete återeröfra den plats i publikens gunst, som hon en gång på grund af tillfälliga yttre företreden kom att intaga. Hennes Svea betecknar ett afgjordt uppsteg i hennes utveckling. Det som gaf hennes spel en sådan kärnfull halt, var att hon ingenting öferskydde. Hennes Svea var en sannskyldig gatnyf. Men hela hennes hållning, de tafatta åtbörderna, förlägenheten inför främmande, hennes obekantskap med allt hvad till *comme il faut* hörer, det oreflekterade och driftmessiga i hennes förfaringssätt och hennes slaka eftergifvenhet för plötsliga initiativ gaf derjämte åt bilden bakgrunden af en vanvårdad barndom och prägeln af en snarare svag och utvecklade än förderfvade karaktär. Man såg hennes förtid, tillbragt i folkskolan, fabriken och gränderna, draga förbi sig. Hon blyges öfver sin belägenhet, ehuru hon ej förstär vidden af sin skam. Hon kan räddas. Hon är som en frukt, hvars skal har skrumpnat under nattfrosten, men hvars kärna ej är maskstungen.

De intressantaste teaternyheterna för den närmaste tiden blifva, å Nya teatern Edv. Brandes' »En Forlovelse» och Björnsons »Over Aevne», hvori August Lindberg skall utföra Sangs roll, samt å Dramatiska teatern Lessings »Minna von Barnhelm» och Mussets »Osvuret bäst» (Il ne faut jurer de rien), i hvilket stycke vi skola få den glädjen att se Knut Almlöf ännu en gång beträda tiljorna.

Dramatiska teatern har på senare tiden samlat svenska original på hög. Kanske något af dessa kan ha utsigt att komma upp, när en gång »Hexmästaren» blir utspelad. »Hexmästaren» är nämligen den senaste tyska komedien, gående öfver tiljan i samma ögonblick som dessa rader läggas i pressen.

Den senaste sensationsnyheten.

Ett par anmärkingar af

Georg Nordensvan.

Frankrike är ett bra land för erkända teaterförfattare. Samma dag då de börja tänka på att skriva en pjäs, viltager och allmänhetens intresse för den, och detta intresse hålles vaket ända till premiären. Stor succès, scener som slå an, claquen hänförd. Tidningarna fulla af artigheter och loford till »notre cher et eminent confrère». Hundra representationer garanterade. Och det blir ibland många, många fler.

Så har det gått med Serge Panin, med *Le maitre de forges*, med *Monsieur le ministre*, med *Le prince Zilah*.

Om stycket har något inneboende lif, om det bäres upp af någon egen tanke och om någon ursprunglig känsla fått uttryck der, eller om det är på ytligaste, tommaste, mest chablonartade sätt byggt af bitar från hundra äldre stycken, af andras tankar, af de vanliga teaterpjäserna och de vanliga teaterkänslorna, således har ej ett spår af rätt att vara till, det gör sak samma. Stycket har haft succès, hela världen måste se det, och för de beklagansvärda, som ej kunna resa till Odéon för att höra mademoiselle Hading och monsieur Damala deklamera, öfversattes mästerverket och börjar sin vandring Europa rundt. På det sättet ha alla de fyra stycken, som nämdes här ofvan, kommit hit, och ett af dem, »Herr Derblays giftermål», har till och med blifvit en kassapjäs, tack vare sina ihåliga teatereffekter.

Man prisar de franske författarnes produktivitet. De kunna arbeta. I konsten att skriva mycket står numera hvarken Dumas eller Balzac som oupphinneliga förebilder. Zola lemnar oupphörligt nya tidningsuppsatser till Frankrike och till Ryssland, Maupassant är med öfverallt. Och samtidigt skriva herrarna romaner, både omfångsrika och genomtänkta, ibland hastverk men ibland mästerverk.

Men det fins flere franska pennor än dessa. Talangerna af tredje och fjerde rang äro ofta outtröttliga arbetsmaskiner, äfven de. Då kan man veta, hvad der skrives!

Claretie är en typ för arten. Han är nu 45 år gammal, är snart sagdt född med pennan i handen, har skrivit öfverallt och om allt — kanske »med undantag af kufiska mynt» som det heter i Röda rummet. Ansedd har han blifvit. Hans romaner, »som utmärka sig för en ädel och sedlig anda», påstår Nordisk familjebok — och *det* berömmet gifves sällan åt någon fransk författare eller bokskrivare — gå åt i femtitusental, i synnerhet sedan han hittade på att i Monsieur le ministre skildra scener ur dagens politiska lif i det surchaufferade Paris. Inte faller det någon in att sätta dessa romaner i jembred med Daudets, Zolas eller Maupassants, men bland fabriksalstren ha de en framskjuten plats. Och den stora publiken är som bekant ganska likgiltig för, huruvida det är första eller fjerde rangens arbeten, som bjudes dem.

Men för en fransman är det inte nog att skriva romaner, han skall sedan också dramatisera dem. Teaterförfattaren häfvar in pengar i helt andra proportioner än romanskrifvaren. Vissheten om att en roman, vore den äfven god som sådan, ytterst sällan blir en god pjese, afskräcker ingen. Är romanen känd och blir pjesen effektiv, och är författaren en »cher et eminent confrère», så är framgången gifven — och författaren kan bygga sig slott och villor eller kan som Pailleron tuga i många, många år, om han föredrager det.

Men det var Furst Zilah . . .

De dagliga tidningarna ha enstämmigt konstaterat styckets ohjelpiga klenhet. Romanen, det är gjordt af, är ett dussin-foster, pjesen den mest blodlösa kopia vi på länge sett. Inte var det den slojade prologen, som var orsak till dimmigheten öfver personerna, — trots dess krigsmarsch och dess soldater skulle den ingen vidare nytta gjort. Det hade blifvit ännu en lösryckt episod ur romanen, ingenting annat.

Vi äro alltså, då ridån går upp, i Paris, i en kosmopolitisk salong hos styckets spirituella världsdam, den tragiska hjeltinnans skämtsamma kontrast. Vi känna henne från Féдора och andra stycken, och salongens typer känna vi från Dora och andra komedier, liksom främlingarnes förhållande till sitt hemland alltigenom påminna om Daudets »Konungar i landsflykt» — utan jämförelse för öfrigt, ty der är ett Ginungagap emellan de två dikterna. Man talar om Marsa, zigenarflickan, det ryska generalkräkets fosterdotter, halft vildinna, halft mondaine, praktigt sensationsroll för en nervöst excentrisk parisisk aktris. Hon kom-

mer, och furst Zilah, den ungerske frihetshjälten, kommer, de älska hvarann och de trolofva sig. Det är första akten.

Men det fins också en herre, som heter Menko och är en blek och dyster nihilistkandidat. Han är styckets bof, han har en gång tillegnat sig Marsas ohejdade kärlek — ett i samtidens litteratur aldrig förr användt motiv — hon har sedan stött honom bort, då hon hörde, att han var gift förut, och sedan har hon blifvit en sorgens bild, utan glädje och utan småleende på de bleka läpparne — som Denise. Nu kommer Menko fram och har med sig hennes bref, den der ödesdigra brefpacken, som heller aldrig förr spelat någon roll i någon fransk komedi. Den ämnar han lemna till hennes fästman, så vida hon inte vill bli vänlig emot honom, som hon en gång var. Påminner om Richard Sheridan och om åtskilligt annat. Men då blir flickan vild och tussar sina hundar på bofven Menko, och de båda bestarna — som i parentese sagdt uppburu sina roller utmärkt på Nya teatern — skälla ursinnigt bakom kulisserna, medan Marsa klär på sig omsorgsfullt, för att inte få snufva, hvarpå hon går ut för att se, hur striden utfaller.

Tredje akten. Hundhistorien glömd. Menko borta — blifven nihilist. Nu är det bröllop, och efter vigseln följer den stora scenen. Ungefär som i Dora, i prins Panin m. fl. pjäser. Den nygifte mannen får veta sin bruds föregående. Stor scen, knäfall och krypning på golfvat, jammerskrik, förakt och svinnning, sedan han rusat på dörren. Ofelbar inroping.

I fjerde akten är man i Ungern, på ett slott hos en ädel grefve Vachely, som är patriot och uppfostrat Menko. Grant guldsirade ungerska officerare sitta och pokulera. Det talas om Menko, som är arresterad i Petersburg à la Fédora. Generalen kommer, och Marsa, som fått lungsot under mellanakten, ledes döende à la Froufrou in af sin läkare. Bäst det är kommer Menko också, han har sluppit lös, tack vare den ädle grefvens inflytande, men nu är grefven mäktig vred, så vred, att han både utmanar sin fosterson och skjuter ihjäl honom, precis som mr Clarkson i Främlingen expedierar vibrionen hertig de Septmont. Och när det är gjordt, får den ädle grefven en originell idé: han går och klär sig i full uniform med husarsnören fram och bak. Kommer uppsträckt och imponerande och djupt allvarlig in i all sin grannlåt och talar om, att han expedierat Menko. Furst Zilah är äfven der och träffar helt oförmodadt sin fru, som han inte sett sedan han rusat på dörren på deras bröllopsdag. Men han kan inte förlåta sin gemål att hon bedragit honom,

och så dör hon, och då undrar han, hvad han nu skall ta sig före, då han inte har henne längre, — en undran, som kommer ganska öfverraskande. Men den adle grefven ber honom egna sina krafter åt sitt fosterland, och med de orden slutas stycket.

Ja, någon fullgod exposé var ej detta; endast en antydning. Hvad hela den historien rör oss? Inte en smula. Slog den an några strängar hos parisarne? Förmodligen! Ångerfulla för detta synderskor och stenhårda adle herrar med utpräglade känslor för dygd och heder, qvinnor i sidensläp, som akt efter akt tigga om förlåtelse och krypa omkring på golfvet, och herrar i redingot och storm, som ha rätt att döda dessa ångerfulla och som ha rätt till allting — det plägar slå an på parisarne. Så utvecklade är den moderna qvinnofrågan hos den galliska nationen.

Men något annat än en boulevardpjäs blir aldrig furst Zilah — lika litet som Derblays giftermål och andra kassapjeser för kungliga scener. Det är unket vin utan must, det är ej diktning, det är fabrikat.

Men just därför att dylikt rätt ofta uppträder med stora anspråk nu för tiden — i vårt land liksom i Frankrike, här endast klädt i andra former, — just därför borde kritiken betona, till hvilken klass af så kallade diktverk det arbete hör, som han skrifer om. Just därför borde den verkliga författarens sträfvan, vore den än ofullkomlig, utvecklade, ej bemötas med den öfverlägsenhet, ja det hån, som hos oss är ganska vanligt, då det gäller att nedgöra en författare, som ej behagar kritikskrifvaren. I ett land med en rik litteratur som Frankrike, betyder det föga att dylika fribytarverk som Furst Zilah applåderas. De verkliga författarne — åtminstone de, som ej anse teatern såsom lifvets bästa spegel — fortsätta ostörda sitt arbete lika väl för det. Teatern har ju för öfrigt nu ej särdeles mycket med litteraturutvecklingen att skaffa. Teatern, som måste lägga an på massorna, efter som hvarje teater är en affär, gör bäst i att hålla med den kompakta majoritetens åsigt. Men det får ej romanen göra och gör det ej heller.

* * *

Att Furst Zilah upptogs i Stockholm var just ingen vinst för vår dramatik. Inte är det heller framställandet af dylika romanpjäser, som skall uppfostra och utbilda våra unge skådespelare. I ett par verklighetssanna skådespel ha vi sett, hvad åtskilliga af de unga krafterna kunna åstadkomma, då de kände

fast mark under sina fötter. Men här, hvad kunde man begära af dem här? Rutinerade aktörer kunna gifva kött och blod åt dessa ungerska herrar liksom åt andra, men för ungdomar äro figurerna i Furst Zilah figurer att komponera, ej att efterbilda.

Herr Josephson hade också gjort ett vågadt experiment, då han lemnade hufvudrollerna åt föga försökta krafter. Att hr Caste-gren blef komisk, då han skulle varit högtragisk, är inte hans fel, ty han *är* ju komiker och en lefvande sådan. I Clara So-leil och i Sabinskorna är han hemma, men hvarken som svart-sjuk frihetshjelte eller som historisk riddare.

Och fröken Sjöberg . . . Ja, den unga damen har vunnit hrr kritici, och det är en stor fördel. Inte var hon i något afseende vuxen Marsas roll, och nog bör skolan fortsättas länge än. Hvad sedan blir, vet man inte. Man har skäl att hoppas. Fröken Björkegren var under sin första tid vid Nya teatern alls inte bättre skådespelerska än fröken Sjöberg nu. Men af detta förhållande följer knappast att en hvar nybörjarinna blir en frö-ken Björkegren. Och det skadar säkert mer än det gagnar att i förtid blifva så omskrifven som fröken Sjöberg redan nu blifvit. Ty nu går publiken till teatern med fordringar på henne, nu vill man hos henne se annat än möjligheter.

Det var dock fröken Sjöberg, som gaf stycket dess enda intresse. En erkänt dålig pjäs, hvars hufvndroller spelas af elever — hvad kunde det blifva af? Det går an, då man hos någon af nybörjarne spårar anlag, som kunna lofva utveckling.

Literaturanmälningar.

OSCAR FREDRIK: Högtidstal, hållna i Kongl. Musikaliska Akademien under ett nioårigt presidium. Med anmärknin-
gar och förklaringar af *Frithiof Cronhamn*.

»Den är värtalig som vet att föredraga
det obetydliga enkelt, det upphöjda vär-
digt, det mellan båda liggande med en
blandning af båda sätten».

Man vore frestad lämpa dessa den klassiske romarskaldens gyllene ord såsom motto till de värtalighetsalster af en högt stående författare, hvilken i dessa dagar sett trycket. Deras yttre formgifning förnekar aldrig sin harmoniska frändskap med innehållets vare sig osmyckade eller högstämmdt poetiska karaktär, och de innebära sjelfva likasom en illustration till den kortfattade, men innehållsrika devis, som betecknar sjelfva hjertpunkten af Musikaliska Akademiens verksamhet: »*Anda och konst*».

Än tecknar talaren i ett klangfullt språk tonkonstens etiska och estetiska betydelse, än upprullar han en färgrik tafla af en Ludvig von Beethovens storslagna lifsgerning, än lemnar han en vetenskaplig karaktäristik af tonens och ordets syskonförbund, än framställer han grunddragen af en nyare tids forskningar rörande klangföreteelserna, än åskådliggöres de s. k. klassiska idéernas kamp med de modernt »praktiska» sträfvandena och bådas betydelse såsom sociala banbrytare, än faller tal. en förkrossande förkastelsedom öfver kyrkomusikens förfall och lemnar en sympatisk bild af den liturgiska sångens forntida världiga ståndpunkt, än gifver han en historiskt kronologisk öfverblick af den svenska tonkonstens hufvudskeden allt från de gamla bardernas visor och harpolekar i den grå forntiden intill den inhemska tonkonstens senaste utveckling.

Härförutom mötes läsaren af liffulla personliga karaktäristiker såsom i den vackra minnesrunan öfver drottning Lovisa eller den märkliga konturteckningen af några den svenska opera-

scenens främsta artister, hvaråt kommentarförfattaren lemnat en god belysning. »Den sköna stämman, som lik näktergalen förmår sprida tjusning så långt dess toner nå» är sålunda enligt nothänvisningarna yttradt med afseende på *Louise Michæli*; »ett utsökt musikaliskt föredrag, som måste tillvinna sig hvarje bildad åhörarens synnerliga bifall och aktning (= *Fredrika Stenhammar*), en sång, som eger den mest dramatiska fulländning och understödjes af en fin plastisk mimik, värd beundran (= *Signe Hebbe*); en tenor, smakfullt bildad och inspirerad af lyrisk glöd (= *Oscar Arnoldson*); en bas med afundsvärd förmåga af accentueradt dramatiskt lif (= *Anders Willman*); en baryton med sällsynt fulländning i allmänhet, särdeles vid framställandet af det ädla, ridderliga elementet» (= *Fritz Arlberg*); o.s.v.

Fleralet af dessa tal datera sig från Musikaliska Akademiens årshögtider, andra från dess minnesfester öfver hädangångne ledamöter och associéer samt två från akademiens hundraårsjubileum (dels vid den officiella sekularfesten, dels vid en enskild fest, som hertigen af Östergötland i sammanhang dermed anordnade i arffurstens palats).

Förf. framsade dessa högtidstal sjelf med sin sonöra, kraftiga stämman, hvilken bidrog att gifva dem ett förökadt behag. På sin tid väckte de också ett mindre vanligt uppseende och deras utgifvande i samlad följd skall nu för visso mötas med allmänna sympatier, helst de framstå såsom utmärkta mönster i sitt slag.

* * *

Talen anknyta sig till en högst märklig period af Musikaliska Akademiens sekelgamla fortvaro. De är hertigen af Östergötland såsom preses ledde dess förhandlingar kunna nämligen med rätta betecknas som Akademiens »gyldene år».

Den inledande öfversigt, som åtföljer arbetet, af bibliotekarien Frithiof Cronhamn med förkärlek och omsorg utarbetad, lemnar en särdeles god föreställning om den lifliga, fruktbara verksamhetsanda på skilda områden, som gaf pregel åt Akademiens hela tillvaro och som, man måste rättvist erkänna det, omedelbart härflöt ur det hängifna intresse och den talang, hvarmed Akademiens d. v. preses, hertigen af Östergötland sökte främja hennes framgång och förkofran, att nu icke nämna det inflytande, som en dylik ordförande redan genom sin samhällsställning förmådde utöfva.

Vore icke utrymmet för denna uppsats så knapt tillmätt, skulle anmeldaren tillåtit sig genom några spridda drag för Dagens Krönikas läsare närmare belysa detta i Akademiens historia så intressanta tidsskede, dubbelt intressant, då man betänker hur litet man numera tyckes inom Akademien värda sig om lysande traditioner, om efterföljansvärda lifskraftiga föredömen.

*
*
*

Nyssnämnda historiska öfverblick beledsagas af en rikhaltig samling af förklarande hänvisningsnoter till talen, likaledes utarbetade af hr Cronhamn. Redan en flygtigt genombläddring af dessa med synbar flit och forskningsintresse sammanförda kommentarier är vinstgivande nog.

Så påträffar man här en själfständig studie öfver svenska folkhymner och folksånger, af högt bibliografiskt värde och åtföljd af notexempel. Förf. erinrar om de många revsioner rörande det egentliga ursprunget till den gamla »Bevare gud vår kung», hvarvid, såsom ock nämnes, ännu flere och nyare granskningar skulle kunnat uppräknas; derefter omtalas huruledes sången första gången framträdde i svensk drägt (med *andlig* text!) och sedermera Gustaf IV Adolf till ära nationaliserades som svensk folksång, vid hvilket tillfälle (d. 12 febr. 1805) jemväl den gamla gustavianska folksången »Gustafs skål! Den bäste kung som nordens eger!» afsjöngs. Derpå kommer ordningen till folksångerna från Karl Johans tid, bland hvilka främst märkes den famösa »Karl Johan vår kung», med dess visserligen mycket lyckade musik (af Dupuy), men alldeles erbarnliga text (af H. A. Kullberg).

Så frambröt en formlig störtsjö af svenska folksånger vid Oscar I:s tronbestigning. Man ovilkorligen studsar vid anblicken af den väldiga Leporello-katalogen af lojal patriotmusik från anno 44. Citationen af »François Rouel»* kommer här verkligen till pass: »under mitt vistande i Stockholm grydde *hvar dag* med en ny folksång: hvar och en som kunde föra en stråke försökte sig deri», hvarvid dock bör erinras, att yttrandet är bra mycket saftigare, i fall det citeras fullständigt, hvilket den grannlage notförf. tycks ha dragit sig för: Under mitt vistande i Stockholm *grasserade der ett raseri för komponerande af 'folksånger' . . . konserter à la Musard gjorde 'folksånger' till sin musikaliska hufvudbeståndsdel. Det var icke fråga om att sjunga som folk; endast om att sjunga — 'folksånger'», hvilket ju låter riktigt drastiskt!*

Det enda bestående af hela denna folksångsliteratur blef Strandberg-Lindblads »Ur svenska hjertans djup», om hvilken notförf. meddelar åtskilliga historiska notiser.

Att det finnes bref från Beethoven, som ännu icke varit öfverlemnade åt trycksvärtan, är någonting ganska sällsamt. Hr Cronhamn framdrager emellertid ett par dylika epistlar, som legat förborgade i Stockholm under en mansålder. Begge brefven, skrifna på franska och dat. 1823, äro i hög grad karaktäristiska. I det ena tackar B. Musikaliska akademien, som med ett ledamotsdiplom hedrat hans »mediocres (!) mérites».

* Jemför Arv. Almfelt: »Ur Karl af Kullbergs portfölj».

Det andra brevet är stäldt till ingen mindre än Karl Johan. Som man vet blefvo brefskrifvaren och adressaten bekanta i Wien 1798, då Beethoven var på vippen att, efter d. v. marskalk Bernadottes önskan, tillägna konsul Bonaparte en heroisk symfoni, men så lät denne proklamera sig till fransmännens kejsare, då den frisinnade Beethoven förbittrad afstod från dedikationen. Symfonien utkom sedan med titel »Sinfonia croica», komponerad till minnet af en stor man.

Bonaparte blef naturligtvis förbittrad och torde väl knappast glömt denna fatalitet, då han en vacker dag ett par och tjuvu år senare, som lagkrönt monark öfver Sverige och Norge, öfverraskades med att få ett bref från sin gamle protegé i Wien — från Beethoven, hvilken i parentes sagdt befann sig i en svår penningknipa, för hvilken skull han uppvaktade all verdens monarker med subskriptionslistor till en större messa.

Han börjar med att hölja f. d. marskalken med ett blomsterregn: »Les exploits qui avec tant de justesse élevèrent Votre Majesté au trône de Suède, excitaient l'admiration générale, particulièrement de ceux qui avaient le bonheur de connaître personnellement Votre Majesté» o. s. v. i samma stil; så kommer i *förbigående* en liten antydning om den bifogade subskriptionslistan, och så följer blomsterkastningen igen: B. hade hört talas om kronprinsens utmärkta musiktalent, och önskade partout att få skriva någon komposition för honom, men ville veta hvilken musikgenre som vore lämpligast. »Votre Majesté est un objet d'amour, d'admiration et d'intérêt à tous ceux qui savent estimer les rois (!); les sentiments de vénération, que j'ai pour Votre Majesté, ne peuvent guère être augmentés . . .» («För mycket blommor!»)

Hade Crusenstolpe vetat af detta dokument skulle säkerligen »Karl Johan och svenskarne» haft ett rafflande kapitel mera. Det torde nämligen få antagas som afgjordt att Beethovens bref lemnades — obesvaradt.

Dessa hittills okända alster af den store tonsättarens penna skola nog väcka uppmärksamhet ej minst i Tyskland, der man med så mycken sorgfällig pietet hopsamlat och i flere volymer publicerat Beethovens korrespondens.

Till detta Beethoven-kapitel sluter sig en biografi af Oscar I:s såväl i tryck som handskrift befintliga tonsättningar, uppgående till ett rätt försvarligt antal.

I en ganska uttömmande monografi öfver k. hofkapellmästaren Johan Helmich Roman söker notförf. vidare göra full rättvisa åt »svenska musikens fader» samt godtgöra den brist på pietet, som hittills visats minnet af denne framstående tonkonstnär, hvilken så länge varit helt och hållet förgäten. Biografien är säkerligen den utförligaste, som skrifvits öfver Roman och lemnar intressanta bidrag till kännedomen om hans sällsynta och mångsidiga både musikaliska och litterära begåfning. En dylik uppmärksamhet kunde måhända äfven ha egnats Romans elev, k. hofkapellmästaren Ferd. Zellbell, som ju var den egentlige stiftaren af Musikaliskaakademien.

Åtskilliga pikanta bref från Karl Johan, Naumann general A. F. Skjöldebrand m. m. märkas jemväl bland de rikhaltiga hänvisningsnoterna.

Arbetet framträder i en elegant utstyrelse, både hvad typografi och band beträffar, samt prydes dels af afbildningar af den minnesmedalj, Musikaliska Akademien lät prägla till Oscar II:s ära, när han frånträdde sitt presidium, dels af en i smakfullt ljustryck verkställd reproduktion af det porträtt i olja, kung Oscar som minne öfverlemnadt till Akademien. Det åtföljes af en af samme person verkställd rytmisk omarbetning af koralen »Allena Gud i himmelrik».

Boken i sin helhet utgör en af jullitteraturens allra värdefullaste alster.

Sångernas bok af Heinrich Heine.

Öfversättning af

Herman A. Ring.

Då för ett års tid redan några posthuma anteckningar af Heinrich Heine skulle lemna pressen, tillkännagaf förläggaren, den ansedda firman Hoffman & Campe i Hamburg, att skaldens samlade skrifter voro under årens lopp spridda i *Åttio Tusen* exemplar.

Perlan bland dessa i författarens hemland så utomordentligt populära alster utgöres ju ovedersägligen af den lyriska poem-samling, som nu för första gången blifvit i sin helhet tillgänglig i svensk drägt. Äfven i vårt land bör hvarje bildad uppmuntra detta företag, att med vår litteratur i ordets egentliga mening införlifva en af de oefterhärmligaste skrifställare, som någonsin i verlden funnits. Ty detta må rättvisligen sägas, att öfversättaren visat sig ega den väsentligaste förutsättningen för en Heinetolk, nämligen att kunna poetiskt återgifva *stämningen*, den förtrollande, bedårande stämningen i Heines lyrik, der alla sinnesrörelser skifta dallrande i hvarandra, från jublande glädje till förtviflande sorg, från etsande hän till rörande erotik. Menniskohjertats innersta poesi vaknar åter upp med Heine, efter att ha varit nedtryckt af stel förståndsprosa.

Som lätt förklarligt är, råkar Heine i strid med alla »kalkborgarsjälarna»; hans för dem olycksaliga qvickhet utgör väl den egentliga anledningen till dessa kollisioner; ty Heine hyser, sanningen att säga, en öfvervinnelig motvilja, icke så mycket mot

allvaret som sådant, utan mot det hycklade allvar, som tjenar okunnigheten och dårskapen till täckmantel och som är intet annat än ett konstgrepp för att låta världen tro, det man eger mera förstånd och insigter än i sjelfva verket är fallet. Äfven för denna sida af den heineska diktkonsten har öfversättaren visat sig ega en lycklig fyndighet i valet af uttryck; det är inga slitna vändningar, utan nya och friska omplanteringar i svensk jordmån.

För att till slut säga ett ord äfven om den svenska upplagans utstyrsel, så rinner oss i hägen en bild af Heine, hvari han på sitt egendomliga sätt påpekar, att gyllene häfvor icke böra frambäras i lerkärl. Han erinrar nämligen, buru Gud sjelf, då han gaf lagen på Sinai berg, icke försmädde att en smula blixtra och dundra under tiden för att bättre inskräpa sina ord. I analogi härmed är det i hög grad i sin ordning, att Heines gyllene häfvor presenteras på guldfat, och om skalden sjelf kunde stiga upp ur sin graf, skulle han säkert med nöje bläddra i den eleganta volym, som intager en hedersplats i årets literära julmarknad.

Utländska Diplomaters minnen från svenska hofvet.

Samlade af

Scævola.

Med ett lätt förklarligt nöje — eftersom utgifvaren af »Dagens Krönika» står i ett visst förhållande till Scævola — ha vi sett detta-arbete, det första i sitt slag, välvilligt emottagas af kritiken och allmänheten. Att vår tidskrift skulle inlåta sig på någon egentlig anmälan, vore väl på grund af antydda förhållande icke på sin plats, men vi anse oss oförhindrade att till komplettering meddela ett och annat, som genom en af de flere medarbetare, detta verk räknar, kommit till vår kännedom.

Det nyss utkomna andra bandet upptages hufvudsakligen af förtroliga meddelanden från Mr Thornton, dels Englands minister, dels dess inkognitoambassadör till Sverige under de kritiska åren efter Karl Johans ankomst till sitt nya fädernesland. Några närmare upplysningar om denne man är hvad vi här ha att bjuda på.

Thornton tyckes hafva varit en af de redligaste och dugligaste män, som gerna kunna tänkas. Han var påtagligen en novus homo, som på grund af sin duglighet blifvit anförtrord hvad som då i vissa afseenden var den mest betydande diplomatiska charge under engelska kronan, och han ville dermed skapa sig en ställning. (Han blef ju också grundläggaren af en bland Englands mest ansedda diplomatfamiljer.) Han mötte i Karl Johan en furste, som alltid var färdig att anslå en hög och tvärsäker ton, och för att något vinna, måste man något våga, tänkte förmodligen Th., och så rådde han sin regering, att icke spara på klingande skäl. Synnerligen pikanta upplysningar om det »gyllene krut» som användes för Karl Johans räkning förefinnas i riklig mängd i det nya bandet af Scævolaboken. Detta system att vråka subsidier på Napoleons fiender, var som bekant en gammal ledande tradition från d. y. Pitts dagar, då det kostade England ofantligt. Th. tyckte man kunde fortsätta, men utrikesministeren lord Castlereagh hade bland all sin öfriga småaktighet äfven den att vara sparsam på pengar.

Huru som helst tyckes Th:s benägenhet att tillmötesgå de svenska anspråken hafva väckt kabinetts misstänksamhet. Och här kommer beviset.

Th. *erhöll icke bemyndigande*, ehuru i Sverige ackrediterad minister, att underteckna den svensk-rysk-engelska allianstraktaten (i Örebro), utan ditsändes för ändamålet general Hope. Th. satte sitt namn derunder utan bemyndigande. I ett enskildt bref, icke till lord Castlereagh utan till understatssekreteraren Mr Cooke, beklagar han sig häröfver och förklarar, att han såsom en själfständig man, den der själf brutit sin bana, aldrig skulle kunnat fördraga ett sådant tillbakasättande. Sedermera fick emellertid general Hope i följd af relationer, från sin, den engelska, regeringen mottaga någon högre utmärkelse (förmodligen någon orden), och åter klagar Thornton, att han blifvit förbigången.

Vidare, ehuru Karl Johan särskildt önskat (och Th. framfört denna önskan), att engelska regeringen icke vid hans högvarter skulle låta representera sig af någon militär fackman, utan endast Th. låta följa h. k. h., och Th. äfven anhållit om samma sak, skickades likväl Hope dit, och Th. tyckes ytterligare hafva haft att betydligt underordna sig ministern i Berlin, Sir Charles Stewart, hvaröfver han också framför ganska bittra direkta klagomål.

Allt nog, vi hafva trott, att dessa meddelanden skulle intressera arbetets läsare, eftersom Thornton onekligen var Karl

Johans förtrogne på samma gång som han var representant för den enda makt, med hvilken Sverige vid ifrågavarande tid stod på en genomgående god fot. Högst märkvärdig är, som redan antydt, den i det nya bandet för första gången fullständigt uppdagade penningetransaktionen mellan de respektive hofven. Icke heller finner man någonstädes en så fullständig framställning af de norska annekteringsplanernas gång som i Mr Thorntons bref och depescher.

En sjöresa i Tropikerna

af

Lady A. Brassey.

På svenska återgifven af D:r Anton Blomberg.

Rikedomen, om den väl användes, är otvifvelaktigt en lycka. Den sätter sin egare i stånd att utan hinder tillfredsställa oskyldiga önsknningar, upparbeta sina anlag, tillfredsställa en uppodlad smak och räcka en hjälpsam hand åt nödstälda likar. För att vinna en vidgad verldserfarenhet, en af fördomar, som i inskränkta förhållanden så lätt uppkomma och frodas, ohämmad blick öfver lifvets företeelser, är penningen ock ett medel. Den lemnar nämligen sin innehafvare tillfälle till resor, som utgöra ett af de förnämsta bildningsmedel. De många, hvilkas förhållanden sätta dem ur stånd att sjelfva resa, äro hänvisade att njuta af andras erfarenhet, och de göra klokt att begagna sig deraf. Författarinnan till ofvanstående reseskildring har ock haft sina mänskliga likar i godt minne, när hon författade sin berättelse, såsom man bl. a. kan klart skönja af bokens motto:

»Och dagakarlen, som i stoftet trälar,
Skall skåda tingen, jag fått se,
Och när han så min glädje delar,
Skall han sin lofsång gifvarn ge.»

Hennes föregående tvänne reseskildringar, af hvilka den första, »En resa omkring jorden», blifvit på svenska utgifven, hafva åtnjutit stor popularitet och beredt millioner menniskor glädje. Men författarinnans popularitet skall ökas genom hennes sista arbete. Hennes förmåga att lefvande skildra sina erfarenheter liksom hennes skicklighet och lätthet att uppfatta det väsentliga och karakteristiska i de mötande företeelserna hafva

sannolikt utvecklats genom öfning: i alla händelser hafva de aldrig visat sig bättre till sin fördel än i denna bok. Här och der — t. ex. på Jamaika — måste resan påskyndas — den för utflykten anslagna tiden var skäligen kort — och berättelsen lider därför helt naturligt deraf. Dock äfven der äro hennes naturskildringar märkvärdigt träffande; i förbigående tecknar hon i korta drag landskapets egendomligheter, kullarnes färger, vattenfallen och den underbara vegetationen; hennes entusiasm meddelar sig åt hennes läsare, som erhålla en synnerlig klar och glänsande bild af det subtropiska landskapet. Hennes föregående rika erfarenhet om jordens olika länder gifver henne anledning till intressanta jemförelser. Under denna tur besöktes endast Madeira, Azorerna och några af de vestindiska öarna, men äfven af lady Brasseys mest flygtiga skizzer skola många af hennes läsare vinna en tydligare föreställning än de förut hade om olikheterna mellan sådana platser som, t. ex. Trinidad och Jamaika eller mellan dessa och Bahamaöarna, om hvilka sistnämnda författariannans lågkomster — expeditioner till uppsökande af koraller, svampar och underbara fiskar samt umgänget med de välsmående och angenäma infödingarne — voro synnerligen njutningsrika. Lady Brassey är ett fruntimmer med mycken bildning och ett sundt omdöme och ibland teckningarna af en härlig natur och små reseäfventyr, stundom af en ingalunda ofarlig art — så t. ex. råkade hon äfven ut för en cyklon, som hon på ett mycket grafiskt, delvis humoristiskt sätt skildrar — inblandar hon historiska och statistiska meddelanden om industriens och landbrukets ståndpunkt, om infödingarnes seder och lefnadsvanor o. s. v. — Hennes rykte, som redan med hennes första bok flög öfver världen, hade öfver allt föregått henne; på alla orter fann hon skaror af vänner, som täflade att uppfylla hennes önskningsar, att förekomma dem, och som öfverhopade henne med presenter, som voro egendomliga för deras hembygd. Hennes make, parlamentsledamoten och dåvarande amiralitetslorden Sir Thomas Brassey, var icke en allenast en öm vän, som med ängslig omtanke vakade öfver henne, utan ock en duglig och energisk sjöman, hvars skicklighet ställes på mer än ett hårdt prof.

Arbetet prydes på nästan hvarje sida af illustrationer, som supplera texten. De äro utförda med synnerlig talang och åstadkomma stor effekt; deras storlek varierar från en kvadrattum till större mått, och de införa oss i en värld, för oss så främmande och öfverraskande, att minnet deraf sent skall försvinna.

Albert Bonniers förlag:

Ny litteratur till julen 1885.

Träldom

och andra berättelser

af

Elin Ameen.

Innehåll: Träldom. — Lilla aptekarfrun. —
Väntan. — För sent. — Giulia Saviera. —
Ett misstag. — Konstnärinna och qvinna.

Pris cirka 1: 50.

"Sämre Folk".

En berättelse

af

Daniel Sten.

Fru Ann Charlotte Edgren tillignad.

I. Modern. II. Sonen. III. Dottern.

Pris 2: 50.

VÅRA ÖFVERLIGGARE

Akademiska Studier

af

Thord Bonde.

Med 52 teckningar af Bruno Liljefors m. fl.

Med efterord: *Ett universitet i Sveriges hufvudstad.* Bidrag till universitetsfrågans belysning af Oscar Scdm.

*I hög grad originella, humoristiska skildringar från våra småstadsuniversitet. —
Arbetet skall helt säkert mottagas med förtjusning af alla såväl nuvarande som f. d. studenter.*

Pris 3: 75, eleg. inb. 5 kr.

NYA VERS

af

Karl A. Tavaststjerna.

Vuxen för hemmet. — Fågelfri derute i världen. — Från pojkkåren.

Trenne dikteyklar.

Pris 2: 50, inb. i eleg. band 3: 50.

Från civilisationens utkanter

Skizzer från Balkanhalfön

af

C. G. Wrangel.

Med porträtt af konungarne Milan af Serbien, Carol af Rumänien och furst Alexander af Bulgarien samt med en karta öfver Balkanstaterna.

Pris 2: 50.

SVEA

Folkkalender för 1886. 42:a årgången.

Pris 1: 75, i pappband 2: 25, i clothband 2: 75, med guldsnitt 3: 50.

Med bidrag af Ernst Ahlgren, C. J. Bergman, Dan. Fallström, Adv. Fredin, G. af Geijerstam, Fr. Hedberg, Tor Hedberg, Am Kerfstedt, Ax. Krook, Lea, O. Levertin, Cl. Lundin, G. Nordensvan, Math. Roos, K. A. Tavaststjerna, K. Warburg, H. Wieselgren, H. Wrangel och C. G. Wrangel m. fl.

samt

med 32 illustrationer i ljustryck, träsnitt och zinketsning.